ఆంధ్రసాహిత్య
పరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౪. { యువనామసంవత్సరము. శ్రావణభాద్రపదమాసములు. } సంచిక 3.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభావృత్తాంతము.

అమలాపురము.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ (ఇరువదిమూఁడవది, యిరువదినాల్గవది) ఆ 1935 సంవత్సరము ఆగష్టు నెల ది 24-25 వ తేదులలో, అమలాపురములో బాలికా పాఠశాలాభవనమున జరిగినది. ఆమహాసభకు గుంటూరు నగరనివాసులు, అవధానిశిరోమణి మాధ్వశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగా రగ్రాసనాధిపత్యమును స్వీకరించిరి. కోడూరుపాడు వాస్తవ్యులు మ॥ రా॥ శ్రీ శ్రీనడింపల్లి సుబ్బరాజుగా రాహ్వానసంఘాధ్యక్షులు; ఉ. భా. ప్ర. గరిమెళ్ల వేంకట లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారును బండారు తమ్మయ్యగారునునాహ్వానసంఘకార్యదర్శులు. ఆహ్వానసంఘమునం దనేకులు న్యాయవాదులు సంపన్నగృహస్థులు విద్యార్థికులు చేరి యుండిరి. పలువు రన్యగ్రామములనుండి భాషాభిమానులు విచ్చేసిరి. సభాస్తారులలోఁ గొందఱ నామములుమాత్ర మిచ్చటఁ జూపఁబడుచున్నవి.

మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ ఎఱ్ఱగుంట్ల సుబ్బారావుగారు బి. ఏ. రాజమహేంద్రవరము.
,, పిసుపాటి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.
,, పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము.
,, కేశవరపు కామరాజుగారు, పెద్దాపురము.
,, శ్రీకవిరాజ వత్సవాయి వేంకటనీలాద్రిరాజుగారు, తుని.

,, తాడిమళ్ల నారాయణమూర్తిగారు ఎం. ఏ. కాకినాడ.
,, డాక్టరు పండ్రంగి సుబ్బారావుగారు, కాకినాడ.
,, రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోడూరు.
,, తెలికిచెర్ల రంగనాయకమ్మగారు బి. ఏ. రాజమహేంద్రవరము.
,, దువ్వూరి సుబ్బమ్మగారు ,,
,, ఉ. భా. ప్ర. భువనగిరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు ,,
,, తిమ్మరాజు శేషగిరిరావుగారు, రాజోలు.
,, బొల్లోజు వీరభద్రయ్యగారు బి.ఏ.డి॥ కలెక్టరు. అమలాపురము.
,, మాడభూషి రంగనాథాచార్యులుగారు బి.ఏ.,యల్. యల్ బి. సబ్ జడ్జి అమలాపురము.
,, T. M. H. సదాశివయ్యగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్., అడిషనలు డిస్ట్రిక్టు మునసబు, అమలాపురము.
,, దువ్వూరి రామసోమయాజులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, గూడా సత్యహరిశ్చంద్రుఁడుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, న్యాపతి కృష్ణారావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, కందాళం నరసింహముగారు బి. ఏ. ,,
,, బి. నరసింహశాస్త్రిగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, మల్లాది వేంకటరామయ్యగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, దర్భా వెంకయ్యగారు బి. ఏ. ,,
,, సుసర్ల సత్యనారాయణగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, పిండిప్రోలు రామచంద్రరావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, చాగంటి విశ్వపతిశాస్త్రిగారు బి. ఏ. బి. ఇ. డి. ,,
,, ఉడతల నారాయణరావుగారు (కమ్మర్షల్ ఇన్ స్పెక్టరు.)
,, జి. వి. శంకరముగారు బి. ఏ. బి. ఇ. ,,
,, కాళ్లే వీరరాజుగారు బి, ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, దువ్వూరి వేంకటేశ్వరులుగారు ,,
,, R. V. రామారావునాయుఁడుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
,, నల్లా రెడ్డినాయఁడుగారు ,,
,, రేకపల్లి వర్షులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,

" కూచిమంచి జగన్నాథముగారు అమలాపురము.
" చిలుకూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు(సం. పండితులు),,
" పేరేప సూర్యనారాయణగారు బి. ఏ. ఎల్. టి. ,,
" కర్త్తా సుందరరామశాస్త్రిగారు (తెలుఁగుపండితులు.)
" పెనుమెచ్చ గోపాలరాజుగారు ,,
" సడింపల్లి శ్రీరామరాజుగారు ,,
" బులుసు గంగారాయుఁడుగారు ,,
" నేమనూరి జగన్నాథరావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ,,
" పచ్చిగోళ్ల సత్యనారాయణగారు (బ్యాంకరు.) ,,
" కొల్లూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు (బ్యాంకరు),,
" కాళ్లకూరి సూర్యప్రకాశరావుగారు ,, ,,
" పేరూరి వైద్యనాథముగారు ,, ,,
" వంకాయల వేంకటరత్నముగారు ,, ,,
" నంబూరి నాగరాజుగారు ,, ,,
" పోలిసెట్టి మంగయ్యనాయఁడుగారు, గూడాల.
" డాక్టరు వేంకటకృష్ణయ్యగారు, రాజమహేంద్రవరము.
" గంటి అప్పనసోమయాజులుగారు, విశ్వేశ్వరాగ్రహారము.
" గొర్తి విశ్వనాథశాస్త్రిగారు, భట్నవిల్లి.
" వీరఘంటము సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, కొప్పూరు.
" వేమల వేంకటరావుగారు, పుల్లేటికుఱ్ఱు.
" వల్లూరి వేంకటరత్నముగారు బి. ఏ. యల్. టి. ముమ్మిడివరము
" పులవర్తి కృష్ణారావుగారు, ఇమ్మిడివరప్పాడు.
" మంథా సీతారామశాస్త్రిగారు (తె. పం.) పేరూరు.
" శిఖా కామశాస్త్రిగారు (తె. పం.) పేరూరు.
" కంచినాథము సూర్యనారాయణమూర్తిగారు, కోడూరిపాడు.
" పేరి వేంకటనరసయ్యగారు కోడూరిపాడు.

మఱియు ననేకులు దయచేసి సభ నలంకరించిరి. వ్యాసకర్తల యుపన్యాసకుల నామము లిందుక్రిందఁ గలవు.

సభ ది 24 తేది శనివారము, ఉదయమున బ్ర॥ గరిమెళ్ల వేంకట లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారి దైవప్రార్థనతోఁ బ్రారంభింపఁబడినది. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు తమ స్వాగతోపన్యాసము గావించినపిదపఁ గొండఱు రాఁజుల మైత్రి మని వ్రాసిన లేఖలు చదువఁబడినవి. సభాధ్యక్షులు గంభీరోపన్యాసము చేసిన యనంతరము పండితారాధ్యుల నాగభూషణముగారు స్వాగతపద్యములం జదివిరి. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు గ్రాంథికాంధ్రప్రశంస నొనరించిరి. సాగి వేంకటనరసింహము, ఎం. ఏ. గారు, ఆంధ్రవాఙ్మయము, హాస్యరసము ననువ్యాసముం జదివిరి. అంతట సభ ముగిసినది.

మధ్యాహ్నము మరల రెండుగంటలకుఁ బ్రారంభింపఁబడిన సభలో జటావల్లభ పురుషోత్తము ఎం. ఏ. గారు కాలము, సారస్వతము- ననువ్యాసమును, కుందూరి యీశ్వరదత్తు బి. ఏ. గారు, ఆముక్తమాల్యదరచనాకాల మను వ్యాసమును, కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు, నవ్యకావ్యాకృతివ్యాసమును, తెన్నేటి దీక్షితులుగారు నిఘంటువిషయవ్యాసమును, చతుర్వేదుల సత్యనారాయణగారు, తిక్కనకవి విరాటపర్వముం గూర్చిన వ్యాసముం జదివినపిమ్మట కాశీనుండి వచ్చిన వేదకావ్యస్మృతితీర్థేత్యాది బిరుదాంకితులు చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మగారు తాము తీసికొనివచ్చిన ఉత్తరకాశీ స్తంభలేఖనుగూర్చి యుపన్యసించిరి. కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గారాంధ్రభాషద్రావిడలక్షణ మను నుపన్యాసముంగావించిరి. అంతటితో శనివారము సభ నిలుపుచేయఁబడియెను.

ది 25 తేదీ ఆదివారము, ఉదయమున సభమరలఁ బ్రారంభమయ్యెను. అందు మొదట, ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రసిద్ధివడసిన, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు, వంక వేంకటరత్నశాస్త్రిగారు, అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, కనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారు ననువారు మరణమునొందినందులకుసభవారుతమ శోకమును వెల్లడించిరి. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువిషయమై జరుగుచున్నపనియుదానిపద్ధతియుం జెప్పి జయంతిరామయ్యపంతులుగారు నిఘంటువునందు కొన్నిముద్రితభాగములను సభ్యులకెఱుకపఱుప మ॥ తెలికిచెర్ల వేంకటరత్నము ఎం.ఏ, గారిచేఁ జదివించిరి. సంస్కృతకవయిత్రులనుగూర్చి, ఈయుణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులు ఎం. ఏ, గారుపన్యసించిరి. గిడుగు సీతాపతిరావు బి. ఏ, గారు తమపేరంబంపిన పెద్దయుత్తరములోని విషయముల నధ్యక్షులు సభ్యులకుఁ గొంత తెల్పిరి. తెలికిచెర్ల వేంకటరత్నము ఎం. ఏ, గారు భాషాసంస్కరణముం

గూర్చి ముచ్చటించిరి. కొమరవోలు వేంకట సుబ్బారావు బి. ఏ. గారు తాము రచించిన ప్రత్యూషమను నూతనకావ్యమునుండి కొన్నిపద్యములం జదివి యా కావ్యములోని కల్పన కథ మున్నగు విషయముం దెలిపిరి. పొన్నాడ కృష్ణమూర్తిగా రాధునికాంధ్రమనువ్యాసమును, పారుపూడి చలమయ్యశాస్త్రిగా రీశ్వర మహిమ యను వ్యాసమును జదివిరి. అమలాపురము "అడిషనల్ డిస్ట్రిక్టుమునసబు"గారు టి. యం. హెచ్. సదాశివయ్యగారు, ఎం. ఏ.,బి.యల్. ఆంధ్రకర్ణాట వాఙ్మయముల పరస్పరసంబంధమునుగూర్చి ముచ్చటించిరి. అయ్యగారి లక్ష్మీకాంతముగారు (ఉ.భా.ప్ర.) భారతకవులకవితాసామ్యము; జయంతి స్వామినాయనగారు, సుకవి; పండితారాధ్యుల సూర్యనారాయణగారు ప్రాచీనకవుల ప్రతిభావిశేషము; మంచిము బుచ్చిలింగప్పగారు, ఆంధ్రకళ; అను వ్యాసములం జదివిరి. అనంతరము సత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు వీణావాద్యము సముద్రమథనమును బోల్చిన యొకపద్యవ్యాసముం జదివిరి. పండితారాధ్యుల నాగభూషణముగారు, ఆంధ్రము-ఆధునికవిమర్శనము; అను వ్యాసముం బఠించిరి. భువనగిరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు (ఉ. భా. ప్ర.) పత్రికలలో స్త్రీలనుగూర్చి వ్రాయు నింద్యవ్యాసముల విషయమై యుపన్యసించిరి. కవిరాజు వత్సవాయ నీలాద్రిరాజుగారు కొన్నిపద్యములు చదివిరి. కాకినాడలో నూతనముగా వెలువడనున్న ప్రౌఢభారతీ పత్రిక మొదటిసంచికను తత్పత్రికాధిపతులు మ|| ఎండమూరి వేంకటరమణ ఎం.ఏ. గారు సభవారికిం జూపి దానిపీఠికను జదివి, తమ్ముం బ్రోత్సహింప భాషాభిమానులను బండితులను గోరిరి.

గ్రామ్యవాదవిమర్శనము.

గతసంచిక శేషము.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

గ్రాంథికాంధ్రము దురవగాహము కాదు :—

గ్రాంథికభాష పండితులకుఁ దప్పఁ దక్కినవారికి దురవగాహ మనియు నా భాషలో రచింపఁబడుగ్రంథములు సామాన్యజనుల కుపయోగింపవనియు గ్రామ్యవాదు లందురు. ఇది యతిశయోక్తి. గ్రాంథికభాషయం దైనను గ్రామ్యభాషయం దైనను శైలీభేదము లున్నవి. శైలి మిక్కిలి ప్రౌఢ మైనచో వ్యావహారిక భాషలో రచింపఁబడిన గ్రంథము కూడఁ గఠిన మనిపించును. గ్రాంథికభాషలోఁ గూడ రెండువిధములైన శైలి యున్నది. మిక్కిలి ప్రౌఢమైనప్రబంధశైలి యొక్కటి, పురాణాది గ్రంథములందుఁ గాననగు సులభశైలి యొక్కటి. ప్రబంధశైలిలోనున్న గ్రంథములు పండితైకవేద్యము లన్నమాట నిజమే. కాని సులభశైలిలో నున్నశతకములు వేమనపద్యములు మొదలగు గ్రంథములు సుగమములు. భారతాదిగ్రంథముల యందు సందర్భోచితముగా రెండుశైలులును గలవు. ఈభేద మైనను శైలినిబట్టి వచ్చినది గాని భాషాలక్షణమునుబట్టి వచ్చినది కాదు. లక్షణమన్నిటికి సమానమే.

భారతము మొత్తము మీఁదఁ బ్రౌఢగ్రంథమే కదా! ఆగ్రంథము పల్లెటూళ్ళలోఁ బురాణముగాఁ జదువునాచారము చిరకాలమునుండి యున్నది. ఒకరు పుస్తకము చదువుట, యింకొక రర్థము చెప్పుట యాచారము. ఇంచుమించుగా గ్రామములో నున్నవా రందఱును వచ్చి యాపురాణమును విందురు. స్త్రీలు ముఖ్యముగా వత్తురు. చదువువానికంటె నర్థము చెప్పువాఁడు గట్టివాఁడుగా నుండవలయునుగదా! వ్రాలుచేయ నేరనివారు శ్రుతపాండిత్యము చేతనే భారతమున కర్థము చెప్పుట నే నెఱుంగుదును. ప్రతిపదార్థముతో నన్వయించు సామర్థ్యము లేకున్నను సభ్యులలో ననేకులకు- పద్యము చదువఁగనే దాని ముఖ్యభావము బోధపడును.

ఇంతియ కాక, యిటీవలఁ దెనుఁగులో నాటకములు ప్రబలి తఱచుగా రంగస్థలములందుఁ బ్రదర్శింపఁబడుచున్నవి. ఈనాటకములు సామాన్యముగా గ్రాంథిక శైలిని రచింపఁబడినవియే. ఈనాటకప్రదర్శనమునకు స్త్రీలు మున్నగు ననేకులు

వచ్చి యానందించుచుండుట మనము చూచుచున్నారము. నాటకభాష యర్థమే కానిచో జను లీరీతిని వత్తురా?

ఇరువది సంవత్సరములకుఁ బూర్వము నేను, జెన్నపురిలో నుద్యోగమందున్నపుడు రాజమహేంద్రవరమునుండి యొక నాటకసమాజము చార్లడకువచ్చి యనేకనాటకములను బ్రదర్శించిరి. చెన్నపట్టనములోఁ దెనుఁగునాటకము లాడినప్పుడు వైశ్యస్త్రీలధికముగా వచ్చుట కలదు. ఒకనాఁ డొకనాటకమాడుచు నడుమ గ్రామాధికారి యొక యభియోగమును విచారించుట యను చిన్నప్రహసన మొకటి ప్రదర్శించిరి. ఈ ప్రహసనమునందు వచ్చుపాత్రములు గోదావరిమండలమందు సామాన్యజనులు వాడునట్టి శుద్ధవ్యావహారికభాషను జక్కగా ననుకరించెను. ఆయనుకరణ మస్మదాదుల కెంతయు హృద్యముగా నుండెను. కాని, నాటకము ముగిసినపిమ్మటఁ గొందఱు వైశ్యులు సూత్రధారునొద్దకు వచ్చి మీరింతకుముందుఁ బ్రదర్శించిన ప్రహసనభాష మాకొక్కముక్కయైనను దెలియలేదు. ఇట్టి ప్రహసనములే ముందుఁగూడ మీరు ప్రదర్శించునెడల మేము మీనాటకములకు వచ్చుట మానుదు మని చెప్పిరి. నాటకములోఁ, బ్రయోగింపఁబడిన గ్రాంథికభాష సర్వప్రదేశసామాన్యమగుటచే వారికిఁ గొంతవఱకైన నన్వయించినది గాని వ్యావహారికభాష వారిప్రాంతమందలి భాష కాకపోవుటచేత వారికర్థము కాలేదు. కావుననే సర్వసమాన మగుగ్రాంథికభాషయొకటి యావశ్యకము.

ప్రబంధములశైలి ప్రౌఢ మగుట నాగ్రంథములు పండితులకు మాత్రమె సుగ్రాహము లగు ననుమాట వాస్తవము. కాని, భారతము, భాగవతము, రామాయణము మొదలగు పురాణగ్రంథములను, సామాన్యులు గూడఁ జదివి యానందించుచున్నారు. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు గ్రాంథికభాషలో సులభశైలిని రచించిన గ్రంథములను వేనవేలు చదువుచున్నారు. లక్ష్మీనరసింహముగారి గయోపాఖ్యానము మున్నగుగ్రంథములు కొన్ని పరీక్షలకుఁ బఠనీయములుగా నిర్ణయింపఁబడకున్నను బెక్కుసారులు ముద్రితములయి వానిప్రతు లనేకసహస్రములు దేశమందు వ్యాపించినవి. విజ్ఞానచంద్రికామండలి, ఆంధ్రప్రచారిణి గ్రంథమాల యనుసమాజములు శతాధికములగు గద్యగ్రంథముల రచింపించి వానిప్రతులు వేలకొలఁది యమ్మిరి. అచ్చటచ్చటఁ దప్పు లున్నను నీగ్రంథము లన్నియు గ్రాంథికభాషాగ్రథితములే. సత్య మిట్లుండ గ్రాంథికభాష పండితులకే కాని యితరులకుఁ దెలియదనుట సాహసము.

బ్రౌనుమహాశయుని యభిప్రాయము :—

పెక్కుసంవత్సరముల క్రిందట నీదేశమునకు రాజకీయోద్యోగముపై వచ్చి కడు శ్రద్ధతో నాంధ్రభాష నభ్యసించి పలువురుపండితుల నాదరించి వారిసాహాయ్యముచే "బ్రౌణ్య" మను నిఘంటువు నొనర్చిన సి. పి. బ్రౌను (Mr. C. P. Brown) అను నాంగ్లేయమహాశయుఁడు, ఆంధ్రభాష నభ్యసింపఁ గోరు తోడి యాంగ్లేయులనుద్దేశించి సమకూర్చిన యొకవ్యాసములో గ్రాంథికాంధ్రమును గూర్చి చెప్పిన మాటలు సంగ్రహముగా నెత్తి వ్రాయుచున్నాఁడను.

"ఆంధ్రపద్యగ్రంథములు మనము చదువనారంభించినపుడు, ఆగ్రంథముల భాష మనము మాటలాడునట్టియు (నుత్తరప్రత్యుత్తరములు) వ్రాయునట్టియు భాషకంటెఁ గేవలము భిన్నమైనదని తోఁచును. కాని యభ్యాస మించుక హెచ్చిన పిదప గ్రాంథికాంధ్రమునకును వ్యావహారికాంధ్రమునకును గలభేదము, మిల్టను, పోపు, డ్రైడను (Milton, Pope and Dryden) అను కవులు వాడిన గ్రాంథికాంగ్లమునకును మనము వాడుచున్న సంభాషణాంగ్లమునకును గలభేదముకంటె నెంతమాత్రము నధికముగా దని స్పష్టపడును. భాస్కరశతకమను గ్రంథ మొకటి గలదు. దీనిని బడులలో సాధారణముగాఁ బాఠముచెప్పెదరు. బాలురు, బాలికలు, దానిని జదివి సులువుగా గ్రహింతురు. ఈగ్రంథము శైలి ప్రసన్నమై వాల్టరుస్కాట్టు (Walter Scott) శైలినిబోలి యుండును. ఇట్లయినను నీశతకమునుజదివి యర్థము చేసికొనఁ గలిగిన యాంగ్లేయులు ముగ్గురయినను నగపడరని చెప్పవచ్చును. గ్రాంథికాంధ్రభాష నభ్యసింపకయే యది దురవగాహ మని యెంచఁగూడదు."*

ఇది యాంధ్రభాష నభ్యసించిన యాంగ్లేయుని యభిప్రాయము. ఆంధ్రులై పుట్టి చిన్నప్పటినుండి యాంధ్రభాషయే మాటలాడుచున్న మన గ్రామ్యవాదులు గ్రాంథికభాష యాంధ్రులకుఁ గేవలము దురవగాహ మని పలుకుచుంట "పొరుగువాఁడు పాఁడిగేదెయన్న నింటివాఁడు గొడ్డుగేదె" యన్నట్లున్నది. దీనికిఁ గారణ మేమని యూహింపఁగా నొక్కటి స్ఫురించుచున్నది.

గ్రామ్యవాదు లించుమించుగా నందఱును దెనుఁగునందుకంటె నాంగ్లేయభాషయం దెక్కువపరిశ్రమచేసినవారు. వీరిలోఁ గొంద ఱిటీవల నాంధ్రమందుఁ గూడఁ జక్కనిజ్ఞానమును సంపాదించినను మొదటఁ బట్టినపట్టు విడువంజాలకున్నారు.

* Madras journal of Literature and Science 1st series Vol X.

వీ రాంగ్లభాషాపరిచయముఁ గొంతవఱకు సంపాదించి యాభాషలో గ్రాంథికవ్యావహారికభాషలకు భేదము లేదని భ్రమపడి తెనుఁగులోఁ గూడ నట్టిభేదము లేకున్నచో గ్రంథరచన యథేచ్ఛముగాఁ జేయవచ్చు ననునూహతో నీప్రయత్నము చేయుచున్న ట్లగపడుచున్నది. వీ రనుకొన్నట్లు, ఆంగ్లభాషలో గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషలకు భేదము లే దనుమాట యసత్యము. ఆంధ్రమునందువలెనే యాభాషయందును స్థిరరూపమును ధరించిన గ్రాంథికభాషయున్నది. మనకువలెనే వారికిని వ్యావహారికభాష బహువిధములుగా నున్నది. అయినను నాభాషయం దొకవిశేషము గలదు. కేవలప్రాదేశికవ్యవహారభాషలకు ను గ్రాంథికభాషకు ను మధ్యస్థ మని చెప్పఁ దగినట్టియు విద్యాభ్యాస మొనర్చినవారు వాడునట్టియు సామాన్యవ్యావహారికభాష యొకటికలదు. దీనిని ప్రామాణిక వ్యావహారికాంగ్లభాష (Standard Spoken English) యందురు. విద్యాభ్యాసకాలమందు విద్యార్థులు మాటలాడుటయందు గ్రాంథికభాష ననుకరించుటచేతఁ గ్రమముగా నీ భాష బైలుదేఱినది. ఇది కేవలవ్యావహారిక భాషలకంటె భిన్నము. చాలవఱకు గ్రాంథికభాషకుఁ జేరువుగా నుండును గాని కేవల గ్రాంథికభాషకాదు. దీనికి సంస్కృతవ్యావహారికాంగ్లభాష యని నామకరణ మొనర్పవచ్చును. ఈభాషవిషయమై వైల్డు (Wyld) అను గ్రంథకర్త యిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు.

"వర్తమానకాలమం దీదేశములో నుపాధ్యాయవృత్తిలో నున్నవారు విద్యార్థులకుఁ బరిశుద్ధమైన భాషలో సంభాషించునేర్పును గలుగఁజేయుట కై యధిక ప్రయత్నములు చేయుచున్నా రనుమాట సత్యము గా దని యెవ్వరును జెప్పలేరు. ఉపాధ్యాయవృత్తిలో నున్నవారును, పెద్దసభలలో నుపన్యసింప యత్నించువారును, పెద్దపెద్దవ్యవహారములలోఁ జేరఁ దలఁచువారును దమతమ గ్రామ్యభాషను విడిచిపెట్టి సర్వప్రదేశసమాన మైన ప్రామాణికవ్యవహారభాష నభ్యసించుట యుపయోగకర మని యెంచుచున్నారు."[1]

ఇట్టి సంస్కృతవ్యవహారభాష యితరభాషలయందు లేదు. తెలుఁగులో లే దనుట స్పష్టము. పెద్దపెద్ద సభలలో నుపన్యసించు వా రిప్పు డిప్పుడు గ్రాంథిక భాష ననుకరింప యత్నించుచున్నారు. ఈయభ్యాసము ముదిరినకొలఁది సంస్కృత మైన సామాన్య వ్యావహారికభాష యొకటి యుపతరింపవచ్చును గాని వర్తమాన కాలమం దది లేదు. కర్ణాటభాషలోఁ గ్రొత్తకర్ణాటము (హొసకన్నడ) అను

1. Historical study of the mother tongue p. 356.

భాషాభేద మొకటి కలదు. కాని యది కర్ణాటక దేశ మంతట సర్వసమానముగా లేదు. మైసూరుప్రాంతభాష వేఱు, ధార్వాడప్రాంతభాష వేఱు. ఈభాషల కైక్యము కల్పింపవలయు నని కొందఱు ఉత్సాహపడు చున్నారు గాని మార్గము కానకున్నారు.

ఈక్రొత్తకన్నడములో గద్యగ్రంథములు బయలుదేఱుచున్నవి గాని పద్యగ్రంథములు రచించునప్పుడు తఱచుగాఁ బ్రాచీనకన్నడమే యుపయోగపడుచున్నది. హొసకన్నడము పద్యరచన కంతగాఁ బనికిరాదు. ఈపద్ధతియే వ్యాపించిన యెడలఁ బద్యభాష వేఱు, గద్యభాష వేఱుగ నుండవలసి వచ్చును. ఇది యసంభావ్యము.

బెంగుళూరులో నెలకొల్పఁబడిన కర్ణాటసాహిత్యపరిషత్తీనడుమఁ గర్ణాటభాషను వాఙ్మయమును వృద్ధిచేయు నుపాయముల నన్వేషించుటకై బెంగుళూరులో నొకపండితసభ కావించినది. దానిలో మైసూరు రాజాస్థానమంత్రివర్గములోఁ జేరిన (S. P.) రాజగోపాలాచార్యులుగారు నూతనకన్నడమును గూర్చి యిట్లు ప్రసంగించిరి.

"కన్నడదేశమందు వివిధప్రదేశములయందుఁ గలభాషాభేదముల కేకీకరణము గావించి సర్వకర్ణాటదేశసామాన్య మగు గ్రాంథికభాష నొకదానిని గల్పించుట యీపరిషత్ప్రయోజనములలో నొకటిగా నుండవలయు నని నాయభిప్రాయము. ప్రస్తుతకాలమందుఁ బ్రాదేశికభాష లచ్చటచ్చటఁ గలవు. కేవలవ్యావహారికభాషలో నిట్టిభేదము లుండవచ్చునుగాని గ్రాంథికభాష సర్వకర్ణాటకసామాన్యముగా నుండవలయును."

"The other matter I would refer to is the verification of Kannada language and the formation of a Common literary Kannada for the whole of the Karnataka. We have now what may be asked dialects for defferent parts of Karnataka while this is natural in the case of spoken dialects, there should be a common literary form of the language for the whole Kannada country and I trust I am not wrong in saying that this work is well within the normal scope of an Academy of this kind."

(The Hindu dated Thursday April 25, 1935.)

దీనిని బట్టిచూడ హొసకన్నడమందు సామాన్య మగు గ్రాంథికభాష లేదనియు, నందువలన భాషాభివృద్ధికిని వాఙ్మయాభివృద్ధికిని నాటంకములు గలుగు

చున్న దనియుఁ దేలుచున్నది. మనగ్రామ్యవాదుల వాదము నెగ్గినచోఁ దెలుఁగునకుఁ గూడ నిట్టి విపత్తు తటస్థించునుగదా !

దేశమభివృద్ధి నొందినకొలఁది, జనులయాచారములు, భాషలు మొదలగు వానిలో నున్న యంతర్భేదములు నశించి క్రమముగా నవి యేకాకారమును బొందుట లోకమర్యాద యై యున్నది. దీనికి వ్యతిరేకముగా గ్రామ్యవాదులు చిరకాలసంప్రాప్త మైన యేకాకారగ్రాంథికాంధ్రభాషను రూపుమాప యత్నించుచున్నారు. వీరియత్నము కొనసాఁగినచో నాంధ్రవాఙ్మయము భావికాలపుఁ దెనుఁగువారికి దురవగాహమై పఠనము లేక నశించి పోవలసి వచ్చును గదా ! లోకహితార్థము మహాకవు లించుమించుగా వేయిసంవత్సరములనుండి సంపాదించి మనపరము చేసిన సర్వాంగసుందరవాఙ్మయ భాగ్యమును మన మనుభవింపలేక పాడుచేసికొన్నవార మగుదుము. తాను సంపాదించుట లేదుగదా పెద్దలు సంపాదించి యిచ్చిన దానినైనను నిలుపుకొనలేక చెడఁగొట్టుకొన్నవాఁడెట్టి ప్రజ్ఞాశాలియో యూహింపుఁడు. పెద్దలు కట్టిన దివ్యభవనమును బడఁగొట్టుకొన్న పిమ్మట నిలువనీడ యెద్ది ? ఎద్దియో యొకకొంపఁ గట్టుకొందుమందురా? దానికి సాధనసామగ్రి యేది? అది యెన్నఁటికిఁ గొనసాగును. ఇఁకముందు గ్రామ్యకవులు గ్రంథములు రచింపవలసినది గ్రామ్యభాషయందె కదా ! ఇది బహుముఖములుగా నున్నది. అం దేభాషలో రచింతురు ? గోదావరీకృష్ణామండలములలో విద్యాధికులు వాడుచుండు సంభాషణభాషయం దఁట ! ఆభాష యేకాకారముగా నున్నదా ! ఆభాషలో నున్నగ్రంథము లితరమండలములలో నున్న తెనుఁగువారికి సులభముగా నర్థమగునా ! గ్రాంథికభాషను బోఁగొట్టి తమ కర్థముగాని గ్రామ్యభాష నేర్చికొమ్మని బలవంతపెట్టుట వీరికి ముల్లుదీసి కొఱ్ఱుకొట్టిన ట్లగును గదా. ఈవృథాయత్న మేల ? వ్యావహారికభాష సుగమ మను గ్రామ్యవాదులలో నెంతమంది చంద్రశేఖరశతకము చదివి యన్వయింపఁగలరో భాషీయదండక మను చిన్నిపొత్తము నెంతమంది యర్థము చేసికొనఁగలరో. అధికసంఖ్యాకులకు సులభముగాఁ దెలియుటే ప్రయోజన మైనచో విద్యాధికులవాడుకభాష యేల విద్యావిహీనులయిన ప్రాకృతజనులభాష యేలకూడదు. ఏభాషను గ్రాంథికభాషగా గ్రహించినను గాలక్రమమున దానిరూపములు స్థిరపడి యిప్పటి గ్రాంథికభాషయందుఁ గల వన్నదోషము లన్నియు దానికిని బట్టునుగదా ! అట్టిచో నీ నిరర్థక ప్రయత్న మేల ?

"మహి మునావ్వాగనుశాసనుండు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు త
న్మహనీయస్థితి మూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవ న్మహా
మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింప న్సొంపువాటిల్లు నీ
బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమును" దీనికి శరీరప్రాయ మగు గ్రాంథికాంధ్ర భాషయు నిరాతంకముగా దినదినప్రవర్ధమానము లయి శాశ్వతము లయి యుండుఁగాక !

అనుబంధము.

South Indian Inscriptions Vol. IV లో 1008 వ సంఖ్యగల శాసనము.

(1)

(స్వస్తి) సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులైన శ్రీరాజరాజ దేవరసంవత్సరంబులు ౨౬॥ యోభూత్తి...భ్యోవిశాల వరగుణీ ధనీ తస్యసూను ...మి...తోయోధరణీతలే॥ (౧).

శాకాబ్దే నిధితకఁనన్దగణితే త్రై(లోక్య)సేవ్యాయనే ప్రాదాదారవి దక్షిణాయన తిథౌ భీమేశ్వరాయ (స్వ)...వందీప్ర మఖణ్డ వర్తిఁ మతులం వం శో త్తమో ధర్మ (౯) ధీః...మ్మడిచోడసెట్టి తనయ స్త్యాగీ గుణానా (ం) న్నిధిః॥ (౨) శకవర్షఁ...ణ్డు భీమేశ్వరమహాదేవరకు దక్షిణాయన నిమిత్త (మునను)... చోడసెట్టి దనయిచ్చినయఖణ్డవర్తిఁ దివియకు ని(చ్చి)న...శమున మాానెణ్డుసేసి నెయి ఆచంద్రార్క్కఁముంబో...యబోయుణ్డురు బాదియబోణ్డును నావియ (బోయు)ణ్డును (కొమ్మ) య బోయుణ్డును లోపైన యీాఖ్వరుబోలవసమునని(చ్చి) న ఎడ్లు గిం లిఖిత(ం) పెద్దనాచాయ్యఁ.

(2)

పైపుస్తకములోనె 1010 వ సంఖ్యగలశాసనము.

శాకాబ్దే మునిభూధరాజగణితే నారాయణాయ్యఁత్మజా భక్త్యా యాచక యూథకల్ప విటపిప్రోత్తుంగ శా(భో)పమా। ఆసూాయ్యఁస్థితిదీప మంబుజము భీ రా త్రిందివిం దీపకం। ఖ్యాతౌ కుప్పమసంజ్ఞయా గుణయుతా భీమేశ్వరా యా దదాత్॥ శకవర్షఁ ౯౭౭ గునేంట భీమేశ్వరదేవరకుం జక్రవర్తి త్రైలోక్య మల్ల దేవర ప్రధాని నారాయణభట్లు కుంతుఱు కుపమ పెట్టిన అఖణ్డవర్తి (౯) లోహ పుదివియ రొక్కంటికిం గిలారమన చామబోయు వెంటియయు బాదబోయు దొ

డ్డియయు నావబోల భీమయయుం గొమ్మబోల కాటియయు బెరసిన బోలవస(ము)న నిచ్చిన ఎడ్లు ౫ం కి నిత్యపడి త్రిభువనాంకుశమునం బోయంగల నే మా ౧ లిఖితం భైతనాచార్యుల,

(3)

పై పుస్తకమందే ౧౦౧౫ వ సంఖ్య గలశాసనము.

సకవర్షములు ౧౦౦౬ స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరము ౧౫ గు(శ్రా)హి దిన ౩౦ (౭ట్ట)ం జక్రవర్త్తి శ్రీకులోత్తుంగ చోడదేవర అనుంగు గుద్దవాదినాణ్టి పెద్ద డాకకేమి పెద్దమున్నూటి సమర మొదలి బేతినాయ(కు) కూంతుఱు జయమ యింద్దుల యమినీశ్వరమహాదేవరసన్నిధానమున నుత్తరాయణసంక్రాంత్తి నిమిత్తమునం బెట్టించ్చిన కులోత్తుంగ చోడశత్రమునకుం బ్రోలునాణ్టి శుంకటూరి దక్షనామున చెఱువు దక్షనామున ముప్పదివుట్లు విత్తుపట్టు సర్వకరపరిహారముగా శ్రీ చోడ(గ)ంగ్గదేవరిచ్చి శత్రమునం గుడ్వంగ్గలబ్రాహ్మ లిరువణ్డ్రకు దిన ౧ కిం బేరముష్మడి భీమకుంచ్చమున నిరువుసనడ్డెణ్డుగా నెసవెంబ్రలకుం కుంచ్చ ౫ందిం బదియెన్మిదిగా నైన డంగ్గుంబ్రాలకుంచ్చ ౪ం ది పప్పుకుంచ్చా ౩ నేతికు ౧ నంజుల్లు ౪ మిరియముల అరసోల ౧ సక్కు పల ౩ ఉప్పు కు ౧ బెల్లకు ౩౦ యింద్దుల పుకోహుతునికి దిన ౧ కిం బ్రాకు ౩ సంవత్సరజీవితమాడ ౩ వణ్డడి బ్రాహ్మనికిం బ్రాకు ౩ జీవిత చి ౨ కఱ్ఱుపనివానికిం బ్రాకు ౩ జీవితమాడ ౧ వల్లుం బ్రాలును డంచ్చి యెంగ్గిల్లెత్తి సీల్లు దెచ్చునాణ్డువాణ్డ్రిద్దఱకుం బ్రాకు ౩ జీవితమాడ ౧ చి ౩ ఇమ్మార్గ్గమున నాచంద్రార్క్కము నడవంగలవారుగా శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరదేవ భణ్డారమునంగల పిరిదేవర కిలరుమున చామియబోయ చందియయు బాదియబోయ పోతియయు గొమ్మియబోయ కనియయుం గాటియ బోయ కొమ్మియ బెరసిన బోలవసమునం బెట్టిన యెడ్లు ౩౦౦ టి బ్రాహ్మలకుం గుడువ నిత్యపడి వోయంగల నే కు౧ దేవభణ్డారమున శనివారదిన ౧కి చి (డు)ంగ్గల నూనియ కు౧ నిత్యపడి వెట్టంగ్గల ఆకులు ౮ం వోంకలు ౪ంది

(4)

1920 సంవత్సరములో శాసనవిమర్శనాధికారులు సంపాదించిన శాసన సముచ్చయములో 673 శాసనము.

స్వస్తి శకవర్షంబులు ౮(౬)౫ నేణ్టి సుభానుసంవత్సరమున నుత్తరాయణ నిమిత్తమున సగ్గ్రిహారము వెలనాణ్టి వరివేరి త్రిపురుషదేవరకు నాచం

ర్కా(ర్క)మఖణ్డవర్తి(ఁ)దివియలు మహాణికి దణ్డనాయక తిక్కపయ్యనాయకు లిచ్చిన గొఱియలు నూట యెంభది వీనిం జేకొని సన్తానక్రమమున నిత్యమూణ్డ్ మానికలు నేయి ముమ్మడి భీమన (డ)ంబోయం గలవాణ్డు ఇద్దేవరక యున్నంది యగ్రహారము పెరువలి (న)గ్గియ షడంగ్గవిభట్లు ఆచంద్రార్క్క(ర్క)మఖణ్డవర్తిదివియ యొక్కణ్టికి నిచ్చిన గొఱియ లెంభది ఇందుల బ్రహ్మదేవరకు నొంగ్గేఱుమార్గమున దేసట్టి మహాసామన్తనంబయ కొడుకు మణ్డలిక గణ్డయ యాచంద్రార్క్క(ర్క)మఖణ్డవర్తిదివియ యొక్కొణ్టికి నిచ్చిన గొఱియ లెంభది ఇద్దేవరక యిందుల—

(అసంపూర్ణము)

(5)

పూర్వోదాహృతశాసనసముచ్చయములో 672 వ శాసనము.

స్వస్తి వలివేరి విష్ణుదేవరకు నిందుల దివాకరపెద్దేరి కొడుకు పోతయ యాచంద్రార్క్క(ర్క)మఖణ్డవర్తి(ఁ)దివియ యొక్కొణ్టికి నిచ్చిన గొఱియలు యేంబది. ఇద్దేవరకు యిందుల కొమ్మియషడంగ్గవి కొడుకు సవ్వియషడంగ్గవి యాచంద్రార్క్క(ర్క)మఖణ్డవర్తి(ఁ)దివియ యొక్కొణ్టికి నిచ్చిన గొఱియ లేంబది.

కర్ణాటకసాహిత్యపరిషత్తు.

21 వ సాహిత్య సమ్మేళనము.

రాఁబోవు డిసెంబరు నెలలో బొంబాయిపట్టణములో జరుగఁబోవు ౨౧ వ కర్ణాటకసాహిత్యసమ్మేళనసభకు, అధ్యక్షులుగా నుండుఁడని ఆహ్వానసంఘము వారును బరిషత్కార్యనిర్వాహకమండలియు వేఁడుకొనఁగా, మైసూరుసంస్థాన విద్యాప్రచారశాఖకు డైరక్టరు గారయిన శ్రీమాన్. ఎన్. ఎస్. సుబ్బరావు, ఎం. ఏ. (క్యాంటబ్) బార్-ఎట్-లా-గా రను గ్రహించి సమ్మతించిరి. ఘనులైనవిద్వాంసులు, విద్యాసేవాధ్యక్షులు నయిన సకలభారతవిద్వన్మండలిచే మన్నన వడసిన *యీ మహనీయు లధ్యక్షస్థానము నలంకరించుట యెల్లకర్ణాటకులకు సంతోషవార్తగదా!* ఆసమ్మేళనసందర్భమునఁ గళాప్రదర్శనములు మొదలైన యనేకాకర్షకోత్సవము లేర్పాటు చేయవలయునని స్వాగతమండలివారు యత్నించుచున్నారు. ఎల్లకర్ణాటకులు దయతో వచ్చుటకు విచ్చేసి సభను జక్కగ జరుగునట్లు చేయఁ బరిషత్తు ప్రార్థించుచున్నది.

సి. కె. వేంకటరామయ్య,
గౌరవకార్యదర్శి, బెంగుళూరు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ.

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షోపన్యాసము.

అమలాపురము.

— శ్రీ నడింపల్లి సుబ్బరాజుగారు. —

అధ్యక్షా ? ప్రతినిధిమహాశయులారా ? ఆంధ్రభాషాసోదరులారా !

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషన్మహాసభాసమావేశమునఁ, దనువంటిపండితప్రకాండుల నాహ్వానించుభారము నాపైఁ బడుట నాసౌభాగ్యము.

మాకోనసీమయందుఁ, బ్రాచీనమునుండియు నారికేళ కదళీ వనాంతరసీమలఁ, బర్ణకుటీరప్రాంగణముల, వేదాభ్యసనమును, సకలశాస్త్రపఠనమును, నిరాటంకముగను, నిత్యముగను, జరుగువిషయము లోకవిదితము. చతుర్వేదములందును, దేశదేశాంతరములందు వన్నెకెక్కిన, ఘనాపాఠీలును, సకలవిధశాస్త్రచర్యలయందును బృహస్పతి నతిసామర్థ్యముతో నెదుర్కొనఁగల విద్యాపారంగతులును, తర్కవ్యాకరణశాస్త్రవేత్తలును, శ్రౌత స్మార్తాది నిత్యకర్మానుష్ఠానగరిష్ఠులును, బెక్కుమంది మాసీమయం దింకను విలసిల్లుచున్నారు- భూలోకస్వర్గమనుకీర్తిని బడయఁజేసిన ప్రకృతిసౌందర్యమును, దత్సౌందర్యమునకు, వన్నెఁబెట్టిన విద్యాశోభయును గల, యీయమలాపురపురియందుఁ, దమరందఱకు నాహ్వానసంఘపక్షమున హృదయపూర్వక మగు స్వాగతమును సమర్పించుచున్నాఁడను-

దక్షిణహిందూదేశమున, ఆంధ్రులు, మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించుకొని తమ యకుంఠిత శౌర్య ధైర్యములచే విస్తరింపఁజేసికొనినసంగతి యెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. ఆంధ్రసామ్రాజ్యప్రకీర్తి దిగంతముల వ్యాపించినకాలమున, మౌర్యరాజ్యమును జూడవచ్చిన గ్రీకురాయబారి మెగస్తనీసు మన్ననలనుగూడ నొందియుండెను- విస్తీర్ణమందేగాక, నాగరకతయందును, విద్యాప్రాపిణ్యమునందును, నాంధ్రు లాదినుండియు భారతదేశమునం దుచ్చస్థానము నాక్రమించుచునేవచ్చిరి. గౌతమపుత్ర యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణుల విశాలసామ్రాజ్యమును, యశోవైభవము నమరావతీవిశ్వవిద్యాలయమును, దానిదిగంతవిశ్రాంతకీర్తియును, వజ్రాలదిన్నియు నాంధ్రులనాఁటి భాగ్యవిశేషమును మనప్రాచీనపరిస్థితుల నించుక విస్పష్టముచేయఁగలవు-

ఇట్టి యాంధ్రులభాషయే యాంధ్రభాష:—ఆంధ్రభాష సంస్కృతపద విలసనముతో, మాధుర్యముగను, శ్రుతి కింపుగ నుండుటచే Italian of the East అనుకీర్తి వహించినది. ఆంధ్రమునందు, పదునొకొండవశతాబ్దమునకుఁ బూర్వము, వ్రాయఁబడినగ్రంథసంపుటములేమియు నేఁడు మనచేఁజిక్కుటలేదు. నన్నెచోడుని కుమారసంభవమును గూర్చిన వివాద మటుండనిచ్చి చూచినచో, నాంధ్రభారతమే ప్రథమాంధ్రగ్రంథముగను- తత్కృతికర్తనే యాంధ్రవాఙ్మయనిర్మాతగను, మనము గ్రహించి పూజింపవలసియున్నది. నన్నయభట్టారకుఁడును, తిక్కనకవిసార్వభౌముఁడును,ఎఱ్ఱప్రెగడయును, ఆంధ్రభాషాకృతిమూర్తులు. ఆంధ్రభారతము కొన్నివిషయములయందు సంస్కృతభారతమును మించి ప్రకాశించియున్నది. ఆంధ్రభారతమును మించినగ్రంథము, నేఁటిదనుక నాంధ్రభాషలో లేదనుట యతిశయోక్తి కానేరదు-

రాజరాజనరేంద్రాది మహారాజుల పోషణముచేఁ, దెనుఁగుభాషాలలామ, దినదినాభివృద్ధిం గాంచి, ప్రబంధకవులహస్తములలో వివిధరూపములతో విస్తరిల్లి, కృష్ణదేవరాయాదిపండితరాజన్యుల యభిమానమును జూఱగొని, రెడ్డిరాజుల యాశ్రితపోషణమున, స్థిరత్వమునుం జెంది కీర్తింగాంచినది. రాజాస్థానములవైపునకు దృష్టినైన మరలింపని, బమ్మెర పోతనామాత్యకవివరేణ్యుఁడు దక్కఁ దక్కంగలకవులు రాజపోషణయందే కాలవిశ్రాంతిని బొంది, యమూల్యగ్రంథరచనకుఁ గడంగిరి. అట్టిమహామహులలో, అల్లసాని పెద్దనయు, రామరాజకవిభూషణుఁడు, శ్రీనాథుఁడును, ముక్కుతిమ్మనార్యుఁడును, పింగళిసూరన్నయు స్థిరకీర్తిని సంపాదించి యున్నారు- వీరలే గాక వందలకొలఁది కవులు, ఆంధ్రభాషకు వన్నెగూర్చు పెక్కుగ్రంథముల రచించిరి. పరదేశపరిపాలన దేశములోనికిఁ జొరఁబడి, దేశీయసంస్థానము లంతరించుటతోడనే, కవిత్వప్రౌఢిమయుఁ, గవులును, రాజపోషణారాహిత్యముచే శుష్కించిరి. 19 వ శతాబ్దములో మొత్తముమీఁదఁ దెలుఁగుగ్రంథరచన చాలఁదక్కువ—

కాని 20 వ శతాబ్దమం దాంధ్రులకు మాతృదేశాభిమానము ప్రబలిన నాఁటినుండియు, దేశభాషాగౌరవ మినుమడించి, యాంధ్రభాషకు నూతనయౌవనము ప్రాప్తించినది. ఈయుగమున, తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు, విద్యాప్రావీణ్యముచేతను, గవితాకౌశల్యముచేతను, నాంధ్రభాషాసామ్రాజ్యమునకుఁ జక్రవర్తులై బహుగ్రంథరచనచేతను, శతావధానాది ప్రత్యేకకవిత్వప్రదర్శనములచేతను,

నాంధ్రులమన్ననలకుఁ బాత్రులైరి. వీరలేగాక చాలమందికవులు నూతనశోభను గూర్చుచున్నారు. భాషాసంప్రదాయముల నూతనఫక్కులను ద్రొక్కించుచు, భావమునకుఁ బ్రాబల్యమిచ్చుచు, భావకవులు విరాజిల్లుచున్నారు. పద్యరచనను మించి, గద్యరచనయుఁ బ్రబలమైనది. చిన్నయసూరియు, వీరేశలింగకవివరేణ్యులును, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులువారును, నవలాగ్రంథకర్తలును, గద్యరచనను గూడఁ బద్యరచనతోఁ దుల్యమును జేసిరి.—

సంస్కృతమునకుఁ దెలుఁగు వికృతి యని యెల్ల రంగీకరించిన విషయమే. అందువలనఁ బ్రథమమునుండియును, సంస్కృతభాషామార్గములే తెలుఁగునకుఁ గూడ నలవడినవి. ఆంధ్రకవిత్వమునందు సంస్కృతపదసమూహము లెక్కుడుగఁ గన్పట్టుటకును బ్రతిగ్రంథమునకును మాతృక, యేపురాణగాథయో, సంస్కృతగ్రంథమో యగుటయు, నిదియేకారణము. ఆంధ్రభాషయందు స్వతంత్రగాథల రచన చాలఁదక్కువ. కాని మాతృకలు, పూర్వగాథలైనను, నాంధ్రకవిసార్వభౌములును, నాంధ్రకవితాపితామహులును, నూతనవర్ణనలచేతను, గథావిస్తరణమునందు నూతనఫక్కులను ద్రొక్కుటచేతను, నాంధ్రభాషాస్వాతంత్ర్యమును, నిరూపింపఁగలిగిరి. కవిత్వమునకు భావశుద్ధి, పాత్రోచితపద్యరచనము ను, ముఖ్యములు. భావవైపరీత్యమును గాని, భావోద్రేకమునుగాని, మూర్తీభవింపఁజేయుటయందే మహాకవులశక్తి యిమిడి యున్నది. మఱియుఁ, బాత్రలవర్ణించునపుడును, బాత్రలమనోభావముల వెల్లడించునపుడును, మహాకవులు తత్పాత్రలయం దైక్యము కావలయును. మఱియుఁ గవిత్వమునకు వన్నెఁబెట్టునది శైలి. పదజాలమును వివిధరీతుల సంపుటీకరించి తనహృదయాంతర్గతభావముల నుద్దీపింపఁజేసి ప్రదర్శించునపుడే కవి పాఠకుల మన్ననల నందఁగలఁడు. ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రయందు భారతకవులును, బ్రబంధకవులును, నాధునికకవులును, నీనియమముల వేర్వేఱు రీతులఁ బాటించి, యాంధ్రభాషావ్యక్తిత్వమును జాటిరి, చాటుచున్నారు—

ఈసమయమున రెండువిషయములు మనము యోజింపవలసియున్నది. ప్రథమమున శైలి. శైలినిగుఱించిన గ్రామ్య, గ్రాంథికవిధము లన్నియు మీ రెఱుంగుటయేగాక, యనుభవించినవే. నేను గ్రాంథికవాదిని. భాషాసౌష్ఠవమునకు గ్రాంథికమే ముఖ్యము. కాని భాషావిస్తీర్ణము గూడ ముఖ్యము గావున భాషలో నూతనపదసంపుటిని జేర్చుకొనుట తప్పదు. అట్టిపదముల నన్యభాషాజన్యములైనను, స్వీకరించుట యవసర మని యభిప్రాయ పడుచున్నాఁడను. లేనిచో భాష జీవభాష కాఁజాలదు. అందువలన, గిడుగు రామమూర్తిపంతులు

గారియొక్కయు, గురజాడ అప్పారావుపంతులుగారియొక్కయుఁ గృషి, యాంధ్రభాషకు నూతనకళల నుజ్జీవమును కలుగఁజేసిన దని మన మంగీకరింపక తప్పదు.

ఇరువదవశతాబ్దములోఁ బ్రాముఖ్యము వహించినవి రెండువిషయములు. గద్యమునకుఁ బ్రాముఖ్యము వచ్చుట, భావకవిత్వము,- దాని నూతనపద్ధతులు, గద్యరచనయం దొకమూల గౌరవమును, బ్రాప్తించుచున్నది. సౌందర్యమైన వర్ణనలు, భావనలు గలనవలలుఁ, గావ్యములు, శాస్త్రములుం, జాలనవసరము. కాని నేఁడు మనము గాంచుచున్న శైలేవ్వపుస్తకసముదాయము, భాషకుఁ గళంకము తెచ్చుచున్నది. ఆంధ్రభాషాభిమాను లీపనికిమాలిన పుస్తకసముదాయము నరికట్టకున్నచో, భాషారిష్టము తప్పక సంభవింపఁగలదని మనవిచేయుచున్నాను.

కవిత్వము భావప్రాధాన్యము గలిగి యుండుటకును, నూతనచ్ఛందస్సుల చే నలంకరించుటకును- నాకెట్టి యభ్యంతరమును లేదు. కాని కొందఱు భావకవు లనవసరమార్గములు ద్రొక్కుట మనము నిరసింపవలసియున్నది. "కాటుకకంటినీరు" అను పోతనవర్ణనకును, "ఎలుఁగెత్తి యేడ్చినాను" అను భావనాకవివర్ణనకును, నెట్టిపోలికయును గానరాదు.

నూతనమార్గము లనుపేరుతో భాషయొక్క సత్సంప్రదాయములను, శైలిని, శక్తిని నశింపఁజేయు యత్నముల నరికట్టి, యాంధ్రభాషను దేజోవంతముగఁ జేసి, నూతనశోభను గల్పించి, పరిశోధనలఁ బ్రోత్సహించి, నిఘంటువుల సంపుటీకరించి, సద్గ్రంథరచనను బురికొల్పి, భాషాసేవ చేయు తలంపే యీపరిషత్తు నుద్భవింపఁజేసినది. ఈపరిషద్భాలను, బోషించి, పెంచి ప్రోథను జేయుటలో శ్రీపిఠాపురము మహారాజావారి యాదరణయు జయంతి రామయ్యపంతులవారి కృషియు నెంత తోడ్పడినవో నేను విశేషించి చెప్పనక్కఱ లేదు. చేసినపనికంటెఁ జేయవలసినపని చాలఁ గలదు. యువకులు, నుత్సాహవంతులు, భాషాపోషకులు, నీనూతన కార్యారంభమునకుఁ గడంగవలసియున్నది. దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగా రత్యంతకృషితోఁ బ్రచురించుచున్న యాంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వమును, బరిషత్తువారు పీఠికాపురరాజన్యుని యాదరమునఁ బ్రచురించుచున్న యాంధ్ర నిఘంటువును, త్వరలోఁ బూర్తి కాఁగల వని యాశించుచున్నాఁడను.****

భాషావిషయమును గూర్చి తమకు నేను జెప్పవలసిన విషయముకంటెఁ దమరందఱుఁ జెప్పువిషయములే విని యానందించుట ముఖ్యము. నేఁటిసభ కధ్యక్షులు సర్వశాస్త్రపారంగతులు. వారినుడులను నితరపండితవరేణ్యుల భాషాప్రావీణ్యమును, నచిరకాలములో మనము విని యానందింపఁగలము. తిరుగ మిమ్మందఱి నాహ్వానించుచు, విరమించుచున్నాఁడను.

అధ్యక్షోపన్యాసము.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభ - అమలాపురము.

— కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు. —

ఆర్యమహాశయులారా !

మ. రా. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులవారి యుత్తరమును జూచినతోడనే నాసామర్థ్యము నైన నే నాలోచించికొనక యీ యాంధ్రసాహిత్యపరిషదుభయ వార్షికోత్సవములం దధ్యక్షత కంగీకరించితిని. అమలాపురప్రాంతదేశము నాకపరిచిత మగుటం జేసి నేనెట్టివాఁడనో కొంతవఱకుఁ జెప్పికొనక తప్పినదికాదు.

సీ. నాజన్మభూమి కృష్ణాశీకరానేకపావనం బైన బృందావనంబు
నను(బెంచి పెద్దఁజేసినయొజ్జ యాదయాభాసురుం డగుశీనభూసురుండు
ప్రశయంబునందేనిఁ బడిపోని యాబేసికంటియూరా కాశి యింటిపేరు
నాయభిఖ్యకు ముఖ్యనాయకుం డాలోకపాలకుండగు గోపబాలకుండు
గీ. భాగ్యమా దివిజాంధ్రవాగ్యోగ్యమృదుల, తరసుధాఝరభరసహోదరకవిత్వ
మఖిలభోగంబు లాహరియాస్యాంఘ్రిదివ్య,జలరుహారాధనమున నోసభ్యులార.

ఇట్టి మహాపరిషద్వార్షికోత్సవాగ్రాసనాధిపత్యమునకు నాకెంతవఱకర్హత గలదో, మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను.

శ్లో. శ్రీమత్పాణినివాక్సుధారసరుచిం జిహ్వా న జానాతి మే
వాణీ కాణభుజీ నవా మమ ముఖే నోమంత్రతంత్రాదికమ్
నా లంకారతతి స్తతస్తు కవితాకన్యా న లబ్ధా మయా
క్వాహం మందమతిః క్వ పండితతతిః క్వా గ్రాసనే మే స్థితిః.

ఈశ్లోకార్థము తమకందఱకును విదితమే. దీనిచేత నాయల్పశక్తి సభ్యులకు స్ఫురింపకపోదు. తమవంటి బహుసర్వతోముఖుల దర్శనలాభేచ్ఛయె నన్నీ కార్యమునకుఁ బురికొల్పిన దని విన్నవించుకొనుచుంటిని. నాయందు గురుతరమగుగౌరవముం జూపి నాకు లేఖనము నంపిన మాపరమాప్తు లగు శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులగారియెడ నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

సభ్యమహాశయులారా ?

నేఁటి కిరువదినాల్గు సంవత్సరములక్రిందట నీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు చెన్నపత్తనమున నావిర్భవించి యిప్పటిదనుక, జక్కనియభివృద్ధిఁగాంచి యెన్నియో

భాషావిషయకములగు చర్చలను గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటించి యాంధ్రవాఙ్మయమునకు వన్నెఁదెచ్చి యాంధ్రులేగాక తదితరులయొక్కయు మన్ననకుఁ బాత్రమైన దనుటకు సంశయము లేదు. ఈపత్త్రిక యావిర్భవించునాఁటికి గ్రామ్య భాషలోనే గ్రంథముల వ్రాయవలయు ననెడివాద మొకటి మనయాంధ్రదేశమున మొలకెత్తినది. దానిం బ్రతిఘటించుటకే యీపత్త్రిక బయల్వెడలె ననుటకు సందియము లేదు. దీనివలన గ్రామ్య, గ్రాంథిక వాదములు రెండును, దుల్యబలములై కొంతకాలము యుద్ధ మొనరించినవి. గ్రామ్యవాదులు ప్రభుసాహాయ్యమునార్జించికొని కొలఁది కాలము తమవాదమున కెక్కువబలము నార్జించికొని యంతటితోఁ దృప్తినొందక గ్రాంథికభాష నుపయోగింపరాదనియు, విద్యార్థులు తమపరీక్షాసమయములఁ బ్రశ్నపత్త్రములకు సమాధానపత్త్రములను వ్రాయునపుడు గ్రాంథికభాషలో వ్రాసిన యెడల నట్టివిద్యార్థులకు జయచిహ్నములను(మార్కుల)నీయరా దనియుఁ గూడ నొకరాజాజ్ఞను సంపాదించిరి. అందుపై నుభయవాదులకునుఁ బోరాట మధికమయినది. తుదకు నెటులనో గ్రామ్యవాదమున కంతటి ప్రాముఖ్యము శాంతించినది. కాని గ్రాంథికభాష యీపరిషత్తువారిచేఁ జక్కనిపెంపు నొందింపఁబడుచున్నను బ్రస్తుతకాలమున నాంధ్రలోకమున నెందఱి జిహ్వాగ్రములందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నదో పరిశీలించినయెడల నట్టిగ్రాంథికభాషాప్రయోక్తలయొక్క సంఖ్య పెంపు నొందుచున్నట్లు నాకు గోచరించుట లేదు. దానికి నాకుఁదోఁచినకారణ మేమనఁగా, గ్రాంథికభాషాలంకృతము లగుగ్రంథరాజములను జదువవలయు ననుకోరిక బహుజనులలోఁ గలుగకుండుటయు, నొకవేళఁ జదువువా రున్నను, "దాముఁ గూడ గ్రాంథికభాషలోనే గద్యపద్యములను వ్రాయుచుందము" అను నుత్సాహము గలవారి సంఖ్య చాలఁ దగ్గియుండుట యు, నటుల వ్రాయువా రున్నను, వారి గ్రంథము లర్థార్జనమున కుపకరించునవి కాకుండుటయు నయి యున్నవి. మఱియు నేభాషయేనియు నభివృద్ధినొందవలయు ననిన, విద్యార్థిలోకముయొక్క యాదరమునకుఁ బాత్రత నొందవలయును. అభివృద్ధి యనఁగ నిచ్చకు వచ్చినట్లు ప్రయోగింపఁబడుట యని నాయభిప్రాయము కాదు. మ తే మన, సహజ మగు శుద్ధితోఁ గూడినదై, స్వచ్ఛందముగ వ్యవహరింపఁబడుటయే భాషయొక్క యభివృద్ధి యని నాయాశయము. దానికి, ఆయాభాషలకు సంబంధించిన విశ్వవిద్యాలయముల ప్రోత్సాహ మావశ్యకము. మనయదృష్టవిశేషముచే మనకు స్వతంత్రమయిన యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ప్రభుత్వమువారిచేఁ గటాక్షింపఁబడిన

దని చెప్పికొనుటయే కాని దానిసాయమున మనయాంధ్రభాష కెట్టి యభివృద్ధియు జరుగుట లేదు. "ఆక్సుఫర్డు యూనివర్సిటీ" వలన మనయాంధ్రభాష కెంత లాభమో, మనయాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువలననునట్టిలాభమే కాన్పించుచున్నది. నైజాముత్రాజ్యములోని ఉస్మానియాకాలేజిలోని విద్యాభ్యాసపద్ధతి నించుక గమనింపుఁడు. అచటఁ బఠనీయగ్రంథములు చాలవఱకు నుర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపఁబడియే విద్యార్థులకుఁ గఱపఁబడుచున్నవి. అటుల భాషాంతరీకరింపఁబడని గ్రంథము లుపాధ్యాయులచే నుర్దూభాషలోనే విద్యార్థులకు బోధింపఁబడుచున్నవి. అందువలన నైజామురాష్ట్రపుదేశభాష చక్కని పెంపు నొందుచున్నది. అటులనే మనయాంధ్రభాషవిషయమయి యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారులు, కళాశాలలలోని పఠనీయగ్రంథములను, ఆంధ్రభాషలోనికిఁ బరివర్తించియే బాలురకుఁ గఱపవలయును. ఆంధ్రభాషలోనే సర్వశాస్త్రములను బోధింపవలయును. ప్రశ్నోత్తరపత్రములు గూడఁ జక్కనియాంధ్రభాషలోనే యుండవలయును—అను నియమముల నేర్పఱచినఁ గాని మనయాంధ్రభాషకు మన మనుకొనునంత వృద్ధి రా దని నేను మనవి చేయుచున్నాఁడను. ఇంతపని కావలయు నన్న, సాహిత్యపరిషత్తువారు కొంతవఱ కాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయసంబంధము కలిగించికొనవలయు ననియు, నెట్టిగ్రంథములు, చదివినకొలఁదిఁ జదువవలయు ననెడియుత్సాహమును విద్యార్థిలోకమునకుఁ గాని విద్వల్లోకమునకుఁ గాని కలిగించునో, యెట్టిగ్రంథములు చదివినచో నార్థికాంశముగూడఁ బెంపొందు ననునాస యాంధ్రులకుఁ గల్గునో, యట్టిగ్రంథము లేభాషలోని వైనను సరియే, వానిని మనయాంధ్రములోనికి భాషాశుద్ధికి లోపము లేకుండునటులఁ బరివర్తింపఁజేసి, యాగ్రంథములనే విద్యాశాలలలోఁ బఠనీయ గ్రంథములుగ నియమింపఁబడునటులఁ బ్రయత్నించుట యవసరము. హూణభాషయం దున్నతస్థానము నొంది యాభాషలోని బహువిధోపకృతి నొనర్పుగ్రంథములను శుద్ధసులభాంధ్రభాషలోనికిఁ బరివర్తింపఁగల మహామహులు మనకుఁగలరు. అటులనే సంస్కృతములోని గ్రంథములను ద్రావిడభాషాగ్రంథములను, మఱియు ననేకభాషలలోని, యనేకవిధముల మన కుపకరించు గ్రంథరాజములను, శుద్ధసులభాంధ్రము లోనికిఁ బరివర్తన మొనర్పఁ గలవారును మనకుఁ గలరు. అట్టివారిచే రచింపఁబడిన వ్యాసములను మనపరిషత్పత్రికామతల్లి తనయందుఁ బ్రచురించుచునే యున్నది. ప్రకృతమున నేఁటివార్షికోత్సవమున కాహూతులైన ప్రాజ్ఞులు ముప్పదియిద్దఱు వ్యాసములను వ్రాసిరి. వారిలో

సుమారు పదునెనమండ్రు సభాస్థలమునకు విచ్చేసి తమవ్యాసముల నీవార్షికోత్సవసభలోఁ జదువఁగల్గిరి. తక్కినవారు తమవ్యాసములను సభ కంపిరి. ఇవన్నియు మనపరిషత్పత్త్రికయందు ముద్రితము లగును. ఇట్టివ్యాసరాజములు గద్యపద్యాత్మకము లయి శుద్ధసులభభాషామయము లయి, యాంధ్రులకు, ముఖ్యముగ నాంధ్రవిద్యార్థులకుఁ బ్రత్యక్షరశిరఃకంప మొదవఁ జేయునట్టి యు నార్థికవృద్ధికిఁ దోడ్పడునట్టి యు, విషయములను బోధించున వయి, పాఠశాలలలోఁ బఠనీయ గ్రంథములుగ నుండవలయును. అపుడు గాని విద్యార్థులు, ఆంధ్రగ్రంథములను జదువరు. విద్యార్థులకు మనభాషాగ్రంథములను జదువ నుత్సాహము గలిగి నపుడే యాంధ్రభాష బహుముఖముల వర్ధిల్లును. ఒకవేళఁ బద్యరూపము లగు కబ్బములు ధారణ కుపయుక్తము లగు ననుతలఁపున నట్టిగ్రంథములు మనయాంధ్రభాషలో వెల్వడినయెడల నాగ్రంథస్థవిషయములుఁగూడ బాలురకు హృదయ రంజకము లయి, యర్థలాభకరము లయి, యుండవలయును. అదియునుం గాక పద్యములు శుద్ధమృదుమధురశైలిలో నుండవలయును. అట్టిపద్యములను బాలుఁడు చదువునపు డతిశ్రద్ధతోఁ జదువును. ఆపద్యములు వానిలింగశరీరమున కంటి జన్మజన్మాంతరములందును మఱపురాకుండును. అపుడె యాంధ్రవాఙ్మయము వర్ధిల్లును. దేశాభివృద్ధి యెపుడును విద్యార్థులయధీనము గదా! మచ్చునకు నా యవధానములోని కొన్ని పద్యముల, నీక్రిందఁ గనఁబఱచెదను. "మంగళాదీని మంగళాంతాని మంగళమధ్యాని శాస్త్రాణి" అను సూక్తినిబట్టి, యేకార్యమునం దైనను మంగళబాహుళ్యము మనయార్యసిద్ధాంతప్రకార మత్యవసరము.

సీ. పదిమందిలోఁ బట్టపవలైన నిలువెల్ల దోఁచి తోఁచని పచ్చిదొంగవాఁడ
ఏరికేనియుఁ దిరుక్షౌరమ్ము సేయించి పంగనామము పెట్టి పంపువాఁడ
వడ్డిలోఁ గాసైన వదల కంతకు నంత గుంజి గైకొను నతిగుండెవాఁడ
కడుపేద నని మొఱ్ఱలిడ నెత్తిజుత్తైనఁ బెట్టి పొమ్మని యడ్డుపెట్టువాఁడ
యడుగగ్గునకు మ్రొక్కి ముడుపుగట్టెడు భక్తకోటిఁ బ్రోచెడు లంచగొండివాఁడ
గీ. ఇన్నియునుగల్గి పైస లేకున్నవాఁడ, పేరు గొప్పయె చూడఁగ నూరుతిప్ప
యనెడున్యాయంబునకులక్ష్యమైనవాఁడ, మమ్ముదయఁజూడుమలమేలుమంగఱేఁడ.

నే నీమంగళపద్యమును జదివినపుడెల్లను జను లెంద ఱెందఱో వ్రాసికొనియో, నేను జదువునపుడే పూర్తిగ వ్రాసికొన నేరనివారు, నాకడకు వచ్చి వ్రాసికొనియో, రెండుమూఁడుమాఱులు చదివికొని కంఠస్థ మొనర్చికొన్నవారిని నే

నెఱుఁగుదును. ఇది యార్థికాంశమున కుపయుక్త మగువిషయమును బోధించు పద్యము కాదు. అయినను దానియందుఁ బాఠకహృదయాకర్షక మగునొక విశేష మేదియో కల దని పాఠకులు గ్రహింపకపోరు. ఇఁక నార్థికాంశమునం దుఁ గూడ నిట్టిపద్యము లుపయుక్తము లయినచో బాలకులను "వర్ణించి యుప్పగింపుఁడు" అని యుపాధ్యాయుఁడు నుడువవలయునా? మ ఱొక పద్యమునుఁ గూడఁ జిత్తగింపుఁడు—"హిమాలయము వెంతయెత్తో శాంతమహాసముద్ర మంతలోఁతు" అనురీతి నుపమానోపమేయభావముం జూపువర్ణనలు మనయాంధ్ర గీర్వాణములందుఁ గన్పట్టుట లేదు. అట్టివర్ణనముతో స్త్రీని శృంగారరసప్రధానముగ వర్ణింపుఁ డని నన్నొకసభలో సభ్యు లడిగినపుడు నే నీక్రింది పద్యమును నుడివితిని.

సీ. దరహాసములఁ జిల్కు దాని దంతపుబంతి యెంత తెల్పో కచం బంతనల్పు
కలిమిలేముల యుయేలలనూఁగు దానికౌ నెంతతగ్గో కుచం బంతమొగ్గు
దానియానపుసొంపు దానిపాదన్యాస మెంతజబ్బో పిఱుం దంతయుబ్బు
ఆసేచనకరూప మగుదానినిలువెల్ల నెంతసొంపో సబా మంతవంపు
గీ. "ఔర! యాసోయగము రంభ కైన రతికి, నైన శ్రీభారతీదేవి కైన లచ్చి
కైన లేదన నితరులయందుఁగలదె, యది యెతొలి వేల్పుతొలి సేఁతయగును గాత."

ఈపద్యము గూడ ననేకాంధ్రుల జిహ్వాగ్రముల నధిష్ఠించెను—

ఆంధ్రమహాజనులారా!

ఆంధ్రసాహిత్య మనఁగఁ, జక్కగ నాంధ్రభాషయందుఁ బ్రవేశము గల్గుట యే కాదు. సంస్కృతభాషయందుఁ గూడ మంచిప్రజ్ఞ నార్జించి యుండవలయు నని నాయుద్దేశము. నాకు సంస్కృతమందుఁ బ్రీతి మెండు. కాని యాంధ్రమునం దభిమానము లే దని మీ రనుకొనవలదు. ఈవిషయమై నాయవధానపద్యముం గనుఁడు—

శా. జాజి వ్రాజిలునట్టిమార్దవము రోజాపూవుటందమ్ము జ
వ్వాజి స్నిగ్ధిమ్మెడుగమ్మతావి మధురంభాశర్కరాపూపికా
రాజన్మాధురి తేట తెల్గునకు సంప్రాప్తించునే కాని రా
దేజన్మానకు నిష్ఠురంబయిన బర్హిర్వక్త్రవాగ్వైఖరిన్.　　　౫

నే నీపద్యమును సభలోఁ జెప్పి, నాయాంధ్రభాషాభిమానమును బూర్తిగ వెలిఁబుచ్చితిని. దీనింబట్టి యాంధ్రగీర్వాణభాషలలోఁ బ్రశస్త మగుపాండిత్యము

నార్జించికొని యీ రెండు బాసలను సవ్యాపసవ్య బాహులతికలఁగఁ జేసికొనిన వాఁడే యాంధ్రసాహితి గలవాఁడని నాహృదయము. ఈవిషయము నీక్రింది నా పద్యములవలనఁ గనఁదగును—

ఉ. సంధి సమాసశుద్ధపదసంగతి భూరితరార్థభావసం
బంధ మొకింత గావలసివచ్చిన మీఁదగు నాంధ్రభాష కే
బంధువు లిత్తు ఱొక్కసురభారతి దక్కఁగ నట్లు కానిచో
సంధువులోని కూర్మమున కక్కరయౌ చెల్లెలో యాంధ్రి కాదొకో. ఉ.

ఇట్టి యభిప్రాయముగలవాఁడ నగుటచేతనే నేను సంస్కృతభాషావ్యాప్తి కయి పాటుపడుచున్నవిషయము మందఱకును విశదమే. అదియునుం గాక నాపరిశోధనలో సంస్కృతాంధ్రములకు విశేషసంబంధ మున్నదనియుఁ, బదములలోనే గాక, కొన్నివిలక్షణార్థముల నిచ్చుపదసముదాయములలోఁగూడ విశేషసంబంధ మున్న దనియు నాకు గోచరించినది.

ఉదాహరణము:— కొన్నియాంధ్ర నిఘంటు గ్రంథములలో, తద్భవాంధ్ర పదములకుఁ బ్రకృతులనువ్రాయుచు "కుంటి, వెళ్లుచున్నాఁడు" మొదలగు కొన్ని పదములకుఁ బ్రకృతులు వ్రాయఁబడవయ్యెను. దానంజేసి యట్టిపదము లన్నియు దేశ్యపదము లని నిఘంటుకర్తలయభిప్రాయ మై యుండవచ్చు నని నేనూహించి యంతటితోఁ దృప్తినొందక యట్టిపదములకు సంస్కృతములోఁ బ్రకృతులు దొరకునేమో యని పరిశీలించితిని. శ్రీపాణిని ధాతుపాఠములో "కుటి కౌటిల్యే, వేల్ల చలనే" అను సూత్రములు, గనవయ్యెను. "ఇదితో నుమ్ధాతోః" అను సూత్రప్రకారము, కుటి యనునది కుణ్టయగును. దానిచే, "కుణ్ట తీతి కుణ్టీ" యనురూపము సిద్ధించు ననియుఁ, దెలుఁగులో కుంటి యను దానికి, కుణ్టీ యను నదిప్రకృతి గావచ్చు ననియు నేఁదలఁచి కొంతమంది వైయాకరణులను గనుఁగొనఁగా నాయూహ సరియె యని యొప్పుకొనిరి. ఇటులనే వేల్లతి= వెళ్ళుచున్నాఁడు. వకిధాతువువలన వంక, యనువైకృతపదము పుట్టినట్లు తోఁపకమానదు. ఇఁక Idioms అనఁగా విలక్షణార్థబోధక పదసమూహములు తెలుఁగులోఁ గొన్ని గానవచ్చెడిని. కాలముచేసెను= చచ్చెను. ఈప్రయోగమునందు, కాలముచేయుటకుఁ జచ్చుట యనువిలక్షణార్థము, అనుభవములో నున్నది. దీనికి సంస్కృతమున నాధార మేమయిన నున్నదా యని నేను విచారించితిని. శ్రీమద్రామాయణమున నీక్రిందిశ్లోకమున "ఏవం త్వం పుత్రశోకేన రాజ న్కాలంకరిష్యసి'' కాలంకరిష్యసి=

చత్తువు, అనునర్థము వ్యాఖ్యానమున వ్రాయఁబడెను. ఇటులనే 'ఈనాల్గునెలలును గన్నులు మూసికొని వెళ్ళఁబుచ్చుము' అని మనము తెలుఁగులో వాడుకొనుచున్నారము. "శ్లో॥ శేషా న్మాసా న్గమయ చతురో లోచనే మీలయిత్వా" అని కాళిదాసప్రయోగ మున్నది. కావునఁ బరిశీలన చేసినకొలఁది బహ్వాంధ్రపదములకు సంస్కృతప్రకృతులు లభించునేమోయని నాయూహ. అందుచే దేశ్యపదములు తెలుఁగున లేవని నేననఁజాలను. కావున, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారీపరిశీలనను గూడ గమనింపవలయు నని నాప్రార్థన—

సభ్యవర్యులారా! ఇఁక గ్రామ్యభాష:—

శుద్ధభాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడు నపుడు వ్రాఁతలోఁ గాని కూఁతలోఁ గాని గ్రామ్యభాషను వాడవచ్చును. కాని యాభాషలో స్థిరవాఙ్మయమును వ్రాయ వల దనియే నానిశ్చయము. పామరులకు గ్రాంథికభాషాగ్రంథములవలన విజ్ఞానము లభింపదు, గావున, గ్రామ్యభాషలోనే గ్రంథముల వ్రాయవలయు ననియు, మనలో గొప్పవారు (అనఁగా) స్వాధ్యాయవేత్తలు, హూణభాషాకోవిదులు, తార్కికులు, వైయాకరణులు, సంస్కృతసాహిత్యచక్రవర్తులు, ధనికులు మున్నగువారు దైనందినవ్యవహారములో నుపయోగించు నాంధ్రపదములను గ్రామ్యము లనుటకు వలనుపడ దనియు, నట్టిపదము లన్నియుఁ బ్రామాణికములె, యనియుఁ గావున నట్టిపదములనే గ్రంథముల వ్రాయవలయు ననియు, గ్రాంథికవాదులు చెప్పెడు పూర్వప్రామాణిక కవిప్రయోగములలోఁ గూడ గ్రామ్యము లనఁదగిన పదము లెన్నియో కల వనియుఁ, దత్తత్కాలవ్యావహారికపదములతో గ్రంథముల వ్రాయుట కవిసామాన్యమునకు స్వభావసిద్ధ మనియుఁ జెప్పెడి గ్రామ్యవాదుల యొక్క వాక్యములందు నాకుఁ బూర్ణవిశ్వాసము లేదు. స్వాధ్యాయము, యమ్. ఏ. డిగ్రీ, తర్కము, పాణినీయము, సంస్కృతసాహిత్యము, పుష్కల మగుధనము, నివన్నియు నాంధ్రభాషాప్రామాణికత్వమునకు సాధకములు గావు. ఆంధ్రభాషా విషయమున, శుద్ధముగా వ్యాకరణశిక్ష నొంది ప్రాచీనభారతాదిలక్ష్యపరిశీలనము నొనర్చి, నిఘంటుగ్రంథములఁ గంఠస్థములుగానొనర్చి, యాంధ్రలక్ష్యలక్షణవృత్తి జ్ఞానము గలమహాకవులే ప్రామాణికులు గాని, స్వాధ్యాయవేత్తలు మొదలగు పైనఁ బేర్కొనఁబడినవారు గాని, సామాన్యశాసనాదులను గుది గూర్చువారు గాని, అర్జీలు, కవుళ్ళు, కదపాలు, ప్లయింట్లు వ్రాయువారు గాని ప్రామాణికు లని నాతాత్పర్యము కాదు. గ్రామ్యభాషలో వ్రాసి సంతసించువారు గాని, యట్టి

భాషలోని గ్రంథములను జదివి, తద్ద్వారా విజ్ఞానమును సంపాదించి శుద్ధభాషా ప్రవేశము నార్జించుకొను వారు గాని, యున్నచో వారిని వల దని నిషేధించుటకు మనకును, గ్రాంథికభాషాభిమానము గలవారిని నిషేధించుటకు వారికిని నధికారము లే దని నే ననుకొంటిని. రాజాధిరాజు ధరించినంతమాత్రమున మాయాముక్తికము శుద్ధముక్తికము గాని, ముచ్చిబంగారము సువర్ణముగాని కానేరదు. ఎప్పటికిని గ్రాంథికవ్యావహారికభాషలకు వైలక్షణ్య ముండితీరవలయును. అదియే స్వాభావికము. ఆవైలక్షణ్యము ప్రయోగార్థానర్థతారూప మయినదే. పండితు లొకవేళ గ్రామ్యభాషను వ్యవహారమునఁ బుష్కలముగ నుపయోగించుటలేదా యని ప్రశ్నింతురేమో! ప్రత్యహమును మానవమాత్రునకుఁ బలుతెఱఁగుల వారితో దర్శన, స్పర్శన, భాషణాది సంబంధ మనివార్యము. ప్రాజ్ఞ, లజ్ఞులయొక్క భాష నర్థముచేసి కొన్నట్టు లజ్ఞులు ప్రాజ్ఞుల యొక్క భాష నర్థముచేసికొననేరరు. పరస్పరవాగర్థజ్ఞానము లేనియెడల జీవయాత్రకే భంగము రావచ్చును. అంతమాత్రమున గ్రామ్యభాషయే గ్రంథరచనాదులం గూడ నుపయోగింపఁబడవలయు ననువాదము యుక్తియుక్తము కాఁజాలదు. పాదరక్షల బూది ఫాలబాధఁ దీర్చుటకుఁ దాల్చినంతమాత్రమున, దేవతార్చన సమయమందుఁ గూడ, నాభస్మమునే ఫాలమున ధరింపవలయు నని శాసింపవచ్చునా? పండితకవు లొకపుడు తమగ్రంథములం దెచ్చటనో గ్రామ్యపదము లొకటరెండు వాడుచుండి రనియు, నంకుచే శుద్ధభాషలో గ్రంథముల వ్రాయుటయే యసంభవ మనియుఁ జెప్పుదు రేమో! "శ్లో॥ నిమజ్జ తీందోః కిరణే ష్వివాంకః" అను శ్లోకపాదము ననుసరించి యవి సహ్యములే యగును. మఱియు సంస్కృతమునఁ గూడ మహాకవులు గొందఱు "శ్లో॥ నయాచే హిందూకం పర్వణిద త్తైక డబ్బూబకం. శ్లో॥ వ్యత్యస్తతులితరాజాం రాజాం కుత ఈశ్వరో సృజ ద్ధాత్రాయాం. శ్లో॥ నిరస్తాఖిలమాన్యస్య సిరస్తాదారు సంజ్ఞినః। పురస్తాత్ శ్వః ప్రభాతే స్యాత్, శిరస్తాడన ముచ్చకైః॥ అని చమత్కారముగాఁ గొన్ని పద్యములను జెప్పియుండిరి. అందులో మొదటిది జగన్నాథపండితరాయలచేఁ జెప్పఁబడిన దనియుఁ దక్షిణవి నడిమింటి మంగళాద్రిశాస్త్రులవారిచేఁ జెప్పఁబడిన దనియుఁ గింవదంతి గలదు. ఇట్టిప్రయోగములు, పగటి భాగవతులు నీచపాత్రముల వేషముల ధరించి ప్రేక్షకులకుఁ దాత్కాలికానందమును ఘటింపఁజేసినట్లు, శ్రోతలకుఁ దాత్కాలికానందజననార్థము మహాకవులచేఁ బ్రయోగింపఁబడినవే కాని యన్యము కాదనియె నానమ్మకము.

వ్యాకరణమునకు బద్ధములు కాని కొన్నిప్రయోగములు లార్ష గ్రంథాదులలోఁ గనవచ్చుచున్నను, వానియెడల 'ఆర్షత్వాన్న దోషః, ఛాందసత్వాన్న దోషః,' అని వ్యాఖ్యాతలు సమర్థించిరి గదా! అంతవఱకేల, వ్యాకరణశాస్త్రము లోనే శాస్త్రకర్తలకె కొన్నిసూత్రములలో శాస్త్రనియమము తప్పుట యనివార్యమనియే, "ఛందోవత్సూత్రాణి భవంతి" అను నియమము నేర్పఱిచికొని యట్టిప్రయోగముల నితరవిద్వాంసులుగూడ నుపయోగింపరాదని కట్టుఁబాటొనర్చిరి. నేనైనను గ్రామ్యభాష నిరర్థక మనను- గ్రామ్యభాష బహూపకార ము. ఎట్లన, గ్రాంథికభాషామయము లగుగ్రంథములను బాలురకు బోధింపవలసివచ్చినపుడు, గ్రామ్యభాషాసాధనమున బోధించుట యతిసులభము.

ఉదాహరణము:—"రాముఁడు వచ్చెనేని" అనుదానిని బాలునకు బోధించునపుడు, ముందుగా 'వచ్చెనేని' యనుదాని కర్థము తెలిసెనా, యని బాలు నడిగినచో, వాఁడు నాకుఁ దెలియలేదనియే చెప్పును. అపు డుపాధ్యాయుఁడు, 'వచ్చెనేని' అని అంటే, వస్తే అని అర్థమురా' అని బాలునకు బోధింపవలె. అపుడు బాలునకుఁ 'రాముఁడు వచ్చెనేని' అను వాక్యమునకుఁ జక్కగా నర్థ మగును. ఈద్రావిడప్రాణాయామ మేల, 'రాముఁడు వస్తే' అనియె, ముందుఁ బ్రయోగింప రాదా యని గ్రామ్యవాదు లనవచ్చును. దానికి సమాధాన మీదిగువ వ్రాయుచున్నాఁడను.

వస్తే యనుప్రయోగము వాడఁబడుచున్న దేశకాలములందు, వస్తే యని వాడినచో ద్రావిడప్రాణాయామదోష ముండదు గాని, వస్తే యనుప్రయోగము లేని దేశాంతరకాలాంతరములందు, అచ్చటి యప్పటి గ్రామ్యభాషలోనే వస్తే యనుదాని కర్థము చెప్పవలసివచ్చును. అందుచే ననవస్థాదోషము తప్పనిసరిగా ఘటించును. లేదా! యెప్పటికప్పుడు భాషను సంస్కరింపుచునే యుండవలయునని చెప్పినచో ననంతవ్యాకరణప్రాగభావ, ప్రధ్వంసాభావములు రావలసి వచ్చును. సంస్కృతమున, పాణిని, పతంజలి, వరరుచి, ఆయాకాలముల భాషను సంస్కరించి కట్టుఁబాట్లొనర్పలేదా! అని యడిగినచో, దాని కిది సమాధానము:- పాణిన్యాదులను బోలినలాక్షణికులు తత్తత్కాలవ్యవహారభాషను సంస్కరించినచో గ్రాంథికవాదులకుఁ బరమానందమే. కావున నెప్పటికేని గ్రామ్యభాష గ్రాంథికభాషాబోధకుఁ దోడ్పడుచు ముఖ్యముగ నుండవలయునే గాని సుతరాము, నుండరాదని నాయుద్దేశము కాదు. అటుల గ్రామ్యభాషాత్యంతాభావము జన్మసహస్ర

ములకైన సంభవింపనేరదు. ఇది గ్రామ్యభాషను గూర్చి నాయభిప్రాయము-ఇఁక సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు—

ఆంధ్రసోదరులారా !

నేఁటి కిర్వదినాల్గువత్సరములనుండియు నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు నడచుచున్నను, నింకను సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు మాకరగతము కాలేదను నలజడి యాంధ్రలోకమున బయల్వెడలినది. కాని "నిఘంటుకార్యము బహుకాలసాధ్యము. న్యాయమునకు నిఘంటుకార్య మారబ్ధమయి పదునైదు సంవత్సరములే గాని యిరువదినాల్గువత్సరములు కావు. కృత్యాద్యవస్థ యన్నట్లు లింతదనుకను సాధనసామగ్రీసంపాదనమున కైనఁబోయి, కార్య మారబ్ధమయి, యజాదిపదములలో 'ఎడ' అను పదమువఱకును నిఘంటువు వెల్వడినది. ఇఁక నింతటి కాలయాపనము లేకయే కార్యము సాగు" నని మ॥ రా॥ శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులవారు చెప్పిరి. కావున నిఘంటువు త్వరలోనే యజాదిపదములవఱకైన నొకసంపుటముగనో, కొన్నిసంపుటములుగనో రాఁగల దని నమ్మితిని.

వ్యాసకర్తలు—వారివ్యాసములు.

మహామహులారా !

ఈవార్షికోత్సవసందర్భమున సుమారు 3౨ వ్యాసములును సభాంతరము నలంకరించినవి. తత్కర్తలును గొందఱు మాత్రమే సభలోఁ జదువంగలిగిరి. కాని వ్యాసములు విపులము లగుటచేతను, తత్కర్తలు విశేషవిశ్వాసు లగుటచేతను వ్యాసము లన్నియుఁ బూర్తిగఁ జదువుటకుఁ గాని, శ్రోతలకు వినుటకుఁ గాని వలయు నవకాశము చిక్కదాయె. ఇట్టి సమయముల వ్యాసకర్తలు తాము వ్రాసినవిషయము నంతయుఁ బ్రతిపత్త్రమును జూచుచుఁ జదువుటకంటెఁ బత్రాపేక్ష లేకయే, శ్రోతలముఖపద్మముల వీక్షించుచుఁ దాము వ్రాసినవ్యాసముయొక్క సారాంశమును జెప్పినచో నింతకన్న శ్రోతలు సంతసింతు రేమో యని, సభ్యులయొక్క యుపాంశువాక్యములవలన నాకుఁ బొడకట్టినది. అటులు ముఖమునకుఁ బత్రమునడ్డుపెట్టుకొనకుండ, తమవ్యాససారములను జెప్పినవారు శ్రీరస్తు చిరంజీవి సాగి వేంకట నరసింహము యమ్-ఏ., బ్ర. శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు మొదలగు మహాశయులును గలరు- వారియెడల శ్రోతలకు వైముఖ్యము నగపడలేదు. దానంజేసి "కాలము సమీపించినది- త్వరగ ముగింపుఁడు" అని పల్కెడు ఘోరకృత్యమును నాకుఁ దప్పిపోయినది-ఏ మయిన నను, బాఠశాలలలో విద్యార్థు

లకుఁ బఠనీయములై, యార్థికాంశమున కుపయుక్తములయి, శుద్ధసులభభాషామయములయిన, వైద్యగ్రంథములును, జ్యోతిర్గ్రంథములును, శిల్పగ్రంథములును, ప్రకృతిశాస్త్రగ్రంథములును, సనాతనధర్మబోధకగ్రంథములను నింకను నిత్యజీవయాత్ర కనుకూలము లగుగ్రంథము లన్నియును, నిప్పటివ్యాసముల స్థానములో వెల్వడవలయును. అవి బాలకులకుఁ జదువుట కుత్సాహజనకములుగను, నార్థికాంశమున కుపయుక్తములుగను, శుద్ధసులభాంధ్రభాషాభూషితములుగను నుండవలయును. అపుడే మనయాంధ్రభాషామతల్లి సంపూర్ణాభివృద్ధినందఁగలదు.

ప్రాజ్ఞమహాశయులారా!

మనభరతఖండమున కేకభాషావిషయముననె గాక సర్వవిషయములందును నీరసస్థితియె ప్రాప్తించిన దనియును, నిట్టిదుస్స్థితి తొలఁగి, భారతీయులకు బుకోఽభివృద్ధి కలుగవలయునన్న, భారతీయబాలసూరులే, యాధారభూతు లనియుఁ దెల్పుటకు నొకటిరెండు పద్యములను వ్రాసి నాయధ్యక్షతాభరమునుమఱలఁ దమకె యర్పించికొనుచున్నాఁడను.

సీ. మాయగా మనదేశమాయెఁగా పరులపాల్ హాయిగా బ్రదుకె లేదాయెఁగా దె
చాయగా హక్కు రాదాయెఁగా దాస్యంబుఁ బాయఁగా రోజు రాదాయెఁ గాదె
దాయగా నొకకూఁతఁ గూయఁగా నొకవ్రాఁతవ్రాయఁగాఁ జేతఁగాదాయెగా దె
ఈయగాధాఘాబ్ధిఁ ద్రోయఁగా మొఱవెట్టి డాయఁగా దిక్కు లేదాయెఁ గాదె
గీ. అఖిలవిధముల వెత మనకాయెఁ గాదె, యాత్మధర్మంబు నిర్మూల మాయెఁగా దె
యటునిటుఁగదలవీలు లే దాయెఁగాదె, దేవుఁ డేరీతిఁ జేయునో తెలియదాయె.
సీ. కామాదు లనుపాదుకలముచే నేపిచ్చి గీటెఱుంగని బ్లాంకుషీటులార !
పరవంచనాది దుర్భావంబులను చెడ్డకలు పెఱుంగని పంటపొలములార !
పురుషార్థసురభూజములను బెంచఁగమంచి యనువైన యుద్యానవనములార !
ఒకచెంపఁ గొట్ట నీ రొకచెంపఁగొట్టఁ బాల్గాఱుచుండెడి నిర్వికారులార !
గీ. అభము శుభము నెఱుంగక యాత్మనిష్ఠ
పటతఁ జూపెడు పబ్లీకు పటములార !
యుభయసుఖములఁ గోల్పోయి యున్నమాకు
దారిఁ జూపింపుఁడో బాలసూరులార !

కోనసీమవాస్తవ్యమహాశయులారా !

సీ. దివ్యకౌశికనదీతీర్థనిత్యస్నానవిమలడింభసమీరవీజితంబు
పక్వామ్రపనసరంభానారికేళజంబీరాదిఫలగంధపూరితంబు
ఖరరశ్మికరతాపహరనిరంతరతరానల్పవల్లీవితానాంచితంబు
సతతవేదనినాదసంకులోత్తమసోమపీథిమందిరబహిర్వేదికంబు
గీ. ఆంధ్రభూనీరజాక్ష్యుత్తమాంగభూషణంబు బహుసంపదలకాఁపురంబునగుచు
సకలసుఖముల నొసఁగుట స్వర్గసీమ, మేనమామ మనఁజెల్లు మీకోనసీమ. ౯

ఇట్టిపుణ్యక్షేత్రమున నిట్టిమహాసభలో నే నగ్రాసనము నధిష్ఠించి తమ బోటి విద్వద్బృందమధ్యమున మాటలాడ సాహసించినందులకు క్షంతవ్యుఁడ నని మఱొక్కమాఱు ప్రార్థించుచుంటిని—

చ. బుధజనులార నాకుఁగలబుద్ధియె సూక్ష్మము నామపల్కులన్
మధురిమఁ జూతమన్న నణుమాత్రముఁ గన్పడ దైన ధర్మస
త్పథ మిది యంచు మీకు విశదం బొనరించితి నింతెకాని నా
యధరము దాఁటి తప్పులు బయల్పడినన్ క్షమియింపవేఁడెదన్. ౧౦

శ్లో. కల్యాణాద్భుతగాత్రాయ కామితార్థప్రదాయినే
శ్రీమద్వేంకటనాథాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్.

ఇతి శమ్.

ఆంధ్రకర్ణాటకవాఙ్మయ పరస్పరసంబంధము.

టి. హెచ్. ఎం. సదాశివయ్యగారు, ఎం. ఏ. బి. ఎల్.
అడిషనల్ డిస్ట్రిక్టుమున్సిఫ్, అమలాపురము.

సభాధ్యక్షమహాశయా: సభ్యులార!

కర్ణాటకప్రాంతం బగుబళ్లారిమండలనివాసి నైన నేను, ఆంధ్రభాషారమోపామణీహృదయస్థానం బనంబరఁగు నియ్యెడఁ దద్భాషావిశారదులు, విద్వత్పుంగవులు నగు తమసమ్ముఖంబున నాంధ్రభాషయం దుపన్యసింప సాహసించినందులకు క్షమింపవేఁడెదను. కన్నడము నాకన్నతల్లి యైనను, తెనుఁగు నాయభిమానమాత. ఆంధ్రసారస్వతమహోదధియందు విహారమొనర్ప నాకంతటి శక్తియు నవకాశమును లేకపోయినను దత్తీరప్రదేశమునం దాడుకొనుచు వీనులవిందొనరించు తద్ఘోష నాలకించి హర్షపులకితగాత్రుఁడ నగుమహాభాగ్యము నాకు సంఘటించినది. తమబోటి భాషావేత్తలసహవాససమావేశములు గల్గినవి. తమరొనరించెడి యీసాహిత్యదేవీపూజాసమారంభమునందు సమభాగినై యద్దేవికి నాభక్తిప్రణామాంజలి నొసంగుసౌభాగ్య మొదవినందులకు నే నెంతయు సంతసించెద. ఆంధ్రసరస్వతీస్తవనపరముగా దివ్యగంభీరనిస్వనంబునఁ దమరు సేయు జయజయారావములందు నాహీన, క్షీణస్వరంబుఁ జేర్చుటకు నా కీయవకాశముఁ గల్పించినందులకుఁ దమ కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

స్వరమేలనము (Harmony) పరమాత్మునిసృష్టియొక్క మూలతత్త్వము. ఆవిశ్వస్వరమేలన (The universal Harmony) స్ఫుటీకరణమే సాహిత్యమునకుఁ గారణము. సాహిత్యక్షేత్రము దేశమతకాలభాషాభేదవాతావరణంబులచే దూషితంబు గాదు. అయ్యెడ నావ్యాపించి యుండునది పరబ్రహ్మవాచకం బగునానందము. అయ్యెడ నేకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించి యేలునది శాంతిమహాదేవి. అయ్యెడ సతతము వినఁబడునది ప్రేమగీతము. సర్వసౌహార్దకతత్త్వవిజయశంఖనినాదము. స్వార్థైకపరాయణులకు భేదభావప్రధానులకు రాగద్వేషాసూయాదివిదగ్ధహృదయులకు నాపవిత్రసాహిత్యప్రమదోద్యానంబునఁ బ్రవేశములేదు. అతిక్రమించి ప్రవేశించినను వా రందలిరామణీయకంబు ననుభవింపఁజాలరు. సుప్రసిద్ధాంగ్లవిమర్శకుఁడగు Mathew Arnold నుడివినట్లు మాధుర్యము ప్రకాశము (Sweetness & Light) అనురెండును సంస్కృతియొక్క

లక్షణములు. తేనెటీఁగ, సాలెపురుఁగు రెండు నొకపుష్పమునుండియే సారమును గ్రహించినను దేనెటీఁగ తాను గ్రహించినరసమును మాధురీమయ మగుతేనెఁ గాను బ్రకాశకారణ మగు మైనముఁ గాను బరివర్తన మొనర్చి లోకమునం దంత మాధుర్యప్రకాశముల ప్రసారమునకుఁ గారణ మగును. సాలెపురుఁ గన్ననో పుష్పమకరందమును విషముఁగాను నిరుపద్రవకీటికముల నాకర్షించెడి జాలము నల్లు దారముఁగను జేసివేయును. సుసంస్కృతసాహిత్యసేవకుఁడు తేనెటీఁగ మాడ్కి సారస్వతసారమును దనివిదీఱఁ గ్రోలి ప్రపంచమునం దంతట మాధుర్య రూపక మగు ప్రేమతత్త్వమును, బ్రకాశరూపక మగు జ్ఞానమును బ్రసరింపఁజేసి విశ్వస్వరమేళనమును దిగంతరాళములందుఁ జాటించును. Shelley మహాకవి పాడిన "The Spirit of the worm beneath the sod
In Love and Worship blends itself with God"
అనుగీతమే సాహిత్యోపాసకుని జన్మగీతమునకుఁ బల్లవిగా నుండును.

"యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని ఆత్మైవాభూ ద్విజానతః
తత్ర కో మోహః ? క శ్శోకః ఏకత్వ మనుపశ్యతః"

అని యీశోపనిషత్కారకుఁడు వాక్రుచ్చినట్టులె సర్వభూతములందు నేకత్వము నీక్షించు సాహిత్యసేవకునకు శోకమోహాదికము లుండనేరవు.

సుసంస్కృతుఁడు భాషాభేదముఁగూడ నంతగాఁ బాటింపఁడు. సత్యము తెనుఁగునఁ జెప్పఁబడిన నేమి ? కన్నడమునఁ జెప్పఁబడిన నేమి ? అనాదిసంసిద్ధమైన పురాతనవాఙ్మయమున నుండిన నేమి? మొన్నఁబుట్టి నిన్న నే కన్నుఁదెఱచిన వాఙ్మయమున నుండిన నేమి ? అది యెప్పటికిని సత్యమే గదా ? ఈ ప్రపంచమునం దుండుభాష లన్నియు నొకకుటుంబమునకే చేరిన వని భాషావిదులు చెప్పదురు. తనభాషతో నితరభాషలను, తులనాత్మక దృష్టిని బరిశీలించి వానియం దుండు దివ్యతత్త్వముల గ్రహించుటయు వాగ్దేవీభక్తుని కర్తవ్య మని వేఱ చెప్ప నవసరము లేదు. పూర్వపుఁ గర్ణాటకాంధ్రకవు లీయుదాత్తమార్గము ననుసరించి తదుభయవాఙ్మయములందు నికటమైత్రిని సంబంధమును గల్పించి తదుభయ భాషాభ్యుదయమునకుఁ గారకు లైరి. ఆధునికకర్ణాటకాంధ్రులుగూడఁ దదుదాత్త మార్గంబు ననుసరించి యుభయజనాంగములందుఁ బరస్పరమైత్రిని గల్పించి యుభయవాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుట యత్యంతావశ్యక మని నివేదించుటయ నాయీవ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము.

— పంచద్రావిడభాషాకుటుంబము. —

క్రీ. శ. పదియవశతాబ్దియందు కన్నడకవియు లాక్షణికుఁడు నగు నాగవర్మ తన "ఛందోంబుధి"యందు "సంస్కృతం ప్రాకృత మపభ్రంశ పైశాచిక వెంబ మూరువరె భాషెగళొళ్ పుట్టువ ద్రవిడాంధ్రకర్ణాటాదిషట్పంచాశత్సర్వవిషయ భాషాజాతిగళక్కుం" అనఁగా ద్రవిడాంధ్రకర్ణాటాదిభాష లన్నియు సంస్కృతము నుండి త్రివిధప్రాకృతములనుండి పుట్టిన వని వ్రాసినాఁడు ద్రావిడభాషలయం దత్యంతకృషి సల్పిన Bishop Caldwell గారు తమిళము, తెనుఁగు, కన్నడము, మళయాళము, తుళు, ఇవి ద్రావిడభాషాకుటుంబమునకుఁ జెందిన వని చెప్పుచున్నారు. కాని యాంధ్రకర్ణాటకముల కున్న పరస్పరసంబంధ మితరభాషలయందు లేదు. ఉత్పత్తిమూలద్రావిడభాషయం దైనను, నార్యభాషాసంపర్కముచే వీని కొకనూతనస్వరూపమే గల్గినది. ఆర్యద్రావిడసంస్కృతుల సంగమ మీభాషలయందుఁ గానవచ్చును. Indo-germanic మఱియు Teutonic భాషల సమావేశమున Romantic languages అనునూతనభాషలు ఐరోపా ఖండమునం దుద్భవించినట్లు ద్రావిడసంస్కృతభాషల సంగమమందుఁ దదుభయ భాషలసారము గ్రహించిన తెనుఁగు, కన్నడము జనించి యుండవచ్చు నని నా యూహ. ఇది వట్టియూహమాత్రము కావచ్చును. ఏది యెట్లున్నను ద్రావిడ భాషాకుటుంబమం దీరెండుభాషలకు నొకవిధ మైన లిపియే యుండుటచేతను, బురాతనగ్రంథములందు కర్ణాటాంధ్రము లొకతెరగతియందే యుదహరింపఁబడి యుండుటవలనను, ఈరెండుభాషలు సోదరీభాష లనుటకు సందేహము లేదు. ద్రావిడభాషకు మూలవ్యాకరణ మని, అగస్త్యప్రోక్త మని సుప్రసిద్ధిఁ గాంచిన "అగత్తియమ్" అనుగ్రంథమునందు "కొఙ్గ ఙన్నడ ఙ్గొల్లం తెలుఙ్గం" అను సూత్రము ననుకరించి పదునొకండవశతాబ్దిలో వెలసిన "నన్నూల్" అను తమిళ వ్యాకరణమునకు వ్యాఖ్యాన మొకదానియందు "కన్నడమ్ వడుగు కలిఙ్గ తెలుఙ్గమ్" అని యున్నది. "వడుగ"శబ్దము, అరవములోఁ దెనుఁగుమున్నగుదేశభాషాదుల కుపయోగింపఁబడుచున్నది. ఇఁక నుభయవాఙ్మయేతిహాసములను, తులనాత్మకదృష్టినిఁ బరిశీలించినచో నాంధ్రకర్ణాటకభాషాయోషామణులు సహోదరులవలె సౌహార్దసాహచర్యసంపర్కములచే వర్ధిల్లుచుండె నని విస్పష్టమగును. వాని పరస్పరసంబంధమును జర్చించుటకై వాఙ్మయేతిహాసమును 1 చాళుక్యయుగము, 2 విజయనగరసామ్రాజ్యయుగము నని రెండు భాగములుగ విభజించి విమర్శింపవచ్చును.

1. చాళుక్యయుగము.

ఆంధ్రకర్ణాటకదేశములకుఁ జాళుక్యులే ప్రభువులై యుండినందున, కర్ణాట ప్రభువులాంధ్రకవులను, ఆంధ్రప్రభువులు కర్ణాటకవులను నాదరించుచుండిరి. పశ్చిమచాళుక్యులు కన్నడములోఁ బ్రథమకవులగు జైనకవుల కాశ్రయమిచ్చి కర్ణాటకవాఙ్మయమును వర్ధిల్లఁజేసిరి. అప్పుడు కన్నడసారస్వతమునం దనేకకావ్యరత్నములు వెలువడినవి. అప్పు డాంధ్రవాఙ్మయముయొక్క యాస్తికత్వ మంతగా నారూఢమై యుండిన ట్లగపడదు. కర్ణాటకప్రాబల్యమే విశేషముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఆంధ్రము కన్నడమునందే మిళితమయియుండెను ఈయుగమునే యాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమందు, అజ్ఞాతయుగ మని చెప్పుదురు. ఈకాలమునందు, ఆంధ్రప్రభువులు కన్నడకవులనే యాదరించుచుండిరి. క్రీ॥ శ॥ 850 ప్రాంతమునం దుండిన గుణగాంకవిజయుఁ డనునాంధ్రప్రభువు కన్నడకవులనే పోషించుచుండెను. ఇతని కంకితమై "గుణగాంకియం" అను కర్ణాటచ్ఛందశ్శాస్త్రము కన్నడకవి యొకనిచే రచింపఁబడిన దనుటకు, అమృతసాగరుం డను తమిళజైనకవి తన "యాప్పరుంగలక్కారిగై" అను ఛందోగ్రంథమున "గుణగాంకియం" అను కర్ణాటకచ్ఛందస్సు ననుకరించినాఁడ నని చెప్పినాఁడు. రాజనరేంద్రునితండ్రి విమలాదిత్యుని దానశాసనము కన్నడభాషలో నున్నది. కర్ణాటలాక్షణికుఁడు, నరపతియు నగు నృపతుంగుఁడు తనకవిరాజమార్గమందు వర్ణించినట్లే కర్ణాటకదేశము "కావేరీనదినుండి గోదావరివఱకు వ్యాపించియుండె" నని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈయుగమునాఁటియాంధ్రభాష కర్ణాటకమయముగా నుండెను. రాజరాజు కాలమువఱకు నాంధ్రభాషకు స్వతంత్రవ్యక్తిత్వమే యుండలే దనుట కాంధ్రకవిత్వమును "మహిమ మున్వాగనుశాసనుండు" అనఁగా సుప్రసిద్ధాంధ్రభారతకర్త యగు నన్నయభట్టారకుఁడే సృజించె నని యాంధ్రకవులుచెప్పుటయే తార్కాణము. ఆమహాకవి యాంధ్రభాషను లిపిని సంస్కరించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముఁ దెచ్చె నని యాంధ్రవిమర్శకు లందురు. ఈకారణమును బట్టియే రాజరాజాకవిని "విపులశబ్దశాసనుం డ"ని వక్కాణించె నని యాంధ్రపండితులమతము. ఈదృష్టిని నన్నయ, ఆంధ్ర Chaucer అని కూడఁ జెప్పవచ్చును.

— నన్నయభట్టునకు పూర్వపు యుగము. —

అట్లని నన్నయభట్టునకుఁ బూర్వము తెలుఁగుకవిత్వమే యుండ లే దని చెప్ప నలవి కాదు. "కుమారసంభవ" కావ్యకర్త యగు నన్నెచోడుఁడు నన్నయ

భట్టునకన్నఁ బూర్వుఁ డని వాదించుట కనేకాధారములున్నవి. ఈతని శైలి కవిసమయము కన్నడమందలి జైనయుగకవులను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును. నన్నెచోడునికృతిపతి జంగమ మల్లికార్జునశివయోగి. నన్నెచోడుఁ డీతని శివుని కభేదముగా వర్ణించినాఁడు. అట్టులే క్రీ॥ శ॥ 941 నందుండిన పంపుఁ డను కన్నడకవి తనవిక్రమార్జునవిజయమందుఁ గృతిపతియగు అరికేసరిచాళుక్యుని అర్జునునితోఁ బోల్చినాఁడు. నన్నెచోడునిగురువుకూడ జంగమమల్లికార్జునశివయోగియే. దీనింబట్టియు నితని కర్ణాటక దేశభాషాపరిచయములఁ బట్టియు నీతఁడు వీరశైవుఁడుగా నుండు నేమో యనుసందేహము గూడఁ గలుగుచున్నది. ఈతనికావ్యమునందుఁ గర్ణాటకపదబాహుళ్యమును దద్భాషాకవిత్వసంప్రదాయములు మెండుఁగాఁగనఁబడుచున్నవి. ఇందుచే నీతనికావ్యము "అన్యభాషాపదదూషిత మ"ని పేరువడసినది. ఈకాలపు శాసనము లగుయుద్ధమల్లునిశాసనము మున్నగువానియందుఁ గూడఁ గర్ణాటకభాషాసంపర్కలక్షణములు కనఁబడుచున్నవి. ఈయుగమే కన్నడవాఙ్మయమందు—

జైనయుగమని

వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఈకాలమునందు జైనశైవధర్మములకుఁ బ్రబల విరోధముండి పూర్వచాళుక్యులు శైవమతాభిమానులుఁగా నుండినందున, ననేకజైనకవు, లాంధ్రమండలపు వేంగీదేశము నుండి కర్ణాటకప్రాంతమునకుఁ బోయి యచ్చటి ప్రభువుల నాశ్రయించి కర్ణాటసారస్వతసేవాబద్ధు లైరి. కన్నడములో, నాదిమహాకవి యనంబరఁగు పంపఁడు వేంగీపళువి నివాసియై యుండి పులగిరిప్రభువగు ఆదికేసరియాస్థానమున కేఁగి యాతనియాశ్రయమున "ఆదిపురాణము" "విక్రమార్జునీయ"ము రచించి ప్రసిద్ధివడసెను. పంపని యనంతరము పొన్నఁడు, రన్నఁడు ననుకన్నడజైనకవులు వేంగీదేశపు పుంగనూరుగ్రామవాస్తవ్య లగు మల్లప్ప, పున్నిమయ్య, మల్లప్పకొమార్త అత్తిమబ్బె యనువారిప్రోత్సాహమున శాంతిపురాణము, అజితపురాణమును వ్రాసిరి. పొన్నఁడు రాష్ట్రకూటరాజగు కృష్ణరాజునాస్థానములోనుండి "ఉభయకవిచక్రవర్తి" యను బిరుదము నొందియుండెను. రన్నఁడు తనకావ్యమునందు వేంగీదేశమును "భోగమహీతల'మని వర్ణించినాఁడు. నాగవర్మకూడ వేంగీపళువువాస్తవ్యుఁడే యని యతని "ఛందోంబుధి"వలన వ్యక్తమగుచున్నది. దీనింబట్టి యప్పటికవు లుభయభాషాప్రవీణులై యుండి రనియు నాంధ్రకర్ణాటకభాషల కేగాక తజ్జనాంగములకుఁ గూడ నికటసంబంధ ముండెననియుఁ దెల్లమగుచున్నది.

పదునొకండవశతాబ్దియందు నన్నయభట్టారకుఁడు, ఆంధ్రభాషకుఁ గవిత్వమునకు స్వతంత్రస్వరూపము నిచ్చినను, నాతనిభారతమందుఁగూడఁ గర్ణాట ప్రయోగములు కనఁబడును. భారతాంధ్రీకరణమందు నన్నయకు సాయపడిననారాయణభట్టు సుప్రసిద్ధకర్ణాటకవియై యుండెను.

—ధార్మికవిప్లవము, దానిపరిణామము.—

పండ్రెండవ శతాబ్దియందుఁ గర్ణాటకమునందు మహాధార్మిక విప్లవమై నిర్నామ మగుచుండిన వీరశైవము వీర్యవంతమై నవశక్తితో విజృంభించుచుండెను. విప్లవమూలస్థానము కర్ణాటక కేంద్రస్థాన మగు కళ్యాణము. వీరశైవధర్మోద్ధారకుఁడును, సద్వితీయసంఘసంస్కరణకర్తయు నగు శ్రీబసవేశ్వరుఁడు జాతి కుల వైషమ్యములతో నిండి నిర్వీర్యమై యుండిన సమాజమునందు విచారక్రాంతిబీజమును విత్తి దానిని భక్తిపాశబద్ధము చేసెను. బసవేశ్వరునికి మార్గదర్శకుఁడై శ్రీప్రభుదేవుఁడును సహాయకుఁడై శ్రీచెన్నబసవేశ్వరుఁడును, అనుయాయులై మాచిదేవ, సిద్ధరామేశ, కిన్నర బ్రహ్మయ్య, మున్నగు శివశరణులును, గంగాంబిక, నీలాంబిక, మహాదేవి, ముక్తాయి మున్నగు యోషామణులును ననేక గ్రంథములు రచియించి వీరశైవమతప్రసారము గావించిరి. ఐరోపాఖండపు మధ్యయుగమునం దెట్లు 'ప్రాటిస్టెంటు' మత మావిర్భవించి సమాజముయొక్క యాచారవిచారములందుఁ దత్త్వములయందు సారస్వతమునందలి లలితకళలయందు నద్భుతపరివర్తన మొనరించి "Renaissance" అను నూతనయుగమును స్థాపించెనో యట్లే యీధార్మిక విప్లవము దక్షిణాపథమందు నవసందేశప్రసారకారణమై నవశక్తి, నవభావనోద్దీపకంబగు నవయుగమును స్థాపించెను. వాఙ్మయముపై నీనిపరిణామ మద్భుతము. పురాణరచన, భాషాంతరీకరణము, ప్రాచీనకవిసమయము మున్నగునవి యంతరించినవి. వేదోపనిషత్తుల జ్ఞానము స్త్రీశూద్రాదిసంకుచితభేదభావములు లేక సర్వమానవులకు స్వతస్సిద్ధమగు హక్కని తలంచిన యీవిప్లవకారకధర్మవీరులు, ఆజ్ఞానమును జనసామాన్యమునకు సుబోధక మగు సులభ సరళ భాషయందుఁ బ్రసారించుటకుఁ బూని కన్నడకవి యొకఁడు చెప్పినట్లు "సులిద బాళెయహణ్ణినంద" ది శక్కరకేళీశైలియందుఁ దమకృతులను రచించిరి. ప్రాచీనఛందస్సు, ప్రాచీనవ్యాకరణాది నియమములు వారికిఁ బనికిరావయ్యె. హృదయకుహరమునుండి వెలువడి నీటుగా హృదయకుహరము ప్రవేశించుభాషాలహరికిఁ గృత్రిమాటంకము లుండరా దని వారితలంపు కాఁబోలు. ఈనూతనశైలికిం దగునూతనదేశీయచ్ఛందస్సు

కనిపెట్టఁబడి దానియందు, షట్పది, రగళె, ద్విపద మున్నగునవి పుట్టెను. "వచనము"లనంబడు సరళ లలిత మనోహరపదభూయిష్ఠంబు లగుగేయములునుబుట్టినవి.

ఈవిప్లవ మాంధ్రసమాజభాషావాఙ్మయములపైఁ గూడ నద్భుతపరిణామము జేయకఁ పోలేదు. బసవేశ్వరునివలన నూతనసందేశప్రచారమునకుం గాను కళ్యాణపట్టణమునందు స్థాపింపఁబడిన "శివానుభవమంటప"మందుఁ దెనుంగుబొమ్మయ్య, మోళిగె మారయ్య మున్నగు నాంధ్రదేశీయశరణులు కూడ సమావేశులగుచుండిరి. బసవేశ్వరునిజీవితము ప్రప్రథమమునఁ బుట్టినది యాంధ్రభాషయందు. సుప్రసిద్ధుఁడగు పాల్కురికి సోమనాథుఁడు కాకతీయప్రథమప్రతాపరుద్రునికాలమందు బసవేశ్వరపురాణద్విపదకావ్యమునురచించెను. వీరశైవధర్మసంబంధముగ బసవేశ్వరస్తుతిపరముగ ననేకానేకగ్రంథముల రచించి చిర స్మరణీయుఁడయ్యెను. ఈమహాకవి కర్ణాటకశివకవులమార్గము ననుసరించి "కర్ణరసాయనలీలఁ గ్రోలు" "తేనియసోనలం జిలుకు తేటఁగు జాను తెనుంగున"దనకృతుల రచియించి యాంధ్రభాషకు మహోపకార మొనర్చెను. నామిత్రు లగు శ్రీయుత బండారు తమ్మయ్యగారు చెప్పినట్లు "తెలుంగుకవితయొక్క జీవకళ నిక్కమయిన తెలుఁగుఁబలుకుబడులలోనె కల"దని తలంచి, నన్నయమార్గమునకు వన్నియవెట్టుచు జాను తెనుంగునఁ దనకబ్బముల జాలువార్చి జాతీయకవితానిర్మాణమునకయి తిక్కనాదిమహాకవులకు మార్గమును దీర్చినవాఁ డీమహానీయుఁడే యనుట సత్యదూరము కానేరదు. సోమనాథుఁడు తనబసవపురాణపీఠికయందు-

"ఉరుతరగద్యపద్యోక్తులకంటె, సరసమై పరఁగిన జాను తెనుంగు, చర్చింపఁగా సర్వసామాన్య మగుటఁ, గూర్చెద-"అనియు" "అరూఢగద్యపద్యాది ప్రబంధ, పూరితసంస్కృతభూయిష్ఠరచన, మానుగా సర్వసామాన్యంబుగామి, జాను దెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు" అని చెప్పినాఁడు.

సోమనాథుని కుండినసంస్కృతభాషావైదుష్యమును సకలశాస్త్రపారంగతనుఁ గూర్చి వేఱ చెప్పనవసరము లేదు. వేదవేదాంగములం దితనికిఁ గలయద్భుతపాండిత్యముఁ బట్టి యితఁడు వీరశైవుఁడు గాక బ్రాహ్మణుఁడై యుండనోపు నను తర్క మాత్సారికులసంకుచితభావమును వెల్లడించును, గాని వేదవేదాంత సంసిద్ధంబగు వీరశైవమున కేమాత్రము లోపము లేదు. సోమనాథుఁడు రచియించిన గ్రంథమహత్తరసంఖ్యంబట్టి యితఁడు వీరశైవవేదవ్యాసుఁ డనుట యతిశయోక్తి గానేరదు. కర్ణాటకవివరేణ్యుఁడు దేశికుఁడు నగు శ్రీతోంటరాద్యుఁ డితనిచరిత్రమును గన్నడమునఁ బురాణరూపముగా వ్రాసినాఁడు. కన్నడకవులందఱును నీతని

తమ గ్రంథములయం దతిభక్తిపూర్వకముగాఁ జేర్కొని యున్నారు. ఆంధ్రకవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథుఁ డీతనియందు గురుత్వభావము వహించి యీతని "పండితారాధ్య" చరిత్రమును జంపూకావ్యముగా వ్రాసెను.

శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యులు వీరశైవగురుపరంపరలోఁ జేరినవారు. బసవేశ్వరుని కించుమించుగ సమకాలీను లని చెప్పవచ్చును. వీరు బసవేశ్వరుని దర్శనంబునకరుగుచు మధ్యమార్గమునం దాతనినిర్యాణమును విని బహువిధముగా విలపించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు వీరికి బసవేశ్వరుఁడు పంపినవిభూతి ప్రభావమువలనఁ గన్నడభాషాజ్ఞాన ముదయించెనఁట. వీ రాంధ్రమున "శివతత్త్వసార"మను గ్రంథమును రచించియుండిరి. ఆ గ్రంథంబు కేవల తాత్త్వికదృష్టినిగాక భాషాదృష్టినిఁగూడ నత్యంత మహత్త్వము గలిగినది. "బసవేశ్వర పురాణమును" "పండితారాధ్య చరిత్రమును ప్రసాదించిన యాంధ్రమాత యుపకారమును గన్నడిగ లెన్నటికి మఱవఁజాలరు.

సోమనాథునిశిష్యకోటిలోఁ జేరినపిడుపర్తి బసవకవి "వీరశైవదీక్షాబోధ" మున్నగు ద్విపదకావ్యముల రచియించెను. కన్నడములో కెరెయపద్మరసు "దీక్షాబోధరగళె" నే బసవకవి యాంధ్రద్విపదయందు వ్రాసినాఁడు. పిడుపర్తి సోమనాథకవి పాల్కురికిసోమనాథుని ద్విపదబసవపురాణమును జంపూరూపముగా వ్రాయుటయ గాక కన్నడములో నత్యంత ప్రసిద్ధ మగు చామరసకృత "ప్రభులింగలీలను" ద్విపదయందు రచించెను. పిడుపర్తి బసవప్పకవి దానినే పద్యకావ్యముగా వ్రాసెను. ఆంధ్రద్విపద"ప్రభులింగలీల" శైలియొక్క లాలిత్యమును, పారిశుధ్యమును, మనోజ్ఞతను, ఆంధ్రు లంతగాఁ బాటింపకపోయినను సి. పి. బ్రౌనుదొరవారు వేనోళ్లఁ బొగఁడుచు పాశ్చాత్యదేశీయ సుప్రసిద్ధకవు లగు థియాక్రటీసు, స్పాట్టు మున్నగువారి లలితకవిత్వమునకుఁ బోల్చియున్నారు. ప్రభులింగలీలయందుండు నైతికవిషయమును, నుదాత్తవిచారములను గడుంగడు స్తుతించుటయేగాక యటువంటి నైతికపరిశుద్ధత నిం కేకావ్యమునందుఁ జూడలేదని పొగడియున్నారు.

బ్రాహ్మణకవి యగు అత్తలూరి పాపకవి "చెన్నబసవపురాణ"మను నాంధ్రపద్యకావ్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. కన్నడమున విరూపాక్షకవి రచించిన చెన్నబసవపురాణమునకు దీనికి నేమి సంబంధము తోఁచదు. పాపకవికృతికి మూలమేమో తెలియదు.

ఈకాలమందుఁ గాకతీయ ప్రభువు లాంధ్రకవులను, బోషించుచుండినట్లు హరీశ్వర, పద్మరస, రాఘవాంకాదులగు కన్నడకవులకుఁగూడ నాశ్రయమిచ్చియుం

డుటం జూచిన పక్షాలమున సీమాభేదములేక యాంధ్రకర్ణాటకకవులెల్లెడ నుండిర నియు మహాకవు లందఱు నుభయభాషాకోవిదులై యుండి రనియుఁ దెల్లమగును.

2. విజయనగరసామ్రాజ్యయుగము.

ఉభయవాఙ్మయచరిత్రలందు విజయనగరసామ్రాజ్యయుగము, నందునను శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలము సువర్ణయుగ మని చెప్పఁదగు. కర్ణాటకసామ్రాజ్య సింహాసనారూఢుఁడైన కృష్ణదేవరాయలు కన్నడకవుల నాదరించినయట్లాంధ్ర కవులగు అల్లసాని పెద్దన, తిమ్మన, ధూర్జటి, మల్లన మున్నగు అష్టదిగ్గజము లని యెన్నంబడు నాంధ్రకవులను బోషించి స్వయముగ నాంధ్రమునందుఁ గవియై యుండి యాంధ్రభోజుఁడను బిరుదముఁ బొందెను. తనభుజబలసామర్థ్యమున దక్షిణాపథమునుఁ గెల్చి "మూరురాయరగండఁ"డని బిరుదము పొందిన యతం డాంధ్ర దేశమును గూడఁ గెల్చెను, గాని యాంధ్రరమణుల కోడిపోయినాఁడు. ఆంధ్ర భాషాస్థాపనమునకు ముగ్ధుఁడయ్యెను. ఆతని యాంధ్రపత్నులు తిరుమలాంబ అన్న పూర్ణాదేవి వీరిరాకవల్ల విజయనగరమున కనేకాంధ్రకవు లేతెంచి ప్రభుసన్మానమునకుఁ బాత్రులైరి. "ముద్దుపలుకుల" ముక్కు తిమ్మన నెల్లూరుమండలేశ్వరుని కూఁతురగు నన్నపూర్ణయొక్క బోధకుఁడు. ఇంగ్లండునందు రెండవఛార్లెసుకాలము నందు ఛార్లెసుభార్యయగు Marie Antionette అనునది ఫ్రాన్సుదేశపు రాజకుమారిక యైయున్నందున నాకాలమునందు, ఇంగ్లండురాజసభయందు ఫ్రెంచికవీశ్వరులకుఁ బండితుల కెక్కువమన్నన యుండి ఫ్రెంచిభాషను నేర్చుకొనుట నాగరకతకు ముఖ్యలక్షణ మని యెంచఁబడెను. 17 వ శతాబ్ది-ఇంగ్లీషువాఙ్మయమందు ఫ్రెంచిభాషాపరిణామమే యెక్కువ గానగును. కృష్ణదేవరాయలకాలమందు భుజబలపరాక్రమవిజయము కర్ణాటకుల దైనను, సాంస్కృతిక విజయము (Cultural Victory) ఆంధ్రులదే యని కన్నడిగ లొప్పుకొనవలసినది. అప్పు డారూఢమై యుండిన యాంధ్రవర్చస్సుయొక్కచిహ్నము లిప్పటికిని గూడఁ గర్ణాటకప్రాంతమైన బళ్లారిమండలమందుఁ గానవచ్చును. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు, ఆంధ్ర కవితాపితామహుఁ డగుపెద్దనామాత్యుని సన్మానించి "కృతి రచింపుము మాకు శిరీషకుసుమపేశలసుధామయోక్తులఁ బెద్దనార్య" అని యడిగి "మనుచరిత్ర"ము వ్రాయించినట్లు, కర్ణాటకకవికులసార్వభౌముఁడగు తిమ్మనను "వినూతనాధికవస్త్ర భూషావ్రాతగళకొట్టెడకె మన్నిసి" ఈరీతిఁ జెప్పెను.

"లే సెనిసి మెందలా కుమార, వ్యాస దశపర్వగళ హేళిద
భాసురవిదెందెనిసి భారతదుళిదపర్వగళా
నీసకలజగ వెంచువంతె విలాసదలిపేళెందను."

ఈరీతి కుమారవ్యాసుఁడు రచించి యసంపూర్ణముగా వదలిన కన్నడభారతమును బూర్తిచేయించెను. తిమ్మన్న తన పీఠికలోఁ గృష్ణదేవుని వర్ణించు తఱి-

"బళిక విద్యానగరియలి భుజబలది పట్టవకట్టికొండాలి
దిళెయనాళిదసఖిళకర్ణాటాధిపతియాగి."

అని యాకర్ణాటకసార్వభౌముని వర్ణించినాఁడు. ఇదియునుం గాక కృష్ణదేవరాయలు వ్యాసతీర్థు లను మాధ్వయోగిని దనసింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి కనకరత్నాభిషేకము గావించి మాధ్వమతమును బోషించెను. వ్యాసతీర్థుల శిష్యులైనపురందరదాసు, కనకదాసు లీకాలములోనే యుండి తమభక్తిభావగర్భిత మనోహరగీతములను పాడి కర్ణాటకము నంతయు సమ్మోహనపరవశముఁ జేసిరి.

ఈరీతి కర్ణాటకాంధ్రవాఙ్మయములు పాలు పంచదారలవలె నన్యోన్యమైత్రి నివెలయుచుఁ బరస్పరాభ్యుదయమునకుఁ గారణములై యుండె ననుసంగతిని నాయాంధ్రకర్ణాటకసహోదరులు మఱచిపోక మనపూర్వుల యుదాత్తమార్గమునే యనుసరింతురుగాక. ఇది కర్ణాటకము, ఇదియాంధ్ర మని యితరప్రాంతములమీఁద దాఁడివెడలుట భాషాభిమానము గానేరదు. తనసంస్కృతిం బలె నితరసంస్కృతులను గౌరవించుట కార్యము గాని యితరసంస్కృతుల రూపుమాపి తనసంస్కృతి నెలకొల్పఁ బ్రయత్నించుట పిచ్చితనము. ఆపిచ్చియే యిప్పుడు, ఇటలీదేశమునకుఁ బట్టినది. ఆత్మాభిమాన మున్నవాఁ డెవ్వఁడును నాపిచ్చితనమును సాగనీయఁడు. సీమను విశాలముఁ గావించుటయందు భాషాభిమానము లేదు. మేరల నతిక్రమించుటయందు భాషాభిమానము లేదు. ఇతరభాషల రూపుమాపుటయందు భాషాభిమానము లేదు. ఆంధ్రకర్ణాటకు లీపిచ్చితనమునకు లోఁబడక పూర్వకాలమువలెఁ బరస్పరమైత్రిని మెలంగి యుభయభాషాభివృద్ధికి, నుభయప్రాంతాభ్యుదయమునకుఁ దోడ్పడుదురుగాక! ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును, గర్ణాటకసాహిత్యపరిషత్తును నేకీభవించి కృషిఁజేసిన నాంధ్రకర్ణాటకులందుండు పరస్పరవైమనస్య మంతరించి సౌహార్ద మేర్పడు నని నాదృఢవిశ్వాసము. నాయీాదీనసందేశమును నే నిదివఱకు నాకన్నడసోదరుల కిచ్చియుంటిని. ఇప్పుడు నాయాంధ్రసహోదరులకు మనవిఁజేయుచవకాశము గల్పించినందులకు నే నీపరిషత్తువారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించుచున్నాను.

గ్రంథస్వీకారము.

జగత్కథ:—అనువాదకులు శ్రీయుత కొమాండూరి
శఠకోపాచార్యులుగారు. ఎం. ఏ. బి. యల్.

ఆంగ్లవాఙ్మయరంగమున హెచ్. జి. వెల్సుగారు సుప్రసిద్ధులు. వీరు ప్రపంచచరితమును 'Outline of History' అనుపేర విపులముగ రచించిరి. అందలిముఖ్యవిషయములఁ గైకొని పాఠకుల సౌకర్యముకొఱకు సంగ్రహముగ వారు రచించిన Short History of the World అను చారిత్రకగ్రంథమున కిది యాంధ్రానువాదము.

ఈగ్రంథమున నేదేశపుఁజరిత్రమును సమగ్రముగ నీయఁబడి యుండ లేదు. వెల్సుగారి కట్టియుద్దేశమును లేదు. ముఖ్యవిషయములు మాత్రము సూచింపఁబడినవి- ఒకశతాబ్దమునుండియుఁ జరిత్రరచనమున నూతనదృక్పథము వచ్చినది. ఆయారాజులు, వారిరాజ్యములు, వారొనర్చిన యుద్ధాదికములను వరుసగ వర్ణించుట మాని, మానవజీవిత మొకటిగ నెంచి, యందలి వివిధపరిణామముల గ్రహించి ప్రపంచచరితమును సమన్వయ మొనరించుచుఁ జారిత్రకవేత్తలు తమ గ్రంథములను రచించుచున్నారు. భిన్నదేశముల నుండుచుఁ గాలవ్యత్యాసముచే వేఱుగఁ గన్పడుచున్నను మానవు లందఱును మతసాంఘికరాజకీయవిషయముల నెట్టిపరిణామమును బొందిరో మనము దెలిసికొనవలసియున్నది. మానవులయందుదారభావములు, సౌహార్ద్రము, పరస్పరాభివృద్ధి మున్నగునవి వృద్ధిఁబొంది సంకుచితభావములు నశించుటకై యెల్లవారును బాటుపడవలసియున్నది. అట్టి సదుద్దేశములతో వెల్సుగా రీగ్రంథమును రచించి మానవసంఘమున కొసంగియున్నారు. వెల్సుగారివంటి మహనీయులు వివిధదేశకాలముల నుచ్చైఃస్వరముతో మానవసంఘైక్యతను ఘోషించుచున్నను, బ్రాపంచికపరిస్థితులు భిన్నమార్గముల నడచుచున్నవి- రెండుమూఁడుశతాబ్దములనుండి పాశ్చాత్యదేశముల జరుగుచున్న రాజకీయవిప్లవములను గాంచినచో నిది స్పష్టపడఁగలదు. తనకుమాలిన ధర్మము లేదని పాశ్చాత్యులు పరస్పరాభిసంఘర్షణకై సంసిద్ధులగుచున్నారు. వీరిచర్యలను గ్రంథాంతమున నుండు నధ్యాయములలో వెల్సుగారు నిష్పాక్షికబుద్ధితోఁ దీవ్రముగ విమర్శించియున్నారు. 'సర్వభూతేషు చాత్మానం యః పశ్యతి స పం

డితః' అనులోకోక్తి కేవలము గ్రంథములకొఱ కుద్దేశింపఁబడినటులు మానవుల విపరీతచర్యలవలన మనము గ్రహింపవలసి యున్నదేమో-

వెల్సుగా రీగ్రంథమునఁ బ్రాచీనార్యుల విజ్ఞానవికాసమునకును నాగరకతకును దగిన స్థాన మొసఁగియుండలేదు. పాశ్చాత్యదేశములు తమోవృతములై యున్నకాలమున, వీ రన్నిశాస్త్రములందును గృషి సలిపి గొప్పవాఙ్మయమును సృష్టించియున్నారు. మాక్సుముల్లరు, జోన్సు, విలియమ్సు మున్నగువారి భాషాశాస్త్ర, సారస్వతపరిశోధనలవలనఁ బాశ్చాత్యులందలి విశేషముల గ్రహించుట కవకాశము లభించినది. ఆధ్యాత్మికవిషయములందు మాత్రము వీరు విశేషపరిశ్రమ మొనరించుటచే, భౌతికరసాయనశాస్త్రములు మున్నగునవి సమగ్రముగ రచించియుండలేదు. తత్త్వశాస్త్రమున వీ రత్యున్నతస్థానమును వహించి రని ప్రాచ్య పాశ్చాత్యు లంద ఱంగీకరించియున్నారు. ప్రాచీనార్యులవిజ్ఞానవికాసములు, హిందూదేశచారిత్రికవిషయములు సంగ్రహముగ ననువాదకులచే నానాస్థలములఁ జేర్పఁబడినవి. అందు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసములనుండి యముల్యము లగువిషయములు పెక్కులు వివరింపఁబడినవి. నేటి చారిత్రికపరిశోధనల ననుసరించి భారతదేశచరిత్రము వర్ణింపఁబడినది. ఇవి యన్నియు ననువాదకుల విమర్శకదృష్టిని, బరిశ్రమను వ్యక్తీకరించుచున్నవి. సింధునదీప్రాంతమున మొహంజోదారో, హారప్ప మున్నగుస్థలముల జరిగినపరిశోధనలవలనఁ బాశ్చాత్యులు, బాబిలోనియనులు, సుమేరియనుల నాగరకతకుఁబూర్వమే ప్రాచీనహైందవులు నాగరకులై యుండిరని యిపుడు గ్రహించుచున్నారు.

వెల్సుగారిగ్రంథము ప్రాచీన, మధ్య, ఆధునికయుగము లని మూఁడుభాగములుగ విభజింపనగును. అందు, క్రీ. పూ. 1000 సంవత్సరములకు వెనుకటి చరిత్రము ప్రాచీనయుగచరిత మన నొప్పును. దీనికిఁ జరిత్రములు గాని మఱే యేవిధమగు లిఖితాధారములు గాని లేవు. భూతత్త్వశాస్త్రము (Geology) ఖగోళశాస్త్రము, (Astronomy) మానవతత్త్వశాస్త్రము (Anthropology) మున్నగువానియం దాధునికపరిశోధనలపై నీభాగ మాధారపడి యున్నది. జీవపరిణామసిద్ధాంతముల (Evolution theories) కును బ్రాచీనార్యుల యాశయములకును సమన్వయ మొనర్చుటకై యనువాదకులు తమ టిప్పణులఁ జేర్చియున్నారు. అందు మూలగ్రంథమున లేని విషయములుకూడఁ జాలఁ గలవు. దశావతారములకు సరిపోవునటులు వీరు యుగములకు మత్స్యయుగము, కూర్మ

యుగము మున్నగు నభిధానముల నొసఁగియున్నారు. వైజ్ఞానికవిషయములపై నాధారపడిన గ్రంథ మగుటచేఁ బెక్కు పారిభాషికపదముల వీరు వాడవలసివచ్చినది. కొన్ని యాంగ్లపదముల నటులనే వాడియున్నారు. కాని గ్రంథముననే పారిభాషికపదముల నొసఁగినచోఁ బాఠకులకు సౌకర్యముగ నుండియుండును. అవి యన్నియు ననుబంధమునఁ జూపఁబడినవి. శైలివిషయమై వీరు తమయాశయము పీఠిక 34-38 పుటలలో వ్యక్తపఱచియున్నారు. చారిత్రిక గ్రంథ మగుటచే నటిపద్ధతుల వీ రవలంబింపవలసివచ్చినది. వీ రిశైలి సరళమై మూలమునందలి భావముల స్పష్టముగ వివరించుచున్నది. టిప్పణులు వీరిసర్వతోముఖపరిశ్రమము విశదీకరించుచున్నవి. అనుబంధముల వీ రొసఁగినవిషయములు ప్రస్తుతభారతదేశము దుస్థితిని దెలియఁజేయుచున్నయవి. బుద్ధునియొక్కయు, క్రీస్తుయొక్కయు సందేశములు ప్రాచీనార్యులగ్రంథములందుఁ గల వని వీరు సవిమర్శకముగ నుదాహరణాదికములతోఁ గన్పఱచియున్నారు. ఈగ్రంథము, ప్రపంచచరితమున వివిధ దృశ్యముల (Kaleidoscopic Views) ను జూపుచున్నది. ప్రతియాంధ్రుఁడును జదువఁదగినది. దేశచరిత్రములు వేర్వేఱుగఁ గలవు గాని యిట్టిగ్రంథము లుండు టరుదు. అందును సుప్రసిద్ధచరిత్రకారుఁ డగు వెల్సుగారి గ్రంథము ననువదించి మన కొసఁగినందులకు మన మనువాదకులకుఁ గృతజ్ఞులము. మూలగ్రంథమును వెల్సుగారు 'ఇతిహాసము' (History) అని నామకరణ మొనర్చియున్నారు. దాని కనువాదకులు కథ యని వాడుట వివిధభాగములు కథారూపముగ నుండుటచే నని తోఁచుచున్నది.

వెల మూఁడురూపాయలు. కాకినాడలో గ్రంథకర్తయొద్ద దొరకును.

---

2. ఖేటకదర్శనము :—గ్రంథకర్త: బ్రహ్మశ్రీ జమ్మలమడక సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, ప్రకాశకులు జ. అనంతంబ్రదర్సు, కాకినాడ. వెల రు. 2-0-0.

జ్యోతిషశాస్త్రగ్రంథములు బహుఋషిప్రణీతములును, భేదాభిప్రాయసమన్వితములు నౌటచేత, శాస్త్రజ్ఞాన మలవరించుకొనుట దుష్కర మైనవిషయము. శాస్త్ర మొకత్రోవను, అనుభవమొకవంకను నున్నది.

శాస్త్రానుభవము సుభోదక మొనర్చుకొనుట కాంధ్రములో నిదివఱకు రెండుమూఁడు గ్రంథములు ప్రకటితము లయ్యెను. ఇవటూరివారి "అనుభవజాతకతరంగిణి" (ప్రథమభాగము) లో శ్రీరాముఁడు, శంకరాచార్యులు, అప్ప

యదీక్షితులు మొదలగువారి జాతకములు జ్యోతిషశాస్త్రసూత్రములకు దృష్టాంతములుగ నొసంగబడెను. శ్రీసూర్యనారాయణశాస్త్రులవారి ఖేటకదర్శనము నీవిషయమున నొక యమూల్యమైన గ్రంథము. వీరు 372 జాతకముల వేర్వేఱు లగ్నముల క్రింద విభజించి, జాతకుల యోగములను జర్చించిరి. వీరిచర్చలో భాగ్యరాజ్యస్థానముల బలాబలములను జర్చించి, వారివారిభాగ్యములను బదవులను జెప్పిరి. పుత్త్ర, కళత్ర, విషయములనుగూర్చిన చర్చయు, నాయుర్దాయమును గూర్చిన ప్రశంసయు, నింకు లేదు. వీరిచ్చిన జాతకములలో సుప్రసిద్ధ పురాణపురుషుల యొక్కయు, మహారాజులయొక్కయు, నుద్యోగీయులయొక్కయు జాతకములుగలవు. నెం 43 రు జాతకము బాలగంగాధరతిలకుగారి దై యుండును. అది స్పష్టముగఁ జెప్పలేదు. నెం 95 రు ఔరంగజేబు జాతకము. నెం 125 రు శ్రీకృష్ణుని జాతకము. నెం 156 రు ధర్మరాజు జాతకము. నెం 167 రు హైకోర్టుజడ్జియై, ప్రధానన్యాయమూర్తిపదవి నలంకరించిన శ్రీరామేశముగారిదై యుండనోపు. అట్టివారి నామములను బేర్కొని యుండినచో సమంజసముగా నుండెడిది.

ఈగ్రంథము జ్యోతిషఫలానుభవమునకు మిక్కిలి సహకారి. గ్రంథకర్త యోగానుభవచర్చకు సంబంధించిన జాతకములె గాక, తదితరభావము లగు పుత్త్ర, కళత్ర, మాతృ, పితృ, భావములకు శాస్త్రానుభవసిద్ధికై, మఱికొన్ని జాతకముల సమకూర్చి, వేఱొకగ్రంథమును వ్రాసినయెడల శాస్త్రాభిమానులకు, శాస్త్రవిద్యాభ్యాసకులకుఁ బరమోపకారము గావించినవా రగుదురు.

---

3. కాశీయాత్ర:—కొల్లాపురముగ్నిహాలతాకవితాసంఘము 41 పుష్పము. తత్సంఘాధ్యక్షులు వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడు బి. ఏ. గారు గ్రంథకర్తలు. విషయము- ఇదివఱకు రెండుతడవలు కాశియాత్ర చేసి వచ్చుటచేతను, ననేకక్షేత్రములు సేవించుటచేత ననేక దివ్యనములలోఁ గ్రుంకు లిడుటచేతఁ, బరమానందమునొందని సర్వక్షేత్రములందును గాశీక్షేత్రము శ్రేష్ఠమైనదనియు నందే సకుటుంబముగ నివసించి గంగాస్నాన విశ్వేశ్వరదర్శనాదులం గావించి యన్నపూర్ణామహాదేవి యింత ప్రసాద మిడుచుండ నంను దేహయాత్ర గావించి ముక్తినంద మనసు వొడమి యర్థాంగితోఁ జేసిన కాశీప్రశంసయే. 122 పద్యములు. కథనుబట్టి చూడఁగా సోదరకవులు గ్రంథకర్త లనరాదని తోఁచుచున్నది. ఈ పుస్తకమునకు శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు తొలిపలుకు వ్రాసి గ్రంథమునందలి విష

యము దేటపఱచిరి. శ్రీజటప్రోలు సంస్థానమున పెర్సనల్ సెక్రటరీగా నగు దేవబ్రాహ్మణ భక్తివిశ్వాసపూరితులు మహారాజశ్రీ కోట్ల వేంకటసుబ్బయ్యగారు స్వంతధనముతో నీయేకాశ్వాసగ్రంథము నచ్చువేయించిరి. మచ్చునకు సతీసమాధానములోని పద్యములు.

గీ. మీరు బోధించినట్టి సంసారసరణి, తెలిసికొంటిని మదిలోన ధీవరేణ్య
యడఁగె నిప్పటి కజ్ఞాన మంత నాకుఁ, గలసి వచ్చెద మీతోడఁ గాంతుఁడీఱ.

గీ. మీరు లేనట్టివాంఛలు నాకవేల, ధనముధనమంచునీకముందుఁదలఁపనెపుడు
భర్తతోడిదలోకంబు భామకెపుడు, గాన మీరేగు సరణినే కదలివత్తు.

గీ. జ్ఞాన మీఁజాలు కాశికానగరమంచుఁ, బాప మడఁగింతుఁబతిపదాబ్జములఁబట్టి.
ఆసతియుఁ గవయిత్రి కావున నీపద్యము లామె చెప్పినవియే.

---

4. ఆంధ్రసేతుబంధకావ్యము:—శ్రీయుత మేడేపల్లి వేంకట రమణాచార్యులుగారు రచియించినది. పత్రికాపాఠకులకుఁ బ్రవరసేనుఁడు, నాతని సేతుబంధకావ్యముం గూర్చి చెప్ప నక్కఱ లేదు. ఆచార్యులవారు పండితులు గావునఁ బ్రవరసేనుని ప్రాకృతకావ్యమునుబట్టి తెనిఁగించి యందలి నాలుగాశ్వాసములను మాత్ర మిపుడు ప్రకటించిరి. దీనికి శ్రీవిజయనగరము మహారాజ కళాశాలలో నాంగ్లోపన్యాసకులు, ఆచార్య శ్రీబుఱ్ఱా శేషగిరిరావు ఎం. ఏ. గారు మొదటిమాట లాంగ్లమున విరచించిరి. దీని వెల 0-8-0. మచ్చుపద్యములు పత్రికాపాఠకులు రుచిచూచియే యున్నారు. తక్కినభాగములను బ్రకటించి భాషోపకారమొనర్ప భాషాభిమాను లాచార్యులవారి కన్నివిధములఁ దోడ్పడుదురుగాక.

---

5. అభినవసుమతిశతకము:—నెల్లూరురాజకళాశాల యాంధ్రోపన్యాసకులు బ్ర. మర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు రచియించినది. వెల రు. 0-2-0.

వెనుకటి సుమతిశతకమువంటిదే యిది యభినవముగా బైలువెడలినది. ఆ సుమతిశతకములోని నీతులవలెనే యిందును నభినవము లగు నీతులు గలవు. ఆ సుమతిశతకముం జదివి దీనిం జదివినబాలురు సకలనీతిసమ్మతముగా నడచుకొనఁ గలరు. శర్మగారి కవితయు వెనుకటి సుమతిశతకములోని కవిత్వముతోఁ దులదూఁగుచున్నది. కొంచెము ములు చూపుచున్న దనవచ్చును. పాఠశాలలలో నవశ్యపఠనీయముగా నుండఁదగినది. అనేకపాఠశాలలలో దీనిం బెట్టియున్నారు. ఇతరులును బెట్టి బాలుర నీతిమంతులఁ జేయుదురుగాక. మచ్చు—

క. అపకారపరుల కైనను, ఉపకారము చేయుచుండు నుత్తము లలగం
ధపుఁ జెట్టు తన్నునఱకెడు, కృపాణికకుఁ దావి గూర్చురీతిని సుమతీ. 43

క. కరిపెద్ద, దానికంటెన్, గిరిపెద్ద, పయోధి దానికింబెద్ద చదల్
మఱిపెద్ద, దానికంటెను, అరయఁగ నన్నిటికిఁ బెద్ద యాశయె సుమతీ. 68

క. కలవాఁడు త్యాగశీలత, కలవాఁడు, గుణంబు నెఱుఁగఁ గలవాఁడు దయో
జ్జ్వలుఁ డొక్కఁడైన నుండుట, ఫలవృక్షం బూరినడుమఁ బండుట సుమతీ. 72

సుభద్రాపరిణయము:—కూచిమంచి తిమ్మకవి తమ్ముఁడు జగ్గకవి రచియించినది. విజయవిలాసము వంటిదే. కథ సుభద్రార్జునుల వివాహము. కాని చేమకూరపాకమును మిన్నగఁ జవిచూచియున్న వారికిది వెక్కసముగా నుండును గాని. దాని నెఱుఁగనివారికి కూచిమంచిపాకము మంచిపాకమై యాస్వాద్యమగును. ఈజగ్గకవి లోకవిదితకీర్తి-అంకఱుకవులదియు నొక్కబాటయే. విజయవిలాసములోవలె నిందును జిలుకగలదు. ఇక్కవి క్రొత్తబాటలోఁగూడఁజంద్రరేఖావిలాపమును రచించెను. చరిత్రాత్మకమగు సోమదేవరాజీయమును గూర్చెను. ఈగ్రంథము చాలకాలము క్రిందట నచ్చుపడినది కాని దానిప్రతులు లభించుటలేదు. బ్ర॥ కొల్లూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారు దీనిం బునర్ముద్రితము చేయించి లోకోపకృతిం బొనరించిరి. ఈకవిగారి జానకీపరిణయమును వీరు త్వరలో వెలువరింపనున్నారు. మచ్చునకై రెండుపద్యములీ గ్రంథమునుండి యుదాహరించుచున్నారము.

సీ. ఇంద్రనీలపుడాలునేలు చామనచాయ మేనువాఁ డలఁతి లేఁగౌనువాఁడు
కొదమతుమ్మెదదిమ్ము నదలించు సోగపె న్నెరులవాఁ డొరపుముత్తసులవాఁడు
మలయుపున్నమచందమామనెగ్గులువల్చు మొగమువాఁడరిదిసోయగమువాఁడు
తమ్మిఱేకులగెల్వఁ దమకించునేత్రయుగమ్మువాఁడు వెడందఱొమ్మువాఁడు
డాంబుగలవాఁడు బవిరిగడ్డంబువాఁడు, కంబునీకాశరుచిరగళంబువాఁడు
నాకు మేనత్తకొమరుండు నాకవిభుకు, మాఱుఁ డర్జునుఁ డభినవమాఱుఁ డతఁడు.

మ. అతులానందమునన్ సమస్తకకుబంతానంతపుణ్యప్రదా
యతదేవాయతనంబులున్ గిరు లరణ్యంబుల్ నదుల్ తీర్థముల్
ప్రతినిష్ఠన్ భజియించుకొంచు నుచితవ్యాపార మేపారఁగా,
నతఁడే మేమయి యున్నవారము సుమీ యంభోజపత్రేక్షణా.

విజయవిలాసమును జూచివ్రాసినవాఁడు దానికంటెఁ జిత్రముగా నుండునట్లు కవిచూడవలసినది.

యముఁ దేటపఱచిరి. శ్రీజటప్రోలు సంస్థానమున పెర్సనల్ సెక్రటరీగా నగు దేవబ్రాహ్మణ భక్తివిశ్వాసపూరితులు మహారాజశ్రీ కోట్ల వేంకటసుబ్బయ్యగారు స్వంతధనముతో నీయేకాశ్వాసగ్రంథము నచ్చువేయించిరి. మచ్చునకు సతీసమాధానములోని పద్యములు.

గీ. మీరు బోధించినట్టి సంసారసరణి, తెలిసికొంటిని మదిలోన ధీవరేణ్య
యడఁగె నిప్పటి కజ్ఞాన మంత నాకుఁ, గలసి వచ్చెద మీతోడఁ గాంక్షదీఱ.
గీ. మీకు లేనట్టివాంఛలు నాకవేల, ధనముధనమంచు నిఁక ముందుఁదలఁప నెపుడు
భర్తతోడిదలోకంబు భామ కెపుడు, గాన మీరేగు సరణినే కదలివత్తు.
గీ. జ్ఞాన బీజాలు కాశికానగరమందుఁ, బాప మడఁగింతుఁబతిపదాబ్జములఁబట్టి.

ఆసతియుఁ గవయిత్రి కావున నీపద్యము లామె చెప్పినవియే.

---

4. ఆంధ్రసేతుబంధకావ్యము:—శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకట రమణాచార్యులుగారు రచియించినది. పరిషత్పత్రికాపాఠకులకుఁ బ్రవరసేనుఁడు, నాతని సేతుబంధకావ్యముం గూర్చి చెప్ప నక్కఱ లేదు. ఆచార్యులవారు పండితులు గావునఁ బ్రవరసేనుని ప్రాకృతకావ్యమునుబట్టి తెనిఁగించి యాదలి నాలుగాశ్వాసములను మాత్ర మిపుడు ప్రకటించిరి. దీనికి శ్రీవిజయనగరము మహారాజ కళాశాలలో నాంగ్లోపన్యాసకులు, ఆచార్య శ్రీబుఱ్ఱా శేషగిరిరావు ఎం. ఏ. గారు మొదటిమాట లాంగ్లమున విరచించిరి. దీని వెల 0-8-0. మచ్చుపద్యములు పరిషత్పత్రికాపాఠకులు రుచిచూచియే యున్నారు. తక్కినభాగములను బ్రకటించి భాషోపకారమొనర్ప భాషాభిమాను లాచార్యులవారి కన్నివిధములఁ దోడ్పడుదురుగాక.

---

5. అభినవసుమతిశతకము:—నెల్లూరురాజకళాశాల యాంధ్రోపన్యాసకులు బ్ర. దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు రచియించినది. వెల రు. 0-2-0.

వెనుకటి సుమతిశతకమువంటిదె యిది యభినవముగా బైలువెడలినది. ఆ సుమతిశతకములోని నీతులవలెనే యిందును నభినవము లగు నీతులు గలవు. ఆ సుమతిశతకముం జదివి దీనిం జదివిన బాలురు సకలనీతిసమ్మతముగా నడచుకొనఁగలరు. శర్మగారి కవితయు వెనుకటి సుమతిశతకములోని కవిత్వముతోఁ దులదూఁగుచున్నది. కొంచెము ములు చూపుచున్న దనవచ్చును. పాఠశాలలలో నవశ్యపఠనీయముగా నుండఁదగినది. అనేకపాఠశాలలలో దీనిం బెట్టియున్నారు. ఇతరులును బెట్టి బాలుర నీతిమంతులఁ జేయుదురుగాక. మచ్చు—

ఈగ్రంథము తూర్పుగోదావరిజిల్లా, కొంకుదురులో ప్రకాశకులగు కొల్లూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారియొద్ద దొరకును. వెల రు. 0—12—0.

---

6. కృషీవలవిలాసము:—కర్త. మ॥రా॥ శ్రీ॥ చాట్రాతి చినవేంకటప్పయ్య గారు, ఏలూరు. వెల రు. 1—0—0.

ఇందు 568 వివిధపద్యములు గలవు. ఇది యొక్క కథగాదు. విద్యాభ్యాస కాలమున నొజ్జలు నియమించినట్లు కవిత్వము నేర్చుకొనుటకై రచియించిన వివిధ విషయములగు పద్యములు-అయినను- కవివంశావళి, నృసింహస్తవము, సూర్య వర్ణనము, చంద్రవర్ణనము, కార్తులవర్ణనము, వృద్ధికార్యము, శయ్యావివరణము, రాట్నపువర్ణనము, తంతువాయపద్ధతి, శీతబాధ, పుష్కరమహిమ- ఇత్యాదిగా ననేకవిషయములు గలవు. నాలుగధ్యాయములు - కవిత్వము క్రమక్రమముగా గొంతగ్రంథము నడచునప్పటికి జిగినొందినది. కవితాప్రారంభదశ, మధ్యభాగదశ, ముగింపుదశ, యిందుఁ దెలియవచ్చును. మచ్చుపద్యములు-

చ. జలముల మీఁది ప్రేమమునఁ జాదనపంకవిలేపగాత్రముల్
జలధరఘోషహూపగుణసామ్యము వెన్కనవంట దున్నలా
జలజసుమిత్రపుత్రకుని శ్యామలవాహనమౌ మదంబుచే
జలగజమత్సరంబులను జచ్చినపాములఁ జేసె మాటికిన్. ౧-౬3 పద్యము.

శా. నారాయణాఖ్యుఁడు చెన్నపట్టణరమాన్యాయైకవిద్వాంసశ
స్త్రారూఢోత్తమ శక్తిసంయుతుఁడు సత్త్వాన్వేషణారంభవా
గ్ధోదారుఁడు జిష్ణుపద్మగళ సందీప్తప్రకాశోజ్జ్వలా
కారాంతర్ధణి కృష్ణసామయరు సఖ్యంబప్డు తోడ్తేరఁడా. 3 అ. ౫౧.

చ. తను వనుగోష్ఠి లేకెపుడు తామసతంపరలైన దీప్తులన్
మనుపుచునుండుఁ దీక్ష్ణమగు మాయ తదీయ శరీరధామమై
కనఁబడిన స్వలోలతను గారణదేహిని బాచివేయునే
మని యిఁకఁ జెప్పవచ్చుఁ దనయాజ్ఞకుఁ లోఁబడువారికే గతుల్. ౪ అ. ౮౬

ఇదియొక కథ కాకపోయినను సర్వప్రపంచభాగ్యములును గృషీవలకార్యమునం దిమిడి యున్న ట్లాయావిషయములను వర్ణించిరి.

కాకినాడ హోమియోపతి పత్రిక.

హోమియోపతీ మఱియు బయోకెమిక్ చికిత్సలను గూర్చియు, ఆరోగ్యాదివిషయములను గూర్చియు అనుభవశాలు రగు వైద్యులచే వ్రాయఁబడిన వ్యాసములు, క్లినికల్ కేసు రిపోర్టులు, మొదలగువానితో తెలుఁగునను ఇంగ్లీషునను వెలువడునట్టి ఆంధ్రహోమియోపతీ మాసపత్రిక. ఇది ప్రతిగృహస్థునకును వైద్యునకునుగూడ నెక్కువ యుపయుక్తముగా నుండును.

సంవత్సరము చందా రు 1-4-0 మాత్రమే. విడిపత్రిక రు 0-2-0. ప్రకటనరేట్లు అతిసరసము.

వలయువారు:—

డాక్టరు: వై. గణపతిరావు,
సంపాదకుఁడు.
కాకినాడ హోమియోపతిపత్రిక, కాకినాడ.
అని వ్రాయవలెను.

కర్ణాటకసాహిత్యసమ్మేళనము.

ఇరువది యొకటవ సాహిత్యసమ్మేళనము. బొంబాయిపట్టనముఁలో రాఁబోవు డిసెంబరు ది26-27-28 తేదీలలో-(పుష్యశుద్ధ పాడ్యమి గురువారము మొదలు)మూఁడు దివసములు జరుగును. బొంబాయి సర్కారు విద్యాశాఖసచివులగు ఘనతవహించిన దివాన్ బహద్దరు ఎస్. టి. కంబళి. బి. ఏ. ఎల్ ఎల్. బి. గారు స్వాగత సభాధ్యక్షులుగా నుందురు. అను మొదలగు విషయ మిటీవలఁ గర్ణాటకసాహిత్య పరిషత్తు గౌరవకార్యదర్శిగారు వ్రాసిరి.

యుద్వేగస్థితినుండి ధైర్యమతితో నుర్వీశుఁ డచ్చో మను
ష్యద్వంద్వద్విశిరఃకబంధములుఁ బద్యంబు న్నిరీక్షించుచున్.   3౨

క. తదుద్యోగవ్యంజక మగు, పద్యార్థం బెఱిఁగి దాని భావంబునకున్
సద్యోనిర్ణయముగ నృపుఁ, డుద్యోగముచేసె సాహసోద్యోతితుఁడై.   33

గీ. భూపశేఖరుఁడు "పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మనుచుఁ దలఁపుకొలఁది
మృత్యుజిహ్వవోలె మెఱుఁగులీనెడునట్టి, కడిఁది యుడిద మెత్తి మెడకుఁ బూనె.

క. ఆలోన నతని సాహస, మాలోకించుచుఁ బ్రసన్నుఁడై పార్థివ నీ
పాలం గల్గితి నని భూ,పాలునిఖడ్గంబు క్షేత్రపాలుఁడు పట్టెన్.   3౫

ఉ. అప్పుడు మొండెముల్ దలలు నంటుకొనంగ వధూవరుల్ ప్రియం
బొప్పఁగ లేచి మ్రొక్కిన సముత్సుకమానసుఁ డాచు భైరవుం
డిప్పటిసాహసంబునకు నే నిదె మెచ్చితి నిష్ట మేర్పడం
జెప్పుము నీకు నిత్తు నిటఁ జేకుఱ నన్న నతండు మ్రొక్కుచున్.   3౬

గీ. దేవదేవ వీరికీవిధంబున శిర,శ్ఛేద[1]కృత్య మేల సిద్ధ మయ్యె
నాన తిమ్ము నాకు నని విన్నవించిన, భైరవేశ్వరుండు పలికె నిట్లు.   3౭

క. రత్నోద్భవుఁ డనఁగా నొక, రత్నవ్యవహారిసుతుఁడు రత్నంబులకై
రత్ననిధిలోనఁ దిరుగుచు, యత్నంబున నిచట విడిసె నాప్తులుఁ దానున్.

క. తద్వేళ మఱియు నొకఁడు స,రిద్వల్లభసలిల ముత్తరింపఁగ నొకచో
నుద్వాహమునకు నేగుచు, నీద్వీపముఁ జేరె నిజసుహృద్వర్గముతోన్.

వ. ఇక్కడ నయ్యిద్దఱు నిట్లొండొరువుల మహిమలు మెఱయింపుచుఁ గలసి
మాటలాడునెడ రత్నోద్భవుండు నీనామం బెద్ది యేదేశంబునుండి యెచటి
కేఁగుచున్నాఁడ వనిన నతండు నేఁ జంద్రకేతుం డనువాఁడ మగధదేశంబు
నుండి రత్నద్వీపంబున కేఁగుచున్నవాఁడ నం దొక విశేషంబు గలదు.   ౪౦

క. పద్మాకృతి రేఖలు కర,పద్మంబుల నొప్పుచుండఁ బద్మకు నెనయై
పద్మావతి యనుకన్యక, పద్మానన గలదు జాతి పద్మిని యనఁగన్.   ౪౧

క. ప్రస్తుతలావణ్యగుణని, రస్తప్రసవాస్త్రమోహనాకారిణి సం
త్రస్తకురంగేక్షణ తా,లస్తని యది మదనరాజ్యలక్ష్మియుఁ బోలెన్.   ౪౨

చ. కలువలుఁ జక్రవాకములుఁ గంజములు న్బిసకాండము ల్లసం
బలరఁగ దీని లోచనకుచాననబాహుసమానలక్ష్మిగా

---

1. దేవ వీరికెట్టి తెఱఁగున నీశిరశ్ఛేద.

వలయు నటంచుఁ గోరి యుదవాసమునందుఁ దపంబు సేయుచు
న్నిలుచుటఁగాక యెప్పుడును నీటఁ జలిం బడనేల వానికిన్. ౮౩

గీ. ఇట్టికన్య నాకు నిచ్చెద రమ్మని, దానితండ్రి తొల్లి తగినవారిఁ
బనిచినాఁడు గాన జనియెద ననుడు ర,త్నోద్భవుండుఁ దాను నుత్సహించి.

క. ఆతరుణి యెవ్వఁకి నా, నాతని బ్రహ్మ కొప్పు నడుచు ననురక్తి మనో
జాతునిచేతలఁ బడల న,తీతము మును విన్నభంగి దిట్టతనమునన్. ౮౫

క. ఆకన్నియఁ దజ్జనకుఁడు, నా కిచ్చెద నంచు మున్న నయముం బ్రియముం
గైకొనఁగఁ జెప్పి పుచ్చిన, నాకడ కే నేఁగుచుండ నది యెఱుఁగవొకో.

వ. అనుడు మత్సరసముత్సేకంబున. ౮౭

క. అతనిపలుకులకు నాతం, డతికుపితుండైన వాఁడు నధికక్రోధా
న్వితుఁ డయ్యెను "మూలంబై, రతకోఁ స్త్రీ" యనినమాట ప్రకటంబయ్యెన్.

శా. అన్యోన్యం బిటు దూలుచు న్మనమునం దదేఁగుచో[1] నెవ్వనిం
గన్యారత్నము గోర దాతఁడు కులోత్కర్షంబు వాణిజ్యమున్
సన్న్యాసంబును జేత వంత మని మాత్సర్యంబుతో నాత్మసా
జన్యం బెల్లఁ దొఱంగి[2] లేచి చనుచో సంకల్పసంసిద్ధికై. ౮౯

క. సద్భావము గైకొని ర,త్నోద్భవుఁ డీక దైవబలము యుచితం బని తా
నద్భుతముగ మ్రొక్కుచు నిట, మద్భవనముఁ జొచ్చె దురభిమానము పేర్మిన్.

క. గుడిసొచ్చి నాకు సాఁగిలఁబడి మ్రొక్కుచుఁ బలికె నెన్నిభంగులనైనం
బడఁతుక యిది నా కబ్బిన, మిసీదల యొప్పించి నిన్ను మెప్పింతుఁజుమీ. ౯౧

చ. అని యొండఁబాటు చేసి వినయంబున మ్రొక్కుచు నేఁగి చంద్రకే
తునిపని కేతు పుట్టఁ దనదొడ్డతనంబు నటించి రత్నకాం
చనమయమైన దీవి రభసంబునఁ జేరి కడంకఁ గన్యకా
జనకుని గాంచి చెప్పె నిజసంవరణోద్యమ మప్పు డేర్పడన్. ౯౨

సీ. అతఁడు నాచంద్రకేతుండు చనుదెంచి తనరాక చెప్పినఁ దద్దురుండు
నిద్దఱి కర్చన లిచ్చినఁ దాంబూలగంధపుష్పాక్షతల్ గైకొనంగఁ
దొడవుల కెల్లను దొడవైన కన్నియఁ దొడమీఁద నిడుకొన్న యెడ నొకండు
తెల్లసంపెంగలు దివ్యంబు లివి యని సమముగా నిచ్చినఁ జంద్రకేతుఁ
డిడియు మేలని తనతలఁగదియఁదుఱిమెఁ, దొలుతదేవయోగ్యములనఁదొడియరాతఁ
డిష్టదేవత కర్పించి యెలమిఁ బిదప, నీని ముడిచెద నని యొడిలోన దాఁచె. ౯౩

1. న్మనమె నేఁడందేఁగుచో 2. దొలంచి

చ. ఇరువురచేష్టలుం గని మృగేక్షణ యల్లన లేచి హంసనుం
దరగతి లోనికిం జనినఁ దండ్రియు నిద్దఱపేళ్లు జాడలుం
జరితములుం దగం దెలిసి సామ్యము గల్గిన వీరిలోన నె
వ్వరి నవుఁ గా దనం జను వివాదము బాలికచేతఁ దీఱెడున్. ౫౪

క. ఆతరుణి మెచ్చి కైకొను, నాతఁడె మాయల్లుఁ డనుచు నచటికిఁ జని క
న్యాతిలకముఁ జంకిట నిడి, వాతెఱ ముద్దిడుచు బుజ్జనంబునఁ బలికెన్. ౫౫

గీ. ఒడిఁ బ్రసూనముల్ దాఁచె రత్నోద్భవుండు
తుఱిమికొని యుండెఁ జంద్రకేతుండు దొల్త
నీకొలఁది యిద్దఱందును నీకుఁ జూడ
నొప్పుగా రసికుఁ డెవఁడో చెప్పు మనిన. ౫౬

క. పువ్వులు గొను మని యిచ్చిన
యవ్వేళన తుఱుముకొన్నయతఁ డెవ్వఁడో వాఁ
డివ్వసుమతి రసికుఁ డగు
నవ్వంబడు నొరులచేత నాకుం జూడన్. ౫౭

వ. అనినఁ దండ్రి విని యితండె జాణ యని నాకు నీతివాక్యంబు దోఁచుచున్న
యది యది యెట్లనిన. ౫౮

క. వనితాభోగము లంచము, ధనము సుభాషితము విరులుఁ దాంబూలముఁ బం
డినపండ్లును సిద్ధాన్నం, బును దడయక కొన్నవాఁడె భువి జాణ యగున్.

వ. అనినం బద్మావతి యానీతివాక్యంబు దప్ప దిప్పటి కుసుమంబులు దివ్యంబు
లని యిచ్చుటం జేసి తోడియాతండు దేవతార్పణంబు చేసి మఱి ముడిచికొ
నం దలంచె నెయ్యి పాలలో నొలుకుటయ్యె దేవతాపరాధంబు దగుట సక
లమంగళహేతువు మానుషబలంబుకంటె దైవబలంబు ప్రబలంబు మఱి యిం
తియకాదు. ౬౦

క. ఆకుసుమంబులు దేవత,కై కోరికి దాఁచికొనినయది చూడంగా
నీకడకు వచ్చునెడ ననుఁ,గై కొనుటకు మ్రొక్కు టొకటి గలుగఁగఁబోలున్.

మ. అనినం గూఁతు నలంకరించి మఱి నెయ్యం బెచ్చుటం బుట్టె నా
తనిపై వైవుము వాఁడె భర్త యని నూత్నంబైన పుష్పస్రజం
బెనయం జేతికి నిచ్చి బంధులు నిజాభీష్టార్థముల్[1] వచ్చు క్రం
దున వాద్యంబులు మ్రోయఁగా నెలమితోఁ దోడ్కొంచు నేతెంచినన్. ౬౧

1. భీష్టార్థముల్.

క. రత్నద్వీపంబునఁ గల, రత్నంబులలోనిదివ్యరత్నము[1] కన్యా
రత్నము దా వనమాలిక, రత్నోద్భవుమీఁద నై చె రాగం బడరన్. ౬౩

వ. అవ్వేళం బద్మినీరాగకారణంబగు గగనరత్నంబుపగిది పద్మావతీకృతానురాగుం
డగురత్నోద్భవు శుభోదయంబునం జంద్రకేతుండు ప్రభాతచంద్రుక్రియం బ్రభా
హీనుండై లోనం గుందుచు జలధిఁబడం దలంచిన నది తెలిసి యాసెట్టి తనతమ్ము
ని కూఁతుఁ గుముద్వతి నిచ్చెదనని యతనిరాకసఫలంబుగాననునయించి తెచ్చి.

ఉ. సంపద సొంపుమీఱఁగఁ బ్రసన్నమనస్కుఁడు సెట్టి వేడ్కతోఁ
బెంపడరంగ నల్లునకుఁ బెండిలిచేసి తదీయసత్క్రియా
లంపటుఁడై సువర్ణదశలక్షధనం బరణంబు నిచ్చి యా
దంపతు లుల్లసిల్లఁగఁ బదంపడి వారల నంపె నింపునన్. ౬౪

క. రత్నోద్భవుండు నిట కతి, యత్నంబున వచ్చి వంచితాప్తజనుండై
నూత్నవివాహశ్రీ యగు, పత్నిం జేపట్టి నాకుభవనము సొచ్చెన్. ౬౫

వ. చొచ్చి ప్రణమిల్లి. ౬౬

శా. దేవా మ్రొక్కెదె వచ్చె నంచు శితశస్త్రిం గంఠనాళంబు స
ద్భావాధిక్యము దోఁపఁ ద్రెంచుకొనినం బద్మావతీకన్య ప్రే
మావేశంబును భక్తియు న్నిగుడఁగా నాథంగి నిచ్చో నిజ
గ్రీవాచ్ఛేదము చేసి వ్రాలెఁ బతిపైఁ గీర్ణోచ్ఛలద్రక్తయై. ౬౭

చ. అటఁ దమమామఁకలోన హితు లాతనిఁ గానక జాడ పట్టి యి
చ్చటి కరుదెంచి తున్కలయి చచ్చినవీరలఁ జూచి మద్గృహం
బిటనట నాదటం బొరలి యేడ్చుచు నెత్తులు మొత్తుకొంచు ను
త్కట మగుమఃఖవహ్నిఁ గడుఁ గ్రాఁగిరి వేఁగిరి దోఁగి రశ్రులన్. ౬౮

సీ. తదనంతరంబ యిద్దఱ నెత్తికొని వెలి కరుగఁ జూచిన నేను గరుణ కల్మి
మీలోన నొక్కఁడు మిడిదల యిచ్చిన దంపతుల్ బ్రదుకుట తథ్య మనిన
నామాట కుల్కి మిన్నక కాలభైరవుం డీలోన నిద్దఱ నిట్లు ద్రుంచె
నింక నెందఱఁ జంప నెంచినాఁడో యని విడిచి కన్పని గుడి వెడలి పాఱి
రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన
మ్రొక్కఁ జనుదెంచి కాంచి విదిక్కుపడుచు, వెడలిమఱిచూడ రిట వెరవేఁకిపట్టి.

క. వీరాగ్రణి యగు నీచే, వీరిద్దఱు బదికి రింక వేఁడుము దగ నీ
కోరిన కోరిక లిచ్చెద, భూరమణీరమణ సర్వభూతదయాత్మా. ౭౦

1. మొదలిరత్నము.

వ. అనుడు నతండు మఱియుం బ్రణమిల్లి. ౭౨
క. సకలార్థసిద్ధికై దేవ! "కలా మైలారు భైరవా" యనుపలుకుల్
ప్రకటంబుగ రాజ్యముతో, వికలత్వము లేనిబ్రదుకు వీరల కిమ్మా. ౭౩
మ. అనుచు న్వేఁడిన వానిసాహసము నత్యౌదార్యముం భైరవుం
డనురక్తిం గొనియాడి వారలకుఁ బ్రాజ్యం బైనరాజ్యంబుఁ జం
దనశైలస్థలిఁ గల్గ నిచ్చి తనలోఁ దా సన్నిధిం బొందినన్
ధనదుం గూడి కడంకతో మగిడె నాథా శ్రీశుఁ డుజ్జేనికిన్. ౭౪
క. ఆభూపతి గుణములు నీ, కేభంగులనైనఁ గలుగ వీక మగుడు మనం
బ్రాభవముఁ గలిమి జాఱఁగ, నాభోజుఁడు తిరిగి చనియె నంతఃపురికిన్. ౭౫
వ. అంతఁ గొంతకాలంబు చనఁగ. ౭౬

—: ఎనిమిదవబొమ్మ కథ :—

క. కాశాబ్జమల్లికాకలి,కాశారదనీరదేందుకైరవహంసా
కాశాపగాంబుహిమనం,కాశాంగవికాసితప్రకాశు గిరీశున్. ౭౭
చ. తలఁపుచు మ్రొక్కి భోజవసుధావరుఁ డిష్టులు దృష్టశాస్త్రవే
త్తలు శకునజ్ఞులు న్సముదితం బగు లగ్నము చెప్పఁగా సము
జ్జ్వలకరవాలహస్తుఁ డయి వచ్చి మహాసన మెక్కఁ బూనఁగా
నిలునిలు మంచుఁ బల్కెఁ గడు నేర్పున నచ్చటి బొమ్మ యిమ్ములన్. ౭౮
క. మోహమున భద్రపీఠా,రోహణ మగు నసుట గుణవిరోధము గాదే
సాహసభూమణుసరిగా, సాహసగుణగణము లేక చనునే యెక్కన్. ౭౯
క. ఇవ్విధమునఁ బలికిన నృపుఁ, డవ్విరుని బలిమి తెంపు లవి యెట్టి వన
న్నవ్వుచు నప్పాంచాలిక, నివ్వెఱఁగందంగఁ జెప్పె నిర్వచనముగన్. ౮౦
శా. ఆకర్ణింపుము భోజభూవర నిలింపాధీశసంపాదితా
స్తోకస్నేహవివేకనాకయువతీస్తోత్రైకపాత్రుండు ధా
త్రీకాంతాపరిభోగ్యభాగ్యనిధి కీర్తిన్ విక్రమాదిత్యుఁ డే
కైకచ్ఛత్రముగాఁ దనర్చు ను జగం బేలెన్ గృపాలోలుఁడై. ౮౧
క. ద్వాత్రింశద్భాగములను, ద్వాత్రింశద్ద్వారమైన వజ్రాసనముం
ద్వాత్రింశదాయుధములున్, ద్వాత్రింశల్లక్షణములుఁ దగునాతనికిన్. ౮౨
సీ. దుర్గరక్షణమును దుష్టశిక్షణమును శిష్టపాలనమును జేయవలయు
వర్ణధర్మములును వనములు గుళ్లును జలజాకరంబులు నిలుపవలయుఁ

కృషియు వాణిజ్యంబు గృహజీవధనములు నాయుర్వ్యయంబులు నరయవలయు
ననదల నర్థుల నార్తులఁ బాత్రులఁ బూజ్యుల విప్రులఁ బ్రోవవలయు
బలముఁ దెంపుఁ గలిగియలుకయుఁ గరుణయుఁ, జలము నిలుకడయును జరుపవలయు
నయముఁ బ్రియమును వైరిజయముఁ గార్యముఁ గొల్వు, నితరరాజగతుల నెఱుఁగవలయు.

క. అన నున్న నీతివిధమున, ననువుగ భూపతులవలన నమ్మై యుపవ
ర్తనముల జరిగెడు నృపవ, ర్తనములఁ దెలియుచు నతండు ధర యేలంగన్.

క. చారులు చనుదెంచినఁ బతి, వారలచే నన్యదేశవార్తలు వినుచు
న్నీరు చరించిన యాకా, శ్శీరంబున నేమి గలవు చిత్రము లనినన్. ౮౬

సీ. వసుధేశ యచ్చట వైశ్యుండు ధనపతి యోజనాయతమైన యొక్క చెఱువు
గట్టించి లోఁతుగాఁ గావింప నందులోఁ బుడిసెఁడు నీళ్లును బొడమకున్న
వగచి యింటికిఁ జని మగిడి నిచ్చలు నట్ల వచ్చి యాకట్టపై వెచ్చనూర్చు
చుండఁగా ముప్పదిరెండులక్షణములు గలవానికంఠరక్తంబు లిమ్ము
చెఱువు నిండు ననుచుఁ జెప్పె నంబరవాణి, దాని కాతఁ డట్టివానిఁ గూర్పఁ
బూని యేకకోటులైన బంగారునఁ, బ్రతిమ లేఁడు నిలిపెఁ, బద్య మొకటి.

గీ. "అవనిఁ ద్రిదశలక్షణాన్వితుఁ డగుధీరుఁ, డిచటఁ గంఠరక్త మిచ్చెనేని
సప్తకోటిమూల్యతప్తకాంచనముల, ప్రతిమ లేఁడు నతని పాలు సుమ్ము." ౮౭

మ. అని యిట్లున్నది విస్మయం బిది నృపాలాగ్రేసరా నావుడు
న్విని యుత్సాహముతోడఁ దత్సహితుఁడై విశ్వంభరాధీశుఁడుం
జని యచ్చోటఁ దటాకమధ్యమున గర్జన్నర్దళధ్వానసం
జనిత శ్రీరమణీప్రసాదవిలసత్సౌధంబు వీక్షించుచున్.[1] ౮౮

గీ. అష్టదిక్కులందు నష్టభైరవులను, దాండవమున నొప్పుతాండవేశు
నెదుర శ్రీవరాహు నేఁబదిచేతుల, రాతికంబముతుదిఁ బ్రీతిఁ గనియె. ౮౯

క. ఉర్వీశుఁడు నేతువునఁ జ, తుర్వింశతిమూర్తు లెదురఁ దోఁచఁగఁ ద్రిజగ
న్నిర్వాహకుఁ డన నిలిచిన, సర్వేశ్వరుఁ జూచి మ్రొక్కి సద్భావమునన్. ౯౦

ఉ. అచ్చటిపద్యముం బ్రతిమ లన్నిటి నేర్పడఁ జూచి యాత్మలో
నచ్చెరువంది భూమివరుఁ డచ్చెఱు వప్పుడె నిండఁ జేయఁగా
నిచ్చఁ దలంచి వేళకొలఁ కించుకసేపు సహించి యుండఁగా
నిచ్చ వెఱుంగు సంగతి దినేశుఁడు దగ్గఱఁ బల్కె మాంబుధిన్. ౯౧

1. శ్రీరమణీకటాక్ష విలసత్ స్థానంబు వీక్షించుచున్. ప్రసాదయుగు నాసౌధంబు వీక్షించుచున్.

ఉ. అంబరరత్నబింబ మపరాంబుధిఁ జేరఁగ నెండ శైలశృం
గంబుల ధాతురాగముల కైవడిఁ గెంపు వహించెఁ జక్రవా
కంబులు తల్లడిల్లె విహగంబులు గూండ్లకు నేఁగఁజొచ్చెఁ బ
ద్మంబులు వాడఁబాఱెఁ గుముదంబులు సొంపున కెక్కె నిక్కుచున్. ౯౪
గీ. పండుటెండఁ దరులు పల్లవద్యుతులతో, మెండుకొనఁగ వరుణుమేడమీఁద
నుండి వెలుఁగు పసిఁడికుండ చందంబున, నెండఱేఁడు గ్రుంకుగొండ నొప్పె.
సీ. అపరాబ్ధిఁ గ్రీడించు నంబరశ్రీ యొద్ద నిద్దమౌ కుంకుమముద్ద యనఁగ
నచట సంధ్యాదేవి కరఖర్వంబు లెత్తుదిక్సతిచేతిమణిమయకలశ మనఁగ
వరుణుని ముందఱఁ బరిచారకులు నిల్వఁ బట్టిన రత్నదర్పణ మనంగ
నస్తాచలం బను హస్తిమస్తకమునఁ దిరమైన రక్తచామర మనంగ
నిఖిలదిగ్వలయాంతమాణిక్య మనఁగ, నిట్ట ప్రాఁకిన పవడంపుఁ జట్టయనఁగ
గట్టుతుద నున్న జేగుఱుగ ల్లనంగ, నరుణమండల మొప్పె దినాంతమందు.
క. అయ్యెడ నర్కునిమండల, మయ్యచలము డిగ్గి పశ్చిమాంబుధి సొచ్చెం
బయ్యందిఁగాఁచి కమ్మరి, చయ్యనఁ బదనిచ్చు నుక్కుచక్రము మాడ్కిన్. ౯౭
గీ. ఏవిధమున మలక లైన దైవగతిని, సొమ్మువానిన మఱి చేరు సొమ్ము నాఁగఁ
ద్రిభువనము లెల్లఁగలయఁగఁదిరిగి గగన,రత్నమప్పుడు రత్నాకరమునఁగలసె.
క. నెఱసంజఁ గ్రుంకు కుబ్బలి, చఱి జఱిజఱి నినుఁడు డిగ్గఁజాఱుచుఁ జనునా
తఱి నఱిముఱి నెగసిన [1]జే, గుఱుధూళి యనంగఁ గెంపు గుఱికొని పర్వెన్.
క. మిన్నందెడు తేజంబున, నెన్నంగల యినుఁడు దీఱె నిదె యెడ రనుచు
న్విన్నంతనె పఱతెంచెడు, మన్నీలన నపుడ యిరులుమన్నీ లెసఁగెన్. ౯౮
*క. లోకమున విగతదృష్టి వి,వేకంబునఁ జక్రవాకవిరహానల ధూ
మాకారంబున జనములు, చీకాకుపడంగ దెసలఁ జీఁకటి గప్పెన్. ౯౯
గీ. అర్కుఁ డేఁగిన పిదపఁ గాలాభ్రలీలఁ, దమము గప్పిన యెడ వియత్పథముదోఁచె
వరుస దప్పక దావపావకము సోఁకి,చనినపిమ్మట ఘనతృణస్థలము కరణి. ౧౦౦
క. నేలయు నింగియు నిండఁగ, వాలుచు దళమైన చీఁకువా లేచినఁ ద
త్కాలంబున జగ మొప్పెను, నీలసలిలమునను గడవ నించినమాడ్కిన్. ౧౦౧
సీ. యమునాజలానీల మాచిమ్మచీఁకటిపెల్లున జగమెల్ల నల్లనైన
దిగినఁ దప్పెద మని యగజతోడను శూలి తనవెండికొండపైఁ దలఁకుచుండ

1 తఱిపడితో నెగసినజేగుఱు——*ఈపద్యము మొదలు **వఱకునొకప్రతిలో నే కలవు.

నీదెస మఱి గానరా దని హరి లక్ష్మి దోయిగా నమృతాబ్ధిఁబాయకుండ
దీనఁ బాసినఁ గానలే నని వాణి తోడ్పడ బ్రహ్మ వెలిదమ్మి వెడలకుండఁ
దెలుపు నలుపురు నని మొడి తెలివి తలఁగి
పల్లమును మిఱ్ఱు నెఱుఁగక యెల్లజనులుఁ
బుట్టుచీఁకులగతి నంటి పోక దక్కి
యుండి రుదకంబులో మునిఁ గున్నపగిది. ౧౦౨

క. రాజిల్లెను తారాగ్రహ, రాజిం గ్రిక్కిఱిసి యంబరము గడు నొప్పెన్
రాజు చనుదెంచు నని యుద్భ్రాజితమైయున్న విరులపందిరిభంగిన్. ౧౦౩

శా. దిగ్భామామృగనాభిలేపనము భాతి న్విస్రుతం బౌ తమః
ప్రాగ్భారంబు నిశావధూచికురభారస్ఫూర్తి వర్తిల్లఁగాఁ
బ్రాగ్భాగంబునఁ దచ్ఛిఖావినిహిత ప్రవ్యక్తరక్తోత్పల
స్రగ్భావంబునఁ గెంపు దోఁచె రజనీరాజద్యుతివ్యాజమై. ౧౦౪

క. తరుణారుణకిరణోత్కర, పరిహృతఘనతిమిర మైనప్రాగ్భాగమునం
బురుహూతు నెమరనెత్తిన, కరదీపికకరణి శీతకరుఁ డుదయించెన్. ౧౦౫

క. తనయుదయమె మదిఁ గోరెడు, నను విడిచె నినుండు కల్ల నాయెడ లేకుం
టనెఱుఁగఁ డని పూర్వాశాం, గన జగమున మడ్డు వట్టుగతి శశి మెఱసెన్.

సీ. ఉదయాచలము చఱి నున్న బంధూకంబుకొమ్మను బొడమిన కుసుమమనఁగఁ
దత్ప్రదేశంబునఁ దలకొని పొడతెంచు నలినీలతాపక్వఫల మనంగ
విరహిమృగంబుల వేఁటాడుమదనుండు తివిరి పెట్టించిన దివియ యనఁగ
నమరంగ నింద్రాణి యాఖండలుని నివాళించెడు పసిఁడిపళ్లెర మనంగఁ
దోడుతోడన తనకెంపుపీడుచుండఁ, దిమిరపటలంబు కొంతె మీఁదికిఁ జలింపఁ
దెలివిపడలేఁతవెన్నెలమొలకలెత్తి, నిండుకొనియుండెనమృతాంశుమండలంబు.

ఉ. కోకములు న్సరోజములుఁ గుందుచుఁ గందుచునుండఁ గైరవా
నీకములుం జకోరములు నిక్కుచు సొక్కఁగ మానినీసము
త్సేకము సంధకారమును దిగ్గఁగ దిగ్గన లోకము న్నిజా
లోకము నుల్లసిల్లఁ గవిలోకము మెచ్చులు పిచ్చలింపఁగన్. ౧౦౮

క. నడుమం గృష్ణుఁడు గలపాల్కడలిని జనియించి తండ్రికై వడి మూర్తిన్
బెడఁ గడరెడ వాఁ డనఁగా, నుడుపతి లెలుపై కళంకయుతుఁడై మెఱసెన్.

క. తిమిరసముదాయమున న, ర్థము నలుపై పూర్ణతుహినధామద్యుతి న
ర్థము తెలుపై యాకాశము, యమునాగంగాంబుసంగమాకృతిఁ దాల్చెన్.

గీ. మిత్రుఁ డేగిన యెడరున మేర దప్పి, వాలి చేకొన్న యిరులమన్నీలు పఱవ
యశముగతిఁ గ్రొత్తవెన్నెలదిశలఁ బర్వ, రాజు చనుదెంచె గగనదుర్గమునకంత. * *

క. ఇటునటుఁ జనకుండఁగఁ జెం, గటఁ జాగ్రం జాఁక నిడిన గతిఁ దప్పినచీఁ
కటి చెలికాండ్ర న నంబుజ, పుటములలోఁ జంచరీకములు తగులొందెన్. ౧౧౩

క. భాగీరథియుదకంబు న, భోగంగయు వేఱుసేయఁ బోల దనుచు న
వ్వాగీశుఁడు గూర్చెనొ యన, వేగన భూగగనములను వెన్నెల నిండెన్.

సీ. తొలితొలి లేఁతవెన్నెల నారగింపుచుఁ దనియఁ బిల్లలనోళ్ళఁ జొనిపి చొనిపి
ముదురువెన్నెలఁ బట్టి చదియంగ నమలుచు మెచ్చుచుఁ బిల్లల కిచ్చి యిచ్చి
పండువెన్నెల దాడఁ బలుమాఱు నొక్కుచు గమిగూడి యందంద కమిచికమిచి
వెలినార సాఁగెడు వెన్నెలకాఁడలఁ ద్రొక్కి ముక్కునఁ ద్రెంచి బొక్కి బొక్కి
చొక్కి తత్ప్రవాహములోన సోలిసోలి
యడ్డమీఁదుచు గడపె నాఁగియాఁగి
యెనసి బలఁగముతోఁగూడి[1] మునిఁగిమునిఁగి
కోరికలు మీరఁబుచ్చెఁ[2] జకోరచయము. ౧౧౪

చ. కలువలవిందు జక్కవలకందువ వెన్నెలతీవదుంప ము[3]
చ్చులమెడకోణ మంగజునిచూపరి చూపులయింపు జారకాం
తలవెతగొంగ రాత్రికులదైవము చల్లనిరాజు పంకజా
బుల ముకుగొయ్య[4] యచ్యుతుని ముద్దుమఱంది వెలింగె నయ్యెడన్. ౧౧౫

క. కొడుకుసిరిఁ జూడ నుబ్బునఁ, గడఁగి వడి న్వెడలి వచ్చి కడు మీఱినపా
ల్కడలి యన నిండువెన్నెల, గడలుకొనుచు నెల్లకడలఁ గడు బెడఁ గడరెన్.

సీ. దిక్కులు గలయంగఁ బిక్కటిల్లిన పండువెన్నెల యాపాలవెల్లి యనఁగ
ముత్తియంబులభాతి మొత్తమౌ తారకాగణములు లహరికాగణము లనఁగ
నుజ్జ్వలాకారమౌ నుడురాజబింబంబు సెజ్జయై మెలఁగిన శేషుఁ డనఁగ
నందమై మృగనాభిబిందుసుందరమైన యందులకందు ముకుందుఁ డనఁగ
నట్టివేళఁ గువలయానందకందమై, పుణ్యములకుఁ గలితభోగములకుఁ[5]
గారణంబునాఁగఁ గందర్పజనని యై, రజనిలక్ష్మి మిగుల భజనకెక్కె. ౧౧౬

1. యెనసి బుడుగులయట్టులు మునిఁగి-బుడిగి=బుంగ మంత. చి. సూ.—2. మాగిముంచె 3. రాజుల మెడకోణ 4. పంకజంబులకెదురెక్క. 5. యానందమై పుణ్యభాగులకును వారి భోగములకు.

ఉ. ఆతఁడేఁ బార్థివుండు సమయం బిదె నిర్జన మంచు నిల్చి త
త్సేతువుమీఁద రక్తబలిదేవత[1] నిష్ఠఁ దలంచి ధర్మ వి
ఖ్యాతముగాఁ బరోపకృతికై తల యిచ్చెద నంచు నుబ్బుచుం
జేతికృపాణ మల్ల మెడఁ జేర్చె మెఱుంగులు తొంగలింపఁగన్.[2] ౧౧౮

ఉ. అప్పుడు రక్తభోజిని తదస్త్రము పట్టి ప్రసన్నచిత్తయై
కప్పు తనూలత న్మెఱయఁగా నృపుముందట నిల్చి వేఁడు మే
నిప్పుడు మెచ్చితి న్వరము లిచ్చెద నావుడు మ్రొక్కి యాత్మలోఁ
దప్పనిభక్తితోడ వసుధాపతి పల్కె నుదారవృత్తియై. ౧౧౯

క. ఇచ్చుటఁ గోరినకోరిక, లిచ్చెద నని యానతిచ్చితే నడిగెద నా
కచ్చెరువుగ నీతలఁపున, నిచ్చెలు విదె నిండఁజేయు మిప్పుడు తల్లీ. ౧౨౦

గీ. అనుడు దేవిపల్కె నవనీశ నీధర్మ, బుద్ధిఁ జెలువు దానె పూర్ణ మయ్యె
ధార్మికులకు సిద్ధితడయునే కప్పలఁ, గాచి యెలుక పాము గతికిఁ బుచ్చె. ౧౨౧

క. అనవుడు జనవిభుఁ డది యె, ట్లని యడిగిన దేవి చెప్పె నాకథ యిదిగో
వినుము హిమాద్రిసమీపం, బునఁ గడు లోఁతైన మడుఁగుపొలుపై యుండున్.

క. ముదమున నందులకప్పలు, వెదవెట్టిరె వెట్టికోరు వెట్టిరె యెవరే
కదకడ దక్కుము పొదపొద, యదె వరవర వాఁగుఁగూఁగు రనుచుం జెలఁగున్.

క. అట కంతటను ఫణాత్రయ, పటుతేజుఁడై యొక్క శంఖపాలుం డను పే
రిటి నాగేంద్రుఁడు చని దా, పటికప్పల[3] మ్రింగఁ జొచ్చి పద్యము చదివెన్.

క. "గుండియ చెదరక భువి నె, వ్వండైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినన్
గండూపదీయుతం బగు, మండూకౌఘంబులిండి మానుకఁ జుండీ." ౧౨౫

క. అని ముమ్మాఱు ముఖత్రయ, మునఁ జనుపుచు మడుఁగుచుట్టు ముమ్మాఱు వివ
ర్తనచేసి మూఁటి మ్రింగుచు, నను దినమును వ్రతముపోలె నచటం దిరుగున్.

శా. ఈమర్యాదల నున్నదాని చరితం బేపారఁగాఁ జూచి వి
శ్రామార్థంబుగ నొక్కకాకి చని వృక్షశ్రేణిపై బాంధవ
స్తోమంబు న్వినిపించి నిల్వక మహాచోద్యంబుగా నుత్తమ
ప్రేమాఢ్యం బగు మూషకంబునకుఁ జెప్పెం దత్క్రమం బేర్పడన్. ౧౨౭

క. ఆమూషక మిది చూడఁగ, నీమహిఁ గడుఁ జిత్ర మనుచు నిచ్చఁ గుతుకము
ద్దామముగఁ గాకితోడుగ, నామడువున కేఁగి యచటి యవనిజ మెక్కెన్.

1. రక్తజలదేవత. 2. కృపాణ మెత్తి మెడఁజేర్చె మెఱుంగుతురంగలింపఁగన్. 3. యప్పటికప్పల.

క. అత్తరువుమీఁద నుండుచు, నత్తఱి నుదకంబులోన నహిభీతిఁ గడుం
గుత్తుక తుకతుక యనఁగాఁ, దత్తఱపడుచున్న భేకతతిఁ బొడఁగాంచెన్. ౧౨౯
గీ. బ్రహ్మ "కప్పకాటు పాఁపపోటును", లేకయుండఁ జేసెఁ గాక నేఁడు
గలిగెనేని వైరిఁ గని యిన్ని దినుమవె, దైవలిఖిత మేల తప్పు ననియె. ౧౩౦
క. ఆలోనను వెడలి మహా,వ్యాళము చదువుచును మఘువు వలగొనఁగాఁ ద
త్కాలంబున మూషక మిటు, చాలం గృపపుట్టి వాయసంబున కనియెన్. ౧౩౧
చ. అలిగి వధించినప్పు డొరు లడ్డము వచ్చిరయేని నాఁడుఁగ
ప్పల మగకప్పల న్నిఁకువఁ బంతముచేసె వడిన్ భుజంగ మి
మ్ముల మన మడ్డమై నిలిచి ముక్తుల మాదము రమ్ము నావుడుం
గలఁగి ఖగంబు బుద్ధి యిదిగాఁ దనుచుం దలయూఁచి యిట్లనున్. ౧౩౨
ఉ. అన్నలొ తమ్ములో చెలులొ యాత్మజులో చనువారు వీరికై
మిన్నక చావనేల యిది మేలె భువిన్ బలిభోజి నయ్యు నా
యున్నెడ విశ్వసింప నొరునొద్దకుఁ జేరఁ బ్రమాద మైనఁ గ
న్నన్న నెఱింగి యొండెడకుఁ జాఁగుదుఁ బ్రాణముతీపి చూచితే. ౧౩౩
క. వలవనిపని యిది ఫల మని,చలమునఁ దాఁ జచ్చి పడయుసంపద లేలా
యిలఁ బ్రాణము గలిగిన *బి,బ్బిలియాకేఱి తినవచ్చుఁ బెక్కుదినంబుల్. ౧౩౪
గీ. మనుజుఁ డొక్కఁ డేటమునిఁగెడు దిగి నిల్వఁ, బట్టు మనిన భంగి నిట్టునీవు[1]
కొంత దెలియలేవు క్రొవ్విన గోఱియ దాఁ, జింతకట్టె మేయఁ జేరుటయ్యె.
గీ. ప్రాణమైన సుతులుఁ బత్నులుఁ జావఁగాఁ, జావలేరు వీనిచావు కింత
తన్నుమాలినట్టి ధర్మంబు గలుగునే, చెడుగుబుద్ధు లింక విడువు నీవు. ౧౩౬
క. అనవుడు నది యిట్లనియెను, విను మొక ప్రాణమునఁ బెక్కువిధముల ప్రాణుల్
మనఁగం జేసినపుణ్యాం, బెనయునె భువిలోనఁ గ్రతువు లెన్నియుఁ గూడన్.
క. ధనధాన్యములును సుతులును, వనితలుఁ దనతోడఁ గూడి వచ్చుట గలదే
జనహిత మగునడవడిఁ జ,నిన ధర్మము దనకుఁ దోడునీడను బోలున్. ౧౩౮
క. ధనము గలిగి పెట్టక యీ, జననంబున నెలుకనైతి జనులకు నిపుడ
ర్తన సమకూరక యూరక, చనియెను దినము లొగి ధర్మసంచయ మేదీ ౧౩౯
క. పాపంబు పుట్టునెడఁ దా, నోపియు నుడుపంగ లేక యూరక యున్నం
గాపురుషుం డాతం డగు, నాపాపము వానిఁ బొందు నండ్రు వివేకుల్. ౧౪౦

* బ్బిలియాకేఱి. 1. డొక్కఁడు (మనుగు) గుమకుదినిరెడు (డే) దుగోదానఁ బెట్టు మనినభంగి నిట్టినీవు- చింత కట్టె-చిన్న యనూరిగారు.

క. క్షోణి "వనిత్యాని శరీ,రాణి" యనుచుఁ బెద్ద లెఱుక ప్రచురింపంగాఁ
ప్రాణిపరిపాలనమునకుఁ, బ్రాణము వంచింపనేల పరహితమతికిన్. ౧౪౧
క. తనతనయులుఁ దనసతులును, దనవారలుఁ దనగృహంబుఁ దనసొ మ్మనుచుం
దనుపునఁ దనరెడికప్పలఁ, దన దగు తను విచ్చి కాచి తనిపెదఁ బ్రీతిన్. ౧౪౨
క. ఈగతి "ధర్మస్య త్వరి,తాగతి" యనుపలుకుకొలఁదిఁ దడయక నే నా
నాగేంద్రుని కెదిరించెద, నాగాంతకుఁ జేరుఖచరనందను మాడ్కిన్. ౧౪3
క. అని పలికి శంఖపాలుని, పని విఘ్నముఁ బొందఁజేయఁ బనిపూని గజా
ననుఁడు దనవాజిఁ బుత్తెం, చెనొ యనఁగా మూషకంబు క్షితిపై నుఱికెన్.
సీ. ధవళాంశు మ్రింగి సుధాశక్తిఁ దెల్లని దేహంబు వడసిన రాహు వనఁగ
భువనత్రయంబు బొక బుట్టఁ[1] బెట్టఁగఁ జాలు వేఁడిమిపడగలు మూఁడు మెఱయ
భీషణం బైయున్న రోషాగ్నిఁ బొడమెడు శిఖలకై వడిఁ గ్రాలు జిహ్వ లడరఁ
దనలోని కీసు ముందటఁ దెల్పుమాడ్కిని శ్వాసంబుతో విషజ్వాల లొలుక
[2]మ్రోయుచేగంటచాడ్పునమ్రోగిమ్రోగి,చదివి తిరిగెడునాగేంద్రు నెదురనుండి
నీకు నాహార మిప్పుడు నేన నైతి, నిలిచి కైకొను మనుచు నయ్యెలుక పలికె.
క. ఆపలుకున భుజగము తన,రూపంబు పరిత్యజించి రుచిరాకృతి వి
ద్యాపారంగతమతి యన, దీపించెడు విప్రుఁడై నుతించుచుఁ బలికెన్. ౧౪౬
క. మూషకకులతిలక దయా,భూషణ నినుఁ బోలునట్టి పుణ్యులు గలరే
భాషణమాత్రంబున ని,ర్దోషుండ నై బ్రకుకఁ గంటిఁ దొల్లిటిభంగిన్. ౧౪౭
సీ. తాపసుం డగుదీర్ఘతముఁ గొల్చి సాంగయుక్తంబుగా వేదత్రయంబు చదివి
యతనిచే దేవకార్యమునకు నామంత్రితుండనై యుండఁగా దొర రొకండు
తనయింటి పితృకార్యమునకు ర మ్మనవుడుఁ దద్గృహంబునఁ బదార్థములుపెక్కు
గలుగ నూహించి యక్కడి కేఁగి కుడిచిన విని ఋషి చనుదెంచి నను నదల్చి
మునుపు మాకు నీయకొని యట చని కూడు,కుడిచి తీవు కుడుచుటఁ గూడ దనక
శ్రుతి యుతుండ వయ్యు శ్రుతిహీనజీవనై, పెనఁచి మ్రింగుచుండు భేకములను.
క. అని శపియించిన నే నా,తనికిన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తప్పు గలను శి
ష్యునిఁ గరుణింపుము మనుచది,వినచకువుల దురితమెడలి విరతియుఁగలుగన్.
గీ. అనుడు నామాటదప్పను వినుము నీకు, వేదము ల్నాఁడు పడగలై వెలయుఁగాన
శంఖపాలుండ వై జలాశయముఁ జేరి,మూఁటిఁదినుమనిపద్యంబు మొదలఁ జెప్పె.

1. బుస్సుఁ 2. మోపియున్నట్టి ఘోరమహాముఖము లడర.

క. "గుండియ చెదరక భువి నె, వ్వం డైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినన్
గండూపదీయుతం బగు, మండూకౌఘంబులింకి మానుదుఁ జుండీ." ౧౫౧

క. ఈకరణిం జదువుచు* నీ, వాకడ ముమ్మాటు దిరుగునవసరమునఁ ద
ద్వైకములఁ గావ ధైర్యము, గైకొని యొకఁ డడ్డమైన గతిఁ గను మనిరోన్.

క. కావున నిట నరగాకృతి, నీవిధమునఁ దిరిగి చదివి యిన్నిటిఁ గలయం
గా వధియించితిఁ గడపట, నీ వెరవున మఱత మెల్ల నీఁగితి ననఘా. ౧౫౩

క. దీర్ఘతముని శాపం బను, నిర్ఘాతము సోఁక వచ్చి నీవచనసుధా
నిర్ఘరణమున మంటిని, దుర్ఘట మిది యనఁగ వింటిఁ దుది గతిఁ గంటిన్. ౧౫౪

మ. అని చెప్ప న్విని మూషకంబు గడుఁ జోద్యం బంది యవ్విప్రుఁ డో
డ్డాని తా నుండు బిలంబుఁ జేరి యిదె కైకొమ్మంచు నం దున్న కాం
చన మెల్లం గొనివచ్చి యిచ్చి యుచితస్నానప్రదానస్పృహం
జనియెం గాశికి ధర్మరాశికిని మోక్షశ్రీపయోరాశికిన్. ౧౫౫

మ. ధరణీదేవకుమారుఁడు న్మగిడి యుత్సాహంబుతోఁ దత్సరో
వరతీరంబున మూషకేశ్వరమునా వర్తిల్లు తీర్థంబు నీ
శ్వరగేహంబును గల్గఁ జేసి చని యాచార్యుం దగం గాంచి సు
స్థిరమౌ భక్తిఁ జతుర్థవేదముఁ బఠించెన్ ధర్మనిర్మాతయై.[1] ౧౫౬

సీ. ఈవిధంబున నొక్కయెలుక ధర్మముసేయఁ జింతించునంతలో సిద్ధి యయ్యె
సర్వలక్షణముల సంపూర్ణుఁ డవు నీవు నీతలంపున నిది నిండు టరుదె
యదిగాన నొండెద్ది యైన నన్నడుగుము నావుడు వసుమతీనాయకుండు
చెలువుగట్టించిన సెట్టిధర్మం బెల్ల నుడివడకుండఁగ నడపు తల్లి !
యేనొనర్చునట్టి యీచేఁత మానవు, లెఱుఁగకుండఁ జేయు మిదియచాలు
ననుచు మ్రొక్కి వీడుకొని గూఢచారియై, యిచ్చమెచ్చి మగిడి వచ్చెఁ బురికి.

క. ఓరాజ యతని సరిగా, నీరీతిగుణంబు లేక యొక్కకు మనుజుల్
ధారానాయకుఁ డతి ని,స్స్మేరకుఁ డై మగిడె మోము సిగ్గున వ్రాలన్. ౧౫౭

—: తొమ్మిదవబొమ్మకథ :—

వ. అంత నొక్కనాఁడు నవమద్వారంబునం బ్రవేశింపఁ గడంగి. ౧౫౮

క. నలువకు నెల వగుతమ్మియు, వలిపం బగుపచ్చపట్టు వలయపుటలుగుల్
వెలిగుల్లయు వనమాలయుఁ, గలిమియు మానికము మేనఁ గలిగిన వేల్పున్.

---

* క. అనుచును. క. ఈకందము, జదువుచు. 1. నిక్లేశయై.

ఉ. భక్తిఁ దలంచి భోజుఁడు శుభం బగులగ్నమునందు హాళిపై
మౌక్తికశేష లొప్ప హితమాగధవందివనీపకద్విజా
ముక్తజయానులాపములు మున్ను గడంగెడు నంతనంత నా
సక్తసువర్ణపుత్రిక వెసం బలికెన్ నృపు నడ్డపెట్టుచున్. ౧౬౧

గీ. వినుము భోజరాజ విక్రమార్కుని బోలి, సత్త్వధైర్యములను జాలకునికి
దివ్యపీఠమెక్కఁ దివురుట పిచ్చుక,కుంటు శైలమెక్కఁ గోరుటయ్యె. ౧౬౨

మ. అనుడు న్నిల్చి యతండు వాని బలధైర్యంబుల్ దగం జెప్పుమా
యనఁ బాంచాలిక వల్కె నాతఁడు రణవ్యాపారపారంగతుం
డినతేజోంశభవుండు సాహసఘనుం డింద్రాదిమిత్రుండు స
జ్జనరక్షామణి యాచు నుజ్జయిని రాజ్యప్రాజ్యుఁడై యేలఁగన్. ౧౬౩

గీ. భట్టిమంత్రి సైన్యపాలి గోవిందచం,ద్రుఁడు త్రివిక్రముఁడు పురోహితుండు;
నప్పురోహితునకు నాత్మజుం డగు కమ,లాకరుం డన నవివేకి గలఁడు. ౧౬౪

క. ఆకమలాకరుఁ డాకమ,లాకరసాదృశ్యముగ జడాశయుఁడై నన్
శోకము మదిఁ బొదలంగ వి,వేకము పుట్టింపఁ దండ్రి వెరవున[1] దూఱెన్.

క. చుట్టములకుఁ దలిదండ్రుల, కెట్టియెడం బ్రియము నెఱపనెడపని చదువుల్
గట్టిగ నెఱుఁగనిపుత్రుఁడు, పుట్టుట కులమునకుఁ జెవులుపుట్టుట చుమ్మీ.

క. విను ముత్తమ మగుపుట్టువు, గనుపట్టెడు నట్టిరూపు గలమోదుగుఁబూ
వును మూర్ఖుండును బ్రబలెడు,వనమున భవనమునఁ దగినవాసన గలదే.

క. కులసతికి సిగ్గు క్షత్రియు, కులజానకున్ జయము వర్తకున కోపికయుం
గలిమికి వితరణమును వి,ప్రులకు న్విద్యయును దగినభూషణము లగున్.

క. పరులకు సోదరులకు భూ,వరులకుఁ గొనరాదు సర్వవశ్యము తానె
వ్వరి కిచ్చినఁ గోటిగుణో,త్తరవృద్ధి భజించు విద్య తనధన మెపుడున్. ౧౬౯

క. పరభూమికిఁ జనుచోఁ ద,స్కరులకు నగపడదు ప్రేఁగుగా దెచ్చట నె
వ్వరి నైన హితులఁ జేయును, ధరలో మఱి విద్యఁ బోల ధనములు గలవే.

ఉ. గద్యముఁ బద్యముం బెనుపఁ గైకొను టొండె, ధ్రువాప్రబంధసం
పద్యుతిఁ దాట యొండె, మృదుభాషలఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుటొండె, లో
కోద్యమలక్షణం బెఱుఁగు టొండెఁ, గడు న్భజియించుఁగాక యే
విద్యలు నేరఁ డేనిఁ బృథివిం బసు వాతఁడెగా గణింపఁగన్.[1] ౧౭౧

1. వెరపుచు దూఱెన్—మూ. విద్యలు నేరఁడేని పశువేయగుఁగాదె గణించిచూచినన్.

శా. సంగీతంబుఁ గవిత్వతత్త్వమును సౌజన్యంబు భావంబు స
త్సాంగత్యంబు నెఱుంగఁ డేని భువి నాశ్చర్యంబుగా వాలముం
శృంగద్వంద్వము లేని యెద్దతఁ డనం జెల్లుం దృణం బాతఁ డ
య్యాంగీకంబున మేయఁ డావసుల భాగ్యం బిచ్చటం గల్గుటన్. ౧౭౬

సీ. అనుచు నెగ్గించిన నాకమలాకరుం డభిమానియై తనయాత్మలోన
విద్యలు నేర్చి వివేకినై కాని యీజనకువక్త్రము చూడననుచు వెడలి
కాశ్మీరదేశంబు కడ కేఁగి యొకయూరఁ జంద్రకేతుం డనుసంజ్ఞఁ బరఁగు
నుత్తమద్విజుఁ గొల్చియుండఁగా నాతండు క్రమమున సిద్ధసారస్వతంబు
కరుణ నొసఁగిన నతఁడు సాంగంబుగాఁగ, నాల్గువేదములును గావ్యనాటకములు
దర్శనంబులు నీతిశాస్త్రములు దివిరి, కలయ సంగీతసాహిత్యకళలు నేర్చె.

వ. అభిజ్ఞుండై గురునానతివడసి తిరిగి దేశవిశేషంబులం జూడం జరియించుచు నొక్కనాఁడు.

క. కాంచనమణిమయరుచికలి, కాంచితనిజసాలవలయమై భూమినతీ
కాంచీగుణ మన మించిన, కాంచీపట్టణము నతఁడు గాంచెం గడఁకన్.

క. ఆనగరమునకుఁ జని జయ,సేనుం డను రాజు చేతఁ జిత్రంబుగ వి
ద్యానిపుణతఁ బూజ్యుండై, యానెపమునఁ గొన్నిదినము లచ్చట నిలిచెన్.

వ. అంత నొక్కనాఁ డతని యెదుట విటలోకమోహిని యను వారకామిని లలిత
విలాసినియై పొలసె నది యెట్టి దనిన. ౧౭౭

సీ. శృంగారరసములోఁ జేవశోధించి విరించి యీసతి నొనరించె నొక్కొ
మెఱుపు లన్నియుఁ గూర్చి మెదపి సొంపుగఁ జేర్చి యీసరోజాననఁ జేసెనొక్కొ
కాక బంగారులోఁ గాంతిసాధించి యీచంచలనేత్రఁ గావించెనొక్కొ
యుడురాజుఁ జేపట్టి పిడిచి సారంబున నీపడంతుక రచియించెనొక్కొ
చక్కఁదనము నెల్ల నొక్కచోటను గూడఁ, గూర్చి యీనెలఁత నొనర్చెనొక్కొ
యనఁగ రత్నపుత్రికాకృతి రసికుల, చూపుగములకెల్లఁ దీపు లొసఁగు.

క. ఆకామినిఁ గనుఁగొని కమ,లాకరుఁడు ప్రమత్తచిత్తుఁడై కందర్పో
ద్రేకమునఁ జేరునెడ నా,లోకించి యొకండు వింతలుగ నిట్లనియెన్. ౧౭౯

క. ఈనరమోహినిఁ బొందం, గానేఁగిన రాత్రి వచ్చి ఘనదంష్ట్రుం డొక
దానవుఁడు చంపుఁ గావున, హానిం బడ నేల తిరిగి యరుదె మ్మిటకున్. ౧౮౦

ఉ. నావుడు నుబ్బి భూమిసురనందనుఁడు న్నరమోహినీరతే
చ్ఛావిరతాత్ముఁడై నిలిచి సత్యముగా జనులెల్లఁ జెప్పఁగాఁ

(1.) కాంచనమయతటరుచికలి, కాంచిత- కాంచనమణిమయ తటరుచి, కాంచిత-

దా విని చోద్యమంది వసుధావరు వీక్షించి యొయ్య నొయ్య వి
ద్యావినయాఢ్యుఁడై తిరిగి తండ్రిఁ గనుంగొన వచ్చె నూరికిన్. ౧౮౧

మ. అచటం దల్లికిఁ దండ్రికిని స్వరుస సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి సం
భ్రమరప్రేమరసాకృతిం బ్రమదబాష్పస్యంద మందంబుగా
రచితాలింగను లై, కుమారక! సుధీరత్నంబవై వచ్చితే
సుచరిత్రా! యిది భాగ్య మంచు మదిలోఁ సొంపొంది రాదంపతుల్. ౧౮౨

శా. తద్యోగంబునఁ దండ్రి మ్రొక్కి లియు నాత్మంబొంగి సద్వృత్తికిం
జోద్యం బంది యనంతరంబ ధరణీశుం గానఁగా నేఁగి నా
యుద్యోగంబున జాణ యయ్యె నని యేనూహించెదన్ వీనికిన్
విద్యాచాతురి గల్గు టీవు కరుణ న్వీక్షింపుమా నావుడున్. ౧౮౩

మ. క్షితినాథుండు నిజాదరంబునఁ గృతాశీర్వాదుఁ డౌనప్పురో
హితపుత్రుండు సభాస్థలి న్బుధగణం బింపొందఁగాఁ దా నకం
పితుఁడై శాస్త్రపురాణకావ్య నిగమ స్మృత్యర్థ సంగీత సం
గతి మర్మజ్ఞతతోఁ బ్రసంగ మెలమిం గావింపఁగా ని ట్లనున్. ౧౮౪

క. యత్నమునఁ దెలియ నన్నియు, రత్నాకరుభాతి దుస్తరం బగు విద్యా
రత్నము గవితాతత్త్వము, నూత్నముగా నందుఁ గలుగు నును వెతిఁగితివే.

క. నావుడు కమలాకరుఁ డను, దేవా నీ వానతిచ్చితివి నిజ మది, వి
ద్యావారిధి కడ గానఁగ, నావారిజభవునకైన నలవియె తలఁపన్. ౧౮౬

గీ. అట్ల యయ్యు సంస్కృతాదిభాషలు నేర్చి, కవిత యెఱిఁగి యెల్లకడలఁ దిరిగి
తెలిసినాఁడ నిచటఁ గల లక్షణముకంటె, నూతనంబు లేదు భూతలేంద్ర.

క. గణములు గణవర్ణంబులు, గణతారలు గణరసములు గణదేవతలున్
గణజాతులు గణఫలములు, గణుతింపఁగ నొక్క విధమ కవితల కెల్లన్.

వ. ఇట్టి విధం బయ్యును నంధ్ర మండలంబునం [1]గోణదేశంబునం దెలుఁగుం గవిత
కు వ్రాలు[2] వల్లు నను నియమంబులు చూచినాఁడ నవి యిట్టిదం దలఁచు
గాకుంట నపూర్వం బవధరింపుము. ౧౮౯

శా. పుణ్యస్త్రీకి గుణంబు[3] మంగళగుణంబు న్నెమ్మలై యొప్పఁగాఁ
బణ్యస్త్రీకి సువర్ణ మౌక్తిక సుమావవ్యక్తి భూషాకృతుల్
గణ్యం బౌగతి సంస్కృతంబునకు వాగ్భావంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లౌఁ దెనుంగునకుఁ బ్రా ల్వళ్లుం గడు న్వన్నియల్. ౧౯౦

1. గణదేశంబున- 2. వ్రాలు-ప్రాలుఁనని రెండురూపములుగలవు. 3. గణింప.

శా. సంగీతంబుఁ గవిత్వతత్త్వమును సౌజన్యంబు భావంబు స
త్సాంగత్యంబు నెఱుంగఁ డేని భువి నాశ్చర్యంబుగా వాలముల్
శృంగద్వంద్వము లేని యెద్దతఁ డనం జెల్లుం దృణం బాతఁ డ
య్యాంగీకంబున మేయఁ డావసుల భాగ్యం బిచ్చటం గల్గుటల్. ౧౭౨

సీ. అనుచు నెగ్గించిన నాకమలాకరుం డభిమానియై తనయాస్థలోన
విద్యలు నేర్చి వివేకినై కాని యీజనకువక్త్రము చూడననుచు వెడలి
కాశ్మీరదేశంబుకడ కేఁగి యొక వారఁ జంద్రకేతుం డనుసంజ్ఞఁ బరఁగు
నుత్తమద్విజుఁ గొల్చియుండఁగా నాతండు క్రమమున సిద్ధసారస్వతంబు
కరుణ నొసఁగిననతఁడు సాంగంబుగాఁగ, నాల్గు వేదములును గావ్యనాటకములు
దర్శనంబులు నీతిశాస్త్రములు దివిరి, కలయ సంగీతసాహిత్యకళలు నేర్చి.

వ. అభిజ్ఞుండై గురునానతి వడసి తిరిగి దేశవిశేషంబులం జూడం జరియించుచు నొక్కనాఁడు.

క. కాంచనమణిమయరుచికలి, కాంచితనిజసాలవలయమై భూమిసతీ
కాంచీగుణ మన మించిన, కాంచీపట్టణము నతఁడు గాంచెం గడఁకన్.

క. ఆనగరమునకుఁ జని జయ, సేనుం డను రాజు చేతఁ జిత్రంబుగ వి
ద్యానిపుణతఁ బూజ్యుండై, యానెపమునఁ గొన్ని దినము లచ్చట నిలిచెన్.

వ. అంత నొక్కనాఁ డతని యెదుట విటలోకమోహిని యను వారకామిని లలిత
విలాసినియై పొలసె నది యెట్టి దనిన. ౧౭౭

సీ. శృంగారరసములోఁ జేవ శోధించి విరించి యీసతి నొనరించె నొక్కొ
మెఱపు లన్నియుఁ గూర్చి మెదపి సూపుగఁ జేర్చి యీసరోజాననఁ జేసె నొక్కొ
కాక బంగారులోఁ గాంతి సాధించి యీచంచలనేత్రఁ గావించె నొక్కొ
యుడురాజుఁ జేపట్టి పిడిచి సారంబున నీపడంతుక రచియించె నొక్కొ
చక్కఁదనము నెల్ల నొక్కచోటను గూడఁ, గూర్చి యీనెలఁత నొనర్చె నొక్కొ
యనఁగ రత్నపుత్రికాకృతి రసికుల, చూపుగముల కెల్లఁ దీపు లొసఁగు.

క. ఆకామినిఁ గనుఁగొని కమ, లాకరుఁడు ప్రమత్తచిత్తుఁడై కందర్పో
ద్రేకమునఁ జేరునెడ నా, లోకించి యొకండు వింతలుగ నిట్లనియెన్. ౧౭౯

క. ఈనరమోహినిఁ బొందఁగ, గానేఁగినరాత్రి వచ్చి ఘనదంష్ట్రుం డొక
దానవుఁడు చంపుఁగావున, హానిం బడనేల తిరిగి యరుదెమ్మిటకున్. ౧౮౦

ఉ. నావుడు నుల్కి భూమిసురనందనుఁడు న్నరమోహినీరతే
చ్ఛావిరతాత్ముఁడై నిలిచి సత్యముగా జనులెల్లఁ జెప్పఁగాఁ

(1.) కాంచనమయతటరుచికలి, కాంచిత- కాంచనమణిమయ తటరుచి, కాంచిత-

దా విని చోద్యమంది వసుధావరు వీడ్కొని యొయ్య నొయ్య వి
ద్యావినయాఢ్యుఁడై తిరిగి తండ్రిఁ గనుంగొన వచ్చె నూరికిన్. ౧౮౧

మ. అచటం దల్లికిఁ దండ్రికి న్వరుస సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కినం
బ్రచురప్రేమరసాకృతిం బ్రమద బాష్పస్యంద మందంబుగా
రచితాలింగను లై, కుమారక! సుధీరత్నంబవై వచ్చితే
సుచరిత్రా! యిది భాగ్య మంచు మదిలో సొంపొంది రాదంపతుల్. ౧౮౨

శా. తద్యోగంబునఁ దండ్రి మ్రొక్కి లియు నాత్మంబొంగి సద్వృత్తికిం
జోద్యం బంది యనంతరంబ ధరణీశుం గానఁగా నేఁగి నా
యుద్యోగంబున జాణ యయ్యె నని యేనూహించెదన్ నీనికిన్
విద్యాచాతురి గల్గు టీవు కరుణ న్వీక్షింపుమా నావుడున్. ౧౮౩

మ. క్షితినాథుండును నిజాదరంబునఁ గృతాశీర్వాదుఁ డౌనప్పురో
హితపుత్రుండు సభాస్థలి న్బుధగణం బింపొందఁగాఁ దా నకం
పితుఁడై శాస్త్రపురాణకావ్య నిగమ స్మృత్యర్థ సంగీత సం
గతి మర్మజ్ఞతతోఁ బ్రసంగ మెలమిం గావింపఁగా ని ట్లనున్. ౧౮౪

క. యత్నమునఁ దెలియ నన్నియు, రత్నాకరుభాతి దుస్తరం బగు విద్యా
రత్నము గవితాతత్త్వము, నూత్నముగా నందుఁ గలుగు నును పెఱిఁగితివే.

క. నావుడు కమలాకరుఁ డను, దేవా నీ వానతిచ్చితివి నిజ మది, వి
ద్యావారిధి కడ గానఁగ, నావారిజభవునకైన నలవియె తలఁపన్. ౧౮౬

గీ. అట్ల యయ్యు సంస్కృతాదిభాషలు నేర్చి, కవిత యెఱిఁగి యెల్లకడలఁ దిరిగి
తెలిసినాఁడ నిచటఁ గల లక్షణముకంటె, నూతనంబు లేదు భూతలేంద్ర.

క. గణములు గణవర్ణంబులు, గణతారలు గణరసములు గణదేవతలున్
గణజాతులు గణఫలములు, గణుతింపఁగ నొక్క విధమ కవితల కెల్లన్.

వ. ఇట్టి విధం బయ్యును నంధ్రమండలంబునం [1]గోణదేశంబునం దెలుఁగుం గవిత
కు వ్రాలు[2] వల్లు నను నియమంబులు చూచినాఁడ నవి యిద్యోడం దఱచు
గాకుంట నపూర్వం బవధరింపుము. ౧౮౯

శా. పుణ్యస్త్రీకి గుణంబు[3] మంగళగుణంబు న్సొమ్ములై యొప్పఁగాఁ
బణ్యస్త్రీకి సువర్ణ మౌక్తిక సుమాళవ్యక్తి భూషాకృతుల్
గణ్యం బాగతి సంస్కృతంబునకు వాగ్భావంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లౌఁ దెనుంగునకుఁ బ్రాల్వళ్లుం గడు న్వన్నియల్. ౧౯౦

1. గణదేశంబున- 2. వ్రాలు-ప్రాలనని రెండురూపములుగలవు. 3. గణింప.